

ЖІВЛЮ ДІВРОВ

С О ФІ Я П А Р ФА НО ВИ Ч

Люблю Діброву

НАРИСИ І ОПОВІДАННЯ

Видання автора
Дітройт, 1959

Авторські права застережені
Copyright by Sophia Parfanowycz

Обкладинка Я. Дибовського

Printed by Globe Press Printers — 13824 Jos. Campau Avenue
Detroit 12, Mich., U.S.A.

SOPHIA PARFANOWYCZ

I Love Dibrova

Published by the Autor
Detroit, 1959

Люблю Діброву

ДО ЧИТАЧА — ВІД АВТОРКИ.

Книжка, що якраз у ваших руках, про нашу відпочинкову оселю Дібрку. Про людей і звірів у цьому надозерному закутку. Читачи це, ви напевно поставите собі чи мені два питання: що таке авторка знайшла в Діброві, щоб аж книжку про те написати? І друге: для кого ця книжка? Відповідь на ці питання вичерпана, мабуть, усе, що є треба дати до обсягу книжки.

Що авторка знайшла в Діброві — легко зрозуміти зі змісту. Людей, що прийшли з далеких дріг-мандрів і тут, в надозерній улоговині, находять відпочинок, можливість зустрітися зі знайшими-крайнами, поговорити про минулі дні й порадитися у справах теперішності. Дехто з них не позбувся мрії: зробити чи побудувати тут щось своє, що можна б лобити. Бо, як слухно каже Оксана "Люблю Діброву, бо що ж іншого маю любити в чужині?"

Поза буднями життя, його боротьбою й ослями залишається ще маленьке хоч би, місце в душі модини і його виповнене потреба любити та поб'язані з тим мрії. Тож люди полюбили оцей закуток — чи то приїздячи до нього як гості, чи як власники ділянок, що їх освоюють згідно з своїм уподобанням, часто-часто творчі подобу колишнього втраченого осідку вдалій Батьківщині. Не всі про це в голос кажуть, але дібровчани люблять своє, низи посаджене деревце, кущик, що зацвів на весні, радуючи їх серце соковитою зеленню та цвітами. До зволяючи їм любити потайки, навіть коли вони насміхаються з вас, що полюбили Діброву. І другим: дозволюмо мріяти та заселювати мріями надбережний шматок піску, чи може остров, або лісову гущавину.

Та є в Діброві й Управа, що вишукала той закуток, закупила і тепер турбується — як його виплатити. Ви думаєте,

що вони тверезі підприємці і позбавлені мрій? О, ви пожиле-тесь! Якби не їхня велика мрія: дати вам оцио оселю і вашій молоді зможу тaborування, ніколи холодний розум і тверезий розрахунок не підніався б був оцього діла. Тож не помиломось, коли їх зачислимо до мрійників.

Заки ми дійшли до Діброви, там було життя. Невелике життя людини і буйне життя тварин та рослин. Там була природа. Щож дістеться чи сталося з нею? Те, що найчастіше дістеться, коли людина поселяється в якомусь місці: вона винищує все, що їй непотрібне чи її шкідливе і на тому місці садить і буде, що їй потрібне. Тож і тут вона нищила ліс і хашу та їхніх жителів-тварин. Чимало цих створінь мусили перенестися на сусідні незаторкнуті людиною озера. Оцим всім, що їх винищили, я вирішила збудувати цію книжкою заповідник. Може їх загалом ви ніколи не побачите, але вони живуть тут і так ми збережемо їх і любитимо, хто б вони її були отрутними вужами, як тарахкавець. Для деякої з них мені вдалося підшукати цікаве й шумнозвучне індіанське ім'я як от тарахкавець Масасауга, черепаха Мекінук, тощо. Не легка це справа, бо індіанських говорів багато, а словників мало й неповні. Але я вважаю, що жителі прадавніх індіанських земель повинні пишатися їх своїми рідними іменами.

Для кого книжка? Таке питання ставлять головно критики та люди, що самі не пишуть, але зате знають дуже добре, як би написати, щоб було краще її ліпше. Деято з них підбивши ілюстрацію чи заголовок, скаже: е, то для дітей, то про звірів. І я відповім: не тільки діти повинні цікавитись світом, який ви винищуете для вашої вигоди чи приемності. Світ цей має життя, інаки дуже цікаве й гарне, і вам теж варто б знати про той зникаючий світ. Так отже книжка її для вас, хоч ви вже не діти. І, хоч природу ми нищимо й відсуваємо кудись у нетрі її пущі, то все ж залишаємо її дітьми — так, як черепахи, вужі, опхи, нарциси й конвалії. Ви, Люди з Далеких Доріг, не цурайтесь їх теж, бо вони були ще перед Вами в Діброві і ще її тепер, коли Ви не помічаєте, вони живуть там.

Про них і про Вас ця книжка.

**

На цьому жісці декілька слів подяки: усім Мрійникам позиціону чи по тому бопці озера, що дозволили мені використати їхню історію й послужитися нею якби з деякими змінами чи доповненнями. Я називала їх по імені, інколи його змінюючи на бажання або з необхідності, хоч би он: майже всі жінки, що тут виступають, мають ім'я Марія. Я жусіла якось ці Марії порозділювати, інакше всі вважали б їх за одну особу.

Дякую пані Д. Бойчук за допомогу в пластовій тематизації і за писання під диктат, коли в мене були хворі очі. І дякую панові Є. Переймі, що писав під диктат для мене, коли я захворіла на грип. Він допоміг їм постати на папері, ожити як текст.

Моя подяка панам: Я. Дубовському, що ілюстрував книжку, Ю. Б. Кошельнякові за мовно-стилістичну співпрацю і п. Я. Вариводі за деякі дані про тварин і людей у Діброві.

Дітр.йт,

1959

червень-липень

ПОЧАТОК ОСЕЛІ

Здовж великих асфальтових доріг, що ними день і ніч гомонять авта, розкинулись поля, промережані купинами дерев і господарськими будинками. Здавалося б, що край цей плоский і що поля ці біжать у невідому даль. Але в одному місці немов обсунулась земля, обрив поріс лісом, а на дні блистить рядок озер. Одно таке озеро з лісом належало саміньому дідусею, а коли він помер, його закупили люди з Далеких Доріг, яких мандрівка викинула на другий берег океану. Працюючи в недалекому Дітройті, вони потребували гарного закутка для відпочинку й розваги для себе і своїх дітей.

Дібровою назвали лісову угловину, на дні якої срібиться подовгасте озеро. На ньому розкинені три малесенькі острівки. На двох з них росте тільки осока і сумують одинцем тuya і ялівець, а тільки на третьому, найбільш крайньому, зеленіють сосни, берести й модрини та хитають полохливим листям осики. В міжострівних заливах вода зеленіє глибокою аквамариною і квітчається водяними ліліями.

На в'їздовій брамі появився напис "Українська власність Діброва", а в будинку зараз же за брамою зажив завідуючий господарством. Цей гарний будиночок на американський зразок має всі вигоди модерного влаштування, велику вітальну кімнату з широкими вікнами, що дозволяють бачити узбіччя й озеро аж ген на другий берег. Декілька кімнат згодом помістило літників, а потім зажив у будинку Петро. Дещо понижче дому обабіч діріжки — господарські будівлі, з них ліву, на високій підмурівці на бронзово-розмальовану, видно вже з озера. Цей гарний будинок Управа Діброви перебудувала на

прекрасний мотель. Стіни з дерева перегородили нутро, поділивши його на кімнати з усіма додатками, отже: шафи, тоалети, душі, тощо. Стіни виложили магоневою диктою. Коли додати прегарний вид з вікон то цей дібров'яний мотель може примістити й задоволити навіть найвибагливіших гостей.

Коли пройти площину в напрямі виходу з Діброви, легко помітити два будинки: один менший, житловий, в якому проживав недавно Дідусь, і другий просторий, призначений на гараж. У стіп цих будинків на збічі невелика кузня. Вона вже належить до Пласти, що міститься на північно-східному полюсі дібров'яного овалю. Нагорі майдан що його зараз же зачали очищувати й вирівнювати. У його стіп оця кузня, що стала правити за кухню. На схилі поблизу лісу станули два курені, де стали таборувати новаки. А там ліс і хаща і галявина де під шатрами табор для юнаків. Неопадалік пробивається крізь хащу й мокравину потічок. Так постав і такий є й досі "Зелений Яр".

Над усіми тими будинками шумить ліс, що своєю гущавиною окутує їх і дозволяє жити тваринам і рослинам так, як їх Господь сотворив.

Понижче лісу довкола озера росла майже недоторканна хаща, що покривала мокравини та береги озера. В хащі ракуни полювали собі, крілки виводились масово і були поживою для всіх; багато різних вужів полювало на багнах довкола озера, тарахкавці вигрівались на піску, миші виводили безліч маленят і знову їх пожирали вужі, птахи і кожен ласій на малу перекуску.

На деревах співали й викрикували птахи, почавши від маленьких жовтявих щигликів, кардинали, що наче червоні квіти, цвіли на кущах, пишна сойка: синій джей з чорним чубком на голові, що трубів своїм задиркуватим голосом і був завжди готовий боротися з ким завгодно і багато інших, що мають дивні американські імення. Синичка, шугала понад озером, шукаючи своєї коха-

ної, червоношийки — рабіни дріптали — бігали по траві й виспіували вранці своїм жінкам, що сиділи на яєчках. Щоправда, батьківство швидко ім набридало, і зрадливі відлітали в гущавину, шукаючи нових любок. В кукурудзах і травах виводилися фазани, що при наближенні людей вилітали з них та дзвінким летом протинали повітря, сідаючи на деревах. Часом можна було підгляднути стадко диких курок, що пробігали дріботливо в напрямі сусідського поля.

Що діялося вночі — знали, тільки хащі й озеро, куди все живе ходило пити воду. І, очевидно, сови та пугачі, що перегукувались глухо поночі.

Так хащі жили своїм життям. Поплутані-замотані вони шелестіли осокою й очеретом, цвіли дрібним синім фльоксом і білими нарцизами та дикими фіялочками навесні, давали захист рідкісним орхідеям-черевичкам, що повисали на стеблах, наче блідо-рожеві човники і чекали аж маціцька панночка вийде з гущавини й обує свої крихітні ніжки в їхню шовкову м'якінню. Потім їхні узбіччя червоніли дикими сунницями, золотіли чорноокую сузанню, і під осінь пишалися ніжно-синім шафіром тирличів. По тому боці озера густим килимом чорніли ожинники.

Озеро ж купало в своїм плесі зелень, хащі і блакить неба та цвіло водяними леліями, що малими човниками колихалися над його гладдю. Водяний щур спішив плавом і його обличчя було завжди заклопотано-гризотне. Риби, рибки й рибочки виводили плавкого менюета в глибинах, наче слухаючи невловної музики топіллів. Підпливаючи під гладь, дивилися цікавими широкорозкритими очима і потім, злакомившись на мушку, стрибали в повітряне безвіддя, висріблюючи животиками.

Так було рік, другий, так було багато літ. Так було докіль люди не почали селитись над озером.

Спершу їх приїхало небагато і вони були несмілі, вони боялися всього, що живе в хащах. Кожен рух трави

лякав їх привидом тарахкавців, кожна травинка здавалась їм ідовитою і небезпечною. Понад усе боялись отрутного блющу й сумаху, від яких у них появлявся свербіж і червоні виразки на шкірі. Оці дві рослини буяли свободіно в хащі. Отрутний блющ повзував по землі, перекидався на кущі й дерева й сплутував їх у непролазну гущу. Так він служив другим: боронив доступу й зберігав споконвіку освячене право на життя. Отрутний сумах боронив його у вищих шарах, тріпочучи своїми стрілами-листками.

У воду новоприбульці так само не дуже насліювались входити: жили там у великому числі п'явки, чорніючи на дні в глейкому намулі. Водяний вуж, що жив у їхній уяві ще з часів дитячих повістей, був тепер дійсністю. Був ним водяний моказин, що граційними вигинами сяючого тіла пронизував хвилі. Його й не було зовсім у Діброві, але кожна гілка, що лежала під водою, могла набирати такого вигляду.

Боялись врешті тих, що панують над людиною: бактерій і вірусів, особливо ж тих останніх, збудників дитячого паралічу.

Але так було спочатку. Згодом вони помітили, що отрутні рослини не такі вже ідкі, та й іх навчилися виминати. Тарахкавців винищено майже зовсім. Купіль в озері відсвіжувала й ніхто не хворів від неї, п'явки жили собі в намулі на дні — й ніхто не мусів в нього ступати. Дитячий параліч шалів десь між людьми, але ніхто його не дістав після купелі в озері.

Зате сонце гріло й осмалювало та надавало тілові краси й здорового вигляду. Вигрівання на піску, що колись належав до сім'ї Тарахкавця, стало згодом приємністю і місцем зустрічі зі знайомими. На горбі, де площа, вирівняли й висипали дрібним щутром дороги й стежки. Траву очистили з ріща й кущів і серед неї появилися лавки й столики. Далі ж, праворуч від дороги покладено дешеві дерев'яні дімки, що могли приютити декілька родин, які мали охоту відбути свої відпустки недалеко місця

осідку й праці і не видати багато грошей. Так, отож, з ранньої весни гомоніли молотки, скрипіли пилки й скрепотіли машини. Копали криниці, заводили водопроводи й електричні та газові рури.

По тому боці озера розпарцельовано надозерну рівнину й ліщану горбовину, що обмежувала її. Там люди чистили місце з отрутного блоща й ріща, вирубували кущі й вирівнювали терен. Дорогою проїзділи авта, а біля неї стали виростати дімки. Такий був початок оселі.

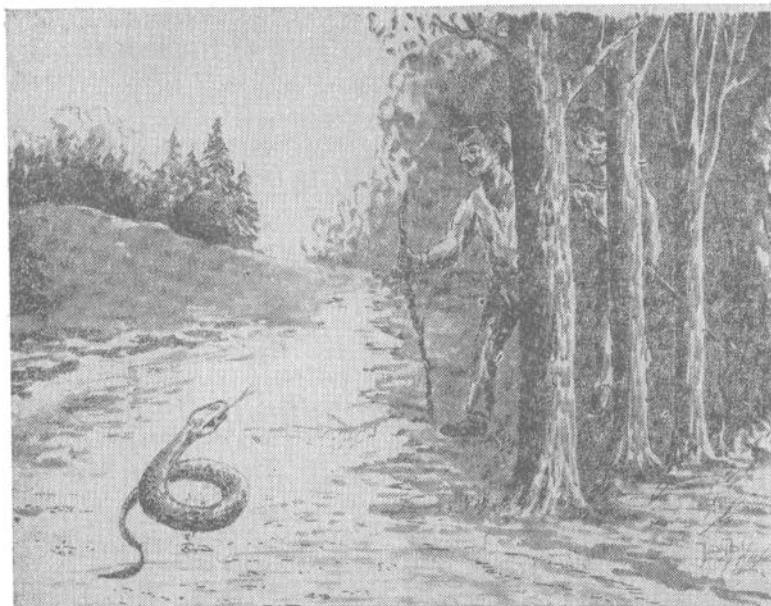
ОДНІ З ОСТАННІХ

На краю мочара, у стіп високої сосни жив з дружиною Масасауга, вуж тарахкавець. Він не був надто великий, бо біля трьох стіп завдовжки, але на відміну від інших вужів, мав на кінці хвоста тарахкало. Воно складалося з рогових обручок, які щороку збільшувалися числом на одну і звужувалися в напрямі до кінця. Тарахкавець був сірявий, але на такому тлі пишався темний рисунок розет, чи як тут кажуть, діамантів. Був справжнім американцем, нівідкіля не занесеним. Його дружина родила живих маленьких вужиків, деколи навіть понад десять, і всі вони жиравали на мочарі, винищуючи малят щурів, мишей та інших теплокровних тварин. Бо, хоча вони й були холоднокровні, проте любили тепло так в харчі, як і в окруженні.

Людей Масасауга не займав, може інстинктом відчуваючи в них найнебезпечнішого ворога, а може й загалом були вони йому байдужі, бо не надавалися на харчі. Тварини бо різняться від людей тим, що вбивають тільки те, що потребують для прожитку, тим часом як людина вбиває для розкоші й несамовитої потреби проливати кров, ніби з якихось своїх міркувань.

Але коли тарахкавця непокоїти, він борониться. Як усі вужі, він вразливий, може навіть нервовий, і як вираз хвилювання, вдаряє об землю тарахкалом, видаючи таким способом звук дерев'яних кульок, що іх котять по дошці. Коли ж доводиться боронитись, тарахкавець борониться по-геройськи, намагаючись досягти напасника своїм отрутним зубом. Кусає, впускаючи в рану їдь, і це його відвічне право, що його дала йому природа.

Раз у році Масасауга міняв шкіру. Стара, полиняла

була вже надто тісна для нього. Вона наче проривалася по боках рота і крізь таку поширену пашу, що мала цілу покриву голови разом з сяючими щитиками на очах, він вилазив поволі, гордий свіжістю, молодістю й красою. Звичайно в таку пору він повз поволі по шорсткому ґрунті, чи то був ним пісок, чи трави і це допомагало йому позбутися старої шкіри. Тоді він не багато помічав навколо — всі його почуття були зосереджені на важливому процесі обнови. Людина могла спокійно стояти й приглядатися цій споконвічній дії — як вуж вилазить, наче з рукавички. Потім навіть могла собі взяти стару шкіру, бо Масасауга нею зовсім не цікавився. Але не варто його дразнити в таку пору, і коли він стане потрясати тарахкалом, краще відійти геть. Як би не було: Масасауга почував себе володарем Діброви, і краще виминати його тайти за своїми справами. Зрештою тарахкавець корисний людині, винищуючи гризунів.

Тарахкавців не боявся і знав добре власник Діброви, самітний Дідусь. Він, що любив усе живе, говорив:

— Бог усім дав життя і для всіх має. Ви мене не займаєте — і я не вбиватиму вас.

Тож жили собі тарахкавці в Діброві і виводили малесеньких вужиків. Над їхнім гніздом шумів ліс і щебетали пташки. Внизу хлюпотіло озеро дрібними хвильками, риби стрибали за комахами і черепахи грубим плюскотом розбивали воду, падаючи з надбережних зарослів.

Із стрімкого берега сипався на гладь озера пісок. Золотів у сонці, ловив його жар і замикав у кремінних зернятках. Під вечір, як сонце лягло десь поза улоговиною, пісок випромінював тепло, задержуючи його ще довго вночі. Тож під вечір сім'я тарахкавців виловзала на пісок і любувалася його теплом. Позвивавшись у кільця, одне біля одного, лежали на піску й дрімали. Дерева стиха шуміли і нішо не турбувало відпочинку тарахкавців. Так було довго, було роками.

Одного дня Дідусь не вийшов з дому. Не пішов обходом, щоб оглянути деревцята, що їх садив перед роками. Тепер це були буйні, великі дерева, в повному розвитку соковитої молодості. Але їхній господар відійшов у далеку мандрівку, з якої не вертаються ніколи. А Діброву продали.

Та це нікого з жителів Діброви спочатку не турбувало. Жили собі й виводилися в надозерних зарослях тарахкавці, риби й черепахи замешкували озеро, на деревах співали, квилили, свистали птахи, фазани витанцювали перед самками весільних танців, буйними травами прорігали малі тендітні зайчики, і полоскун виходив на нічні лови, стежучи за ласицями. Видри виставляли з води вусаті голови й вдаряючи широким хвостом об плесо, поринали в його глибину.

Але одної літньої неділі з'їхалися з міста люди. Вдень вони вигрівалися на піску й купалися в озері; під вечір гостилися, сидячи на лавочках на галевині.

Вже займалися перші зорі, і сутінок злеген'ка насувався з-над плеса на пісок. На ньому лежав тепер тарахкавець, милуючись м'яким теплом. Був пишний у своїй новій лисніючій шкірі і безбоязкий на своєму віддавна місці. Проте, сьогодні щось йому не спалося. Може відчував журбу з приводу дружини, що десь забарилася в нетрях? А може інстинктом тварин відчував небезпеку. Час бо від часу він ударяв об пісок своїм тарахкалом і тоді гомін його полошив вечірній сутінок.

З хащів вийшли два чоловіки.

— Ти чуєш дивний гомін? Якби хтось калатав дерев'яними кульками. Що то може бути?

— Чекай, — звільняючи ходу, мовив другий: — Мені здається, що я чув це раз. Це гомін обручок тарахкавця.

— Невже вони тут є? Я читав, що їх винищено зовсім у цій частині країни.

— Всеж, мабуть, ще трапляються. Ходімо, побачимо.

Ішли в напрямі, відкіля долітало тарахкання. На піску помітили довгий, ще зовсім свіжий слід повзуна. Очевидно, він був десь тут, близько.

Озброїлися ломаками з купи ріща, що лежало над озером, і стали спинатися по узбіччі. На піску лежав тарахкавець. Подрімував. Не чув ні кроків, ні шелесту піску, бо і як усі вужі, був глухий. Вночі, коли вони сплять і їх не береже їхній бистрий зір, вони безборонні і тоді позволяють на них звірі й люди.

— Бачиш? Тарахкавець!

— Треба вбити, а то ще вкусить когось!

Заки Масасауга вспів отямитися, на нього посыпалися удари ломаками. Він випростувався, засичав і, підносячи на хвості, звивався й кидався, щоб уникнути ударів і досягти напасників. Але вони відскакували й зруечно виминали його, зате зараз же з обох боків наступали й били безпощадно. Персні вдаряли об пісок щораз слабіше, щораз невиразніше. Масасауга скінчив свій передсмертний танець.

Лежав із розчавленим черепом, і багряна пляма кривавила на піску. Ще тільки хвіст неживого вже тарахкавця скручувався й серед корчів агонії падав на пісок. Чи чула дружина його гомін боротьби й смертельне тарахкання? Як зовсім стемнілося, вона виловзла на пісок. На звичайному місці була тільки кривава пляма. Здобич узяли побідники з собою.

Тарахкавчиха пірнула в нетрі. Ніхто вже не бачив її на піску. Інколи тільки поночі, в непролазних хащах лунало коротке й погрозливе калатання її хвоста. Зараз же воно завмирало: плюскіт хвиль і шум дерев заглушали його.

МАРІЇНІ ЛАСТІВОЧКИ

Пан Степан — один з перших будував у Діброві дімок. Положений уже понижче схилу піскового пагорбка він прилягав до малого потічка, що випливав з озера. З вікон дімка видно надозерний пісок, даль озера й другий берег, аж там до піску тарахкавців. Пані Марія могла приглядатися малим сіробронзовим чаечкам, що бігали по піску й викликували: чіт, чіт, чіт! І могла дивитися на дібров'яний берег, де теж зачиналося нове життя й нові дії.

Так, отже, пан Степан будував дімок. Як тільки в нього кінчилася праця він сідав на свого трохи підтоптаного форда й їхав до Діброви, там на Берег Мрійників. Уже з вчасного ранку гомоніло його приладдя і крізь отвори для вікон ви бачили його шпаковату чуприну, що похитувалася сюди-туди, або підносилася, коли її власник випростував спину й спочивав. Так працюючи під кінець тижня уже в першому році він склеїв дімок, хоч так, щоб можна було влітку вживати хоч одну кімнату й кухонку.

В тому часі Марія господарила, закладала городець, садила якийсь квітовий дріб'язок і боролася з затяжною хворобою. І, хоч земля ця була далека від рідного тепло-го, силкого чернозему, мило було занурити руки в ней. Була червонава, піскувата змішана з дрібною рінью. Але була власна і вона теж вимагала праці рук.

Були ще одні господарі на посіlostі оцього подружжя: ластівочки. Оці американські, короткохвості з цинамоново-жовтими животиками. Не дивлячись на те, що роблять люди вони поселились в їхній хаті. Ось, пан Степан устиг вікна вправити тільки в одній кімнатці, (другу й зовсім ще не починав). Тільки з колишнього баракчу

якісь полички залишилися під повалою. І одного дня ранньої весни ластівочки відкрили ці гостинні полички. І стали носити травини, солому й різне сміттячко та будувати гніздечко. В суботу вранці, коли господарі приїхали, застали ластівоче господарство готове й побудоване в нутрі їхнього. І ластівочка нанесла яечок і зачала їх висиджувати.

— Щож почати? радився пан Степан в дружини — я якраз привіз скло й хотів оскліти ці вікна, а тут он тобі що завелося. Що зробимо? Оскліти — то куди літати-муть ластівочки? А раз вже зачали висиджувати, то й гнізда не перенесеш...

-- Залишім, Степане, хай собі літають — просила Марія — хата ще ж не готова, роботи маєш доволі й без тієї частини.

Так ото ж залишили ластівочок в спокою. Вони влітали крізь широке, порожнє вікно й небавом стали годувати малечу. Правда, вони доволі боязкі, але треба ти-хенько причайтися за вуглом, то можна помічати як батько-ластівочка прудким летом шугає в кімнату, а потім присівши на краєчку полички, годує сім'ю мушками, що їх зловив нальоту.

Оце вже обое батьки вилітають і приносять їжу. Їхні бронзові груденятка й животики рябіють у заходячому сонці. Американські ластівочки інакші ніж європейські. Але батьківський інстинкт і звички ті самі. І писклятка сліпі, з великими баньками непрозорих оченят і широко розкритим жовтим дзьобиком. З ранку до ночі оці дзьобики розкриваються назустріч батькам. І як вони знають, котре дістало мушку, і кому тепер належиться?

Якби не було: господарі і їхні гости мали велику розвагу, помічаючи ластівочок. Дехто жартував, кажучи, що господарі побудували мотель для ластівочок тай питав, скільки їм вони платять за літній сезон.

Он уже малеча виставляє голівки, очка, цікаво розглядають світ. І що ж діється? Батьки не залітають до гні-

здечка, тільки сівши на віконній дощі, кличуть вперто й настирливо: цір, цір, ціррр! Цір, цір ціррррр! а їсти не дають! Ви бачите що тут діється? Ластівчатко вистрибнуло з гніздечка і присіло на поличці. Головку пerekривлює з боку на бік і своїми кораликовими очками розглядає світ. Мусить бути дуже страшно — така безодння перед тобою. А батьки кличуть і голод дошкулює.

Ціррр, ціррррр, ціррррр — перегукуються батьки з дітьми. Ні, немає ради, немає способу: ластівчатко розправляє крильцятка і бігає по поличці, бігає туди-сюди. Аж вкінці не видержує й кидається в повітря. Летить, летить! Добре, що до вікна недалеко — вже сидить на підвіконній тяжко дихає. Але батьки-хитруни сідають на електричних дротах і знову ціркають-кличути і кличути. Набравши відваги пташенятко кидається знову в повітря і щасливо долітає до батьків.

Мусить бути радісно ось так виводити в світ дітей.

Але наближається осінь і господарі з нетерпінням чекають, щоб ластівки відлетіли: до хати паде дощ і віє холодний вітер; зловісний шум іде лісом, кидається на озерне плесо і з північним вітром вривається в хату. Пора, пора вже ластівкам відлітати!

Знають вони й самі, що пора. Он гуртами сідають на дротах та й нараджуються, мабуть, над далекою дорогою. І щораз більше їх прилітає. Вже цілі дроти рябіють від них. І відлітають.

Їм навзdogін дивиться пані Марійка. Знову прокидається десь прихованій біль і жаль за всім, що минає, щоб більше не вернути. І думає: чи побачу я з весною ластівочок-батьків і їхніх дітей, що вивелися в моїй хаті?

Тепер уже пан Степан склить вікна в ластівчиній кімнаті. В нього щораз більше срібного волосся.

Осіннятиша западає над Дібровою.

**

Весна знову прийшла в Діброву. Пан викінчував хату, пані Марія, хоч мала за собою тяжку зиму і приблідла та помарніла, з радістю вітала зелень і сонце й синяву і піддавалася чарам весни. А від них, з подвір'я вид чарівний: лежить Діброва наче мальована писанка, вмивається водоами, пишається лісом.

— Немає кращого кольору, як зелень — думає Марія.
— І скільки відтінків, скільки найчудесніших барв міститься в оцій зелені весни. Там, на дібров'яному березі весна їх усіх ужила для своєї хвали. Від найніжнішого селедину беріз і осик, через зелень берестів і дубів, смрагд модрин та темно-соковиту зелень смерек і сосон, аж до чорнявої туй. Усі вони на весні ще й дістали додаток живої молодої і свіжої зелені ледве прозяблих пуп'янків і вершечків і кицьок.

— О! Весна-красна, весна-весняночка у мережаних-вишиваних шатах у тканому-мальованому платті.

— О! якби ж ми так молоділи щороку, щовесни-зідає. І якби могли смоктати ці животворні соки, що оце кружляють у всьому, що прокинулось до нового життя і відмолодніти й ожити та набрати сил до життя!

Але все жило своїм життям там у Діброві. Озеро лежало тихе й гладеньке як дзеркало. У ньому малювалися вижолобини берегів і поринала зелень лісу. Навіть прибережні зарослі й мокравина заясніли новими барами. Он зацвіла шипшина й наче притулилася до посестри-калини, що зарясніла білим цвітом. Понад цівки мертвих торічних комишів вистрілювали молоді пагінці і зеленіли соковиті списи косачів.

Птахи співали й висвистували та перекликалися між деревами та в хащі. Їхні любовні пісні й весіння туга-поклик сповняли вщерть золотосиній келих улоговини.

**

Ластівочки повернулись до привітних господарів і стукали дзьобиками, щоб їх пустити на їхні полички. Але тепер уже годі було відчинити для них вікна та держати їх так аж до осені. Тож пан Степан зняв їхню поличку та прибив знадвору над вікном. Там, любі ластівочки, ви можете постелити собі гніздечко і рік-річно виводити пискляток на радість пані Марії.

ЛЮДИ З ДАЛЕКІХ ДОРІГ

В Діброві зачинали ставити будинки. Закупили декілька дерев'яних дімків і перенесли їх туди та уложили два на площі, і два на схилі, що спадає до озера. Вони були ще не готові на житла: треба було ще покласти підлоги, дороблювати вікна й двері, допроваджувати воду, електрику й газ.

Удень на площі двох-трьох чоловіків працювали. Скрипіли пилки, дорізуєчи матеріал, гомоніли сокири чи молотки, дзвенів метал. Смереки та сосни хиталися з вітром, немов дивувалися з людських починів. Проте Микола й Василь, що якраз мали вільний час, будучи без праці, не дивувалися нічому. Вони вже чимало пережили і неодну працю мали за собою. Слухаючи їх розмов, кожен міг усвідомити, що ці два чоловіки пройшли чималеньку життєву путь, заки взяли тут приладдя в руки. Робітничі комбінезони виглядали на них як припадкові й не надовго одягнені. Завтра скинуть їх — і один знову стане вояком, а другий кооператором. Оце тепер трохи постукують молотками, бо це теж для загального добра.

Коли сонце сідало за озеро, обидва робітники скінчили роботу й ішли до озера. Милися чи купалися, інколи випливали на озеро ловити рибу. Коли хто приглядався до них, відразу помічав, що Микола має рівну поставу і хоч невисокого росту, становив тип вояка, а його міцні плечі напевно наносилися зброї. Уже Василь держав себе, як кожна рядова людина; його постава не зраджувала нічого з того, що з ним діялось у житті. Рівно гребли веслами, і їхні чорніючі силюети падали на золото-червону воду, що її розмальовував захід яскравими мазками незрівняних барв. Соковито-зелені дерева шуміли під

вітром і купали свій стан у глибині прибережних вод. Птахи докінчували пісень і вечірня тиша лягали на оселю.

Микола й Василь верталися до оселі з половом, відсвіжені, і тоді починається бенкет. До кухні, що була в пивниці мурованого будиночку, зносили харчі, Василь смахив рибу (бувало, що й яйця та ковбасу), краяв хліб. Шумів чайник. І, як уже оцей достаток був приготований, запрошували єдину гостю, що жила в напівпобудованому дімку на схилі, паню Настю. Покладена на два ковбки дошка пишалася обруском з газетного паперу, гостя й господарі розсідалися на скриньках з цвяхів, їли й примовляли: от, у нас сьогодні чудовий бенкет! Завтра — о, завтра — будемо мати пир. А там ще чекає на баль. І справді: одного дня бенкетували кавою, другого чаєм, а третього — лімонадом або пивом. І тішилися з цих "пирів" та "бенкетів", довго про них потім згадуючи. Бо були самі серед лісу й пущі, але принесли з собою своє незрівняне життя, що там десь лягло поза ними на далеких буряних дорогах.

Після пирів і бенкетів верталися лісовою дорогою до дімку на узбіччі, сідали всі троє на поваленому дереві перед хатою і розповідали про минулі події. Ночі були весняні й теплі, зорі яскравіли на небі та купалися в озері, а ліс стиха шумів. Ліс на колись далекій американській землі, що приютила тепер оцих дивних Людей з Далеких Доріг.

Буряна ніч

День був гарячий і духотна ніч упала на Діброму, а ліс загомонів тривожно. З полудня, десь з поза лісу, нагнали чорні хмари, вагітні зливами й могутніми електричними розрядами. Оце розпутували свою силу, ситу наснагою й жадну розпруги. Вітер гнався небом і землею, гнув і періщив ліс. Стогнали в спротиві могутні стовбури, трепетне листя дошкульним жалем скаржилося небові, бла-

гало землю про захист. Але ні вона ні небо не давали захисту перед скаженими кіньми бурі. Порвавши пута, вони гналися небом у шаленій погоні, розкидали гриви, а з них сипались зеленкаво-фосфорійні блискавиці. Вони роздирали небо й землю, нищили світи, лучили атоми, творили нові сполуки. Врешті злива ринула на землю і світ потонув у хаосі ночі й розпутаного живла.

Троє жителів Діброви сиділи при вікні й дивилися як навально летять буряні коні і як борці ночі разять списами духів опору й помсти.

— Така була ніч, як ми відбивали від большевиків арештованих... говорив наче до себе Микола.

— Така була остання наша ніч з Ігнатом... зідхнула Настя.

— Те що діялося з нами, коли ми попали між фронти було подібне до цієї ночі — так Василь.

Ніч-союзниця

— Ми, партизани, були в літку по лісах. Великі лісові простори Бережанщини, Підгаеччини, Перемишлянщини сприяли нашим діям — став розповідати Микола.

Взимку ми розсівалися по селах, переховувалися в хатах у людей, що їх найменше могли підозрівати большевики, отже в бідняків, так званих активістів чи навіть комсомольців, серед яких ми мали наших людей. Вони інформували нас про намірені дії большевиків, як от про арешти та вивіз тих чи тих місцевих осіб. Ми старалися якомога унешкідливовати ці заміри большевицької влади. Правда, ми ще не були в той час готові до великої акції, ми нападали на менші відділи й валки й нищили їх безпощадно. Ми вдаряли швидко й несподівано, найчастіше вночі. В день люди працювали та поглядали з ненавистю та страхом на дороги й рейки, якими їхали енкаведисти, комісарі та інші большевицькі посіпаки. І з

надією на ліс. Он епізод з тих часів, що трапився в буряну ніч.

Ми дістали інформацій, що в селі С. заарештовано шістьох людей. Були це наші боєвики і ми мусіли їх за всяку ціну відбити. Час був пригожий: западала ніч і заносилося на бурю. Можливо, що большевики сподівалися під такою заслоною легше й без великого шуму провести свою акцію. Врешті, дорога до повітового міста бігла поблизу лісу і краще було якомога швидко й непомітно проковзнутися туди.

Гарячий день померк. Духота в лісі, ні найменшого продуву. Десять іздалеку з села долітав рик худоби й гавкіт псів. Ночі ми чekали з напругою. Час від часу добігав хтось з села, найчастіше дівчата, але й діти і повідомлювали, що діється там. Западав вечір, сонце зайшло червоно за важку, чорну завалу. Десять за лісом погрюкував грім. Спершу здавалося, що це вози котяться по дорогах але згодом грім могутніshaw і запала темрява.

Наш невеликий відділ, насторожено, в повній боєвій готовості чекав, ловлячи найменші звуки.

Тарахкотять вози, коні вистукують копитами...!

Ніч густа й зловісна. Раптом зірвався вихор, сколотив ліс, небо розпороли зелені блискавиці, розкотився невгаваючи грім. Ринула злива.

Котяться колеса, щораз ближче й ближче! Ми лежимо в рові, в засідці. Поперек дороги перекинули заставу з колод.

Вози спинилися. Ми вискочили з рова, конвоїри заметушилися. Стрілянина, крик людей, стогони ранених. У горі ж шаліє буря, вихор виє, блискавиці розсвічують побоєвище: вози перевернені, коні постріляні, трупи конвоїрів. Решту проглинула ніч і жита, що хвилювали й шуміли обабіч дороги.

З відбитими ми повернулися в ліс.

Буря вщухала. Десять тільки в далі глухо гудів грім. але тієї ночі вона була нашою союзницею.

Буря вщухала. Ще десь за горбовиною стиха гудів грім, неонові блискавиці час-від-часу прорізували гладь озера. Троє мешканців поодягали на себе плащи та вийшли на подвір'я. Сівши на колоді, чоловіки позакурювали, а жінка вдихала повітря, наsicене озоном. Тиша панувала в лісі, що так недавно гув і ревів, розбурханий громовиною. З соковитого листя скапували краплі дощу і з металічним звуком падали на стоси приготованих для будови дошок. Ще тільки верховіття злегка шелестіло, і листя десь там на горі тріпотіло рештками переляку від буряної ночі. І вже сидячи на цьому буреломі, Настя розповідала:

Остання ніч

— Я сиділа на лаві, дивилася крізь вікно. Буря відшуміла, падав дощ. Тривала ще ніч, я чекала Іgnата. Щось тривожно здавлювало мені серце. Кожен шум лякав, кожен шерех струшував мною і штовхав до сіней. Ставала на порозі й наслухувала, чи не йде.

Це не перша ніч така була в нас з Іgnатом. Як тільки його викликали в район, він їхав завжди дуже стривожений і якийсь змінений. А я дожидала його довго, ген за північ. Де пропадав мій чоловік? Чому не хотів нічого сказати? Може це в нього замісьць району яка коханка завелася? А може на яке погане діло хто підмовив?..

Двоє діток спало на полу і батьки в коморі. Але мене не брався сон. Бо не було спокою в нас по селах під час колективізації. Не було його увесь час, відколи настала советська влада. Що діялося — ви самі добре знаете.

Глупа, глибока ніч була, як Іgnat прийшов. Змоклий геть, змучений упав на лаву, голову взяв між долоні й пірнув у журбу. Очевидно не від нині вона їла його. І не перший це раз я просила його, щоб сказав — що з ним діється? Завжди махне рукою, сплюне й не говорить. А оце наче б щось прорвалося: заговорив.

— Коли мене покликали туди перший раз, то сказали, що я, як колишній красноармієць маю служити "родині". Ну, що ж. Служив я їй у революцію, бив Денікіна, Врангеля і всяку іншу контру, чому б мені й далі не служити? Дали підписати якогось папірця та казали, що зачличтуть. З тої пори кожних десять днів звали мене до району. В окремій кімнаті допитував мене якийсь чоловік і то не завжди той самий. Зате завжди те саме: які й хто вороги совєтської влади в нас на селі? Щоб виказав їх. Інколи називали прізвище й випитували про людину. Були між ними й справді погані люди, тож нічого було їх боронити. Але й поганих уже не стало: виарештували та повивозили і тепер зганяли до колгоспу тих, що залишилися. І без мене знали, що серед них приятелів совєтської влади не було. Бо й не було за що. Тож кого я мав "видавати", на кого мав говорити? Але щоразу вони дотагалися і вкінці стали погрожувати, що як не викажу ворогів, то мене самого вважатимуть за ворога. Я вже не знов чи це вони за ними слідують, чи за мною.

— Та чого ж за тобою? Ти ж у них і командиром роти був та ще й політруком. Як сьогодні бачу, як ти повернувся з війни і в тебе на мундирі дві зірки, а під пахвою жмут паперів. Мало крові для революції ти пролив?

Ігнат завагався: говорити далі, чи ні? Та раз уже вирішив, говорив далі:

— Та що з того? Вони ввесь час шукають, увесь час слідять. Там петлюрівці, там троцкісти. Оце, мабуть, і мені троцкізм пришивають, раз таке діло. Та, мабуть, не довго прийдеться: сьогодні між мною і слідчим лежав наган, і слідчий сказав: ти наш ворог, ми знаємо. У нас всюди свої люди. Михайла Нападенка знаєш? Василя Овчинника, Григора Лукіянченка?..

— Та це ж самі передові люди, це ж теж бувші красноармійці! — кажу. Засміявся слідчий: є між вами красноармійцями доволі сволочів, ворогів Сталіна і совєтської влади! До них ми ще доберемося. А от з тобою

таке діло: або ти видаси їх, геть усіх і розкажеш про них усе, що знаєш, або тобі самому он що — і він показав на-ган. Врешті відпустив мене з тим, що завтра маю прийти знову і "виказати" про кожного.

Ніч тяглася, ми не спали. Ігнат думав як рятувати се-бе й нас, рятувати за кошт других. Чи видумав?

Вранці я вирядила його в оцей "район". З теплим одягом і близною, а серце мені було важке, як камінь.

І ось Ігнат пішов — і я більше його не бачила. Ніяка вістка не долетіла до мене нізведкіль. Не знаю — чи вби-ли його чи вивезли, чи що з ним сталося. Швидко й нас прогнали з хати. Подалась я з дітьми до Києва, тут вони з холоду й голоду померли, а батьки залишилися на го-лодну смерть у селі...

Настя понурила голову й мовчала. Ніч їхала на зоря-них колесах, що заіскрились на чистому небі. Запашна, липнева ніч над дібров'яним озером.

На далеких фармах заспівали ліvnі.

До найближчого поїзду

— Бурі боїться людина, — став розповідати Василь; бо-їться її й кожна німина і ховається перед нею. Мабуть, і рослини бояться її. Нераз видно, як перед бурею вони ту-ляться до землі, як дріжати з переляку. Боявся й я. Хри-стився за кожною блискавицею й здригався, як грім десь ударив поблизу. Але тепер я не боюся. Бурі бушують по небі, там яскравіють блискавки і гудуть громи. Інколи, правда, одні й другі б'ють у землю, людину чи її житло. Проте це трапляється рідко. Натомість бурі, що їх роз-путують люди — страшні: Вони ж бо відбуваються на землі і нищать її і нас, що мали нещастия поласті в воєнну хур-товину.

Липень 44-го року в Підгаєччині. Відступає розбита німецька армія, навально пруть вперед большевики. Згід-но з наказами проводу, ми чекали доостанку, сподіваю-

чись якихось доручень чи вказівок. Але тепер ми залишенні собі самим: он в'їздить у село німецький вояк на мотоциклі й проголошує негайну евакуацію. Ми: я і дружина Галя не маємо вибору: залишитися під большевиками — все одно що загибель. Тож кидаємо на віз клунки й виїздимо. Хочемо дістатися до найближчого поїзду, певно в Підгайцях, і ним до Самбора, де маю брата. Ціла з тої пори наша мандрівка — це гра в піжмурки зі смертю. Прилучуємося до колони війська, бо думаємо, що з ним захисніше і що, вкінці, не далеко прийдеться мандрувати. Але зараз же перші кілометри повчають, що ми замість захисту попали в пекло, чи радше таки на фронт. В дорозі до Рогатина, що повинна б тривати кілька годин, а тривала два дні, я з дружиною декілька разів попадали в боєву метушню: скорострільний вогонь, вибухи гранат, навколо — здавалося — певна загибель усього живого.

І проте — ми в Рогатині. Тут нас чекало ще гірше, як у дорозі. Ми нібито зібралися ночувати у якихось людей. Тільки лягли, як повітрям стряс страшний вибух, за ним інші, нас кидає на долівку. Біжимо до шанця, викопаного на подвір'ї; на нас сиплеться скло, румовисько з будинку. Очі, горло, ніс повні пилу. Поблизькі вибухи кидають на нас солому, каміння, гілля та листя з дерев. Кидаємося до рова, падаємо на вояків. Молимось. Ніч проходить наче серед пекельних примар, і смерть тут же чатує.

І все ж блідий ранок застає нас живими на дні ями. Вигребуємося з-під румовиська і бачимо: де був дім — там одна суцільна яма, з саду — лише декілька дерев вивернутих з корінням.

Та затримуватись не можна — і ми знову в дорозі. Кнєгиничі, Ходорів, Самбір. Скрізь у диму й пильозі зникав світ, земля дрижала й стогнала. А ми йшли все далі й далі, шукаючи нашого... найближчого поїзду. Так перетяли Галичину й опинилися біля Турки в Карпатах.

Карпати! Ніколи ми не бачили їх, але вони завжди жили в наших мріях. Були бастіоном, на якого ребрах не

раз уже в історії заломувалась ворожа сила. І тепер, згідно з загально поширюваною думкою, мають зупинитися большевики.

Ночуємо в селі, що виглядає як військовий табір. Вночі заходять якісь постаті, освітлюють нас ліхтариками: "О, зде́сь євакуирование" — почувся голос. Замкнули двері, відійшли. Я не спав уже до ранку — боявся, що це большевики. Вранці сказав мені господар, що це були "свої хлопці". Я приглядаюся до синів господаря і трохи дивуюся: є іх чотирьох і кожен інший, ба мало того: в кожного інша вимова. Але я вже на сліді: знаходжу, кого мені треба.

Приходить ніч. Буряна, як оця. Ніч довго сподівана. Я і дружина рядовики підпілля. Он ліс, он Карпати, до яких ми добилися крізь фронти, вогонь, руїну і смерть. Оце тепер зможемо віддати свої сили на службу нашому народові.

Дмитро — один з "синів" господаря — веде мене крутими стежками в гори. Клекотять потоки, грізно шумить ліс. Його темряву розсвічують білі блискавиці. Але я вже телер іх не лякаюся. Я чую, як стукотить мое серце назустріч новому дніві.

**

Буря стихла і я вертався в село. Ліси переповнені, нема змоги прийняти всіх, нема в лісі для них ні зброї, ні харчів. Новий день не пришов для нас.

І ми помандрували далі.

Підкарпаття. Словаччина...

Наш найближчий поїзд ми таки нашли в... Кошицях, на межах Словаччини. Він повіз нас до тaborу в Штраffофи.

ГОСТИ

Вранці Ніна виходила з своєї хати і сідала на порозі та раділа чарам весни в лісі. Ще бо молода була Діброва і люди ледве зачинали заселювати її. Незайманою первісністю пишався ліс і хаща, і все жило в них на свій лад. Дерев'яний будиночок, що його поклали на узбіччі, був ще далекий від викінчення. Щоправда, зовні був уже будинком, але в середині були тільки перегородки, якісь полички, засклені вікна і діри в підлогах, куди мали проходити проводи для води, газу й електрики. Певно, ніхто інший окрім Ніни, не зважився б жити в такому будинкові без води й світла.

Сідала на порозі й благословила життя. Так часто воно висіло наче на волосинці, і здавалося, що ось-ось пірвететься. А оце весна в лісі, весна пишна й молода. Радісно пили соки життя й молодості у всьому: травинках, квітках, буйному листі дерев, м'яких чатинах, що наче котячі лапки простягалися з кінців матерніх хвой, синіх ірисах, які цвіли на баговинні, гостролистих комишах, що гордо-вито вистрілювали з трясовиння, нарешті — у воді, що радісно плюскотіла, шепочучи щось берегам.

На деревах різноманітним щебетом співали птахи, і їхні співи разом творили одну велику симфонію щастя й кохання. В ній впадали грімкими акордами свисти й вингуки тих, що не щебечуть і не співають, але голосно ви-свистують і викрикують. Вони переконували співаків, що весна — це сила, це багатий струм життя і його відвічна творча наснага.

Десь за лісом зійшло сонце і його скісне проміння падало на поріг, на Нінине обличчя і просівалося крізь її руки. З під підлоги, що лежала ще на стовпах і над по-

рожнечею вибігла мати-крілиця. Її клапаті вуха неспокійно дрижали, лягаючи часто на боки сірої голови. Вона на хвилинку здержалася й поглянула на Ніну. Її бронзові очі здивувалися: тут же нікого досі не було! Але Ніна заговорила:

— Скачи, маленька, не бійся! Я тебе не займатиму.

Кріличка пострибала, підбиваючись смішно на куцих ніжках, і швидко зникнула поза кущиком бузку, що до-цвітав запашним фіолетом на тлі соковитої молодої зелені узберіжжя.

Потім Ніна зійшла в низ узбіччям. У руці у неї був дзбанок і горнятко до черпання води. Пробралася поміж дерева й забрила в хащу, поплутану й зеленіючу соками весни. Білі, дрібні зірки нарцизів якраз відчинили очі, щоб привітати ранок. Ледве пригнута трава позначувала напрям, що ним ішла Ніна, ступаючи злегка й обережно по кулинах, що виринали з мокравини. Вода булькотіла і хлюпала Ніні на ноги. Але сонце золотило її, багонну воду, таємну й повну невідомого життя. Разом з кулинами вона була праматірю суходолу і разом з тим передвісницею озера, що сріблилось поблизу.

Вода сльозила дрібним струмочком, снувалася понад чорним дном кринички, а поблизу спала, звинувшися в кільце, Тарахкавчиха. Певно мала ситі лови вночі. Обережно, щоб не пробудити паню нетрів, Ніна начерпала води й подалася назад на узбіччя. По дорозі збирала суhi гілки, кору й шишкі. Неопадалік хати була Нініна піч: були то чотири цегlinи, що обрамовували ямку в землі, прикриті бляшкою. Усе разом на один горщик. Він стояв уже на цій плитці, і Ніна розпалювала соломини й суhi гілки та просила вогню, щоб не цурався її господарства і приніс їй в подарунку сніданок. Білий димок ледве снувався з ямки і пахнув ватрою далеких гірських мандрівок. Його розганяла Ніна дуючи і mrяла про сніданки мандрівок на Галич, Букове Бердо і Пикуй — бойківські верхі.

Злід хати вибіг крихітний кріличок. Був не більший долоні. Застрашений спинився, і Ніна говорила до нього:

— Мама твоя он туди пострибала, синочку, он стежечкою поміж моріжком. Біжи, біжи, шукай й!

Синочок сірим м'ячиком покотився у траву. Замість нього червоношийка вибігла з кущів та дбайливо розглядаючи траву, витягала з неї червяків. Он такенних, он яких довжелезних!

Ніна снідала. Її руки, обличчя, волося й кава пахнули димом. З хліба мусіла прогнати наперед мурашок, котрі залізли туди крізь щілини в підлозі. Коли заскочила в хату по масло, в ній літав великий бурихатий чміль і малій пасканистий чіпмонк сидів на стільці і мив собі мордочку.

— Ах, ви, банда! То як мене немає, ви господарите в моїй хаті!

У діру в підлозі стрибнув звірок і чміль вилетів крізь відчинені двері. А на маслі сидів смугастий жучок та мив собі замазані вусики, доторкаючи їх такими ж замазаними ніжками.

Потім був день і Ніна милася в холодній воді озера. Ходила по пущі і слухала її співів; сиділа над водою, і її думки лягали на хвилі малесенькими човниками та пливли в міжострівні заливи. Припавши до берегів, снували їм журкотом дрібним спогади про далекі покинуті стежки, на яких самітній людині забракло когось дуже рідного й коханого.

І над дімком шуміли високі могутні дерева, соковиті й молоді щорічною обновою весни. І їхнє листя пило синяву і створений соняшним промінням солодкий сік кружляв у жилах кленів, наче солодка рослинна кров. Спивали його комахи, і невеличкому дятлеві була робота: він вистукував молоточком-дзьобиком і ловив ласунів. І клен дякував йому, даючи притулок у своїх дуплах його сім'ї і харчі поблизу.

Уночі шумів ліс, плюскотіло озеро, і зорі капали у вікна.

**

Одного ранку прокинувшись, Ніна застала гостю: велика жовтяво-срібна вивірка сиділа на столі. Склала дві передні лапки, наче з проханням і дивилася на Ніну. На ділі просити й не потребувала ласунка: вона вже поснідала коржиками з горішками і подерти папірці свідчили про її роботу.

Розмова:

— Ах, ти ж Красуне пишнохвоста! Усі мої коржики он так і поїла! Мало тобі насіння, горіхів і пуп'янків у лісі?..

Чик, чик, чик! — відповіла Красуня та овинувшись хвостом, мила собі носик лапкою.

— Ага, розумію! Вони, очевидно, смакують ліпше, як он ті в лісі. Чи маю для пані їхати до міста й купувати ласощі?

Чик, чик, чик, чик, чик!

— Не думаю, що потрапиш додержати умову. Очевидно, треба ховати все та ще й добре прикрити чимось, до чого не доберуться твої зуби. Отже: сьогодні ти поснідала моїми коржиками. Зaproшу на обід і постараюся про горішки. Оці американські, що пані так люблять. Але: жодного ховання, жодного запорупування в землю! Мусиш зрозуміти, що в нашому кліматі вони не ростимуть, і коли Ваша Високість забудуть, де закопали, вони зігніють. А мені хочеться дивитися, як Ви лущите їсте. Це єдина нагорода людині за прохарчування таких шкідників, як Ви.

Красуня зафукала, нервово забила хвостом і з очевидним обуренням, звисока поглянула на Ніну. Подумаєш! Така зайда і ще диктуватиме свої умови тут, у лісі, та ще й американській громадянці.

Ніна підвела і відкинула ковдру. Красуні як і не

було. Вона швидко стрибнула зі стола і зникла в дірі в підлозі. Ніна ж дивилася у цей свій зв'язок з лісом і сміялася.

**

По озері плавала самітна канадійська гуска. Держалася близько берега і не полювала. Її струнка чорна лебедина шия граційно винурювалася з пуху білої груди. Мала голівка по боках підв'язана білою хустиною.

— Добридень Пані! — поздоровила Ніна.

Пані? Гуска поглянула боком, повернулася й стала плисти здовж берега.

— Вибачте, я промахнулася: ви Пан Гусак, бо тільки панове бувають такі горді й самовпевнені. А чи пана болять зуби, що підв'язалися білою хустиною?..

Гусак занурив голову в воду випростовуючи свою чудову шию. Коли виставив її мав у дзьобі рибу.

— Ах, правда! У вас немає зубів. Вони й справді нічого, псуються і потім оці протези. Якби ж нам такий досконалій дзьоб!

Ніна засміялася голосно. Гусак повернувся маєстично і став поволі плисти в напрямі острова. Мав усі причини бути гордим. З своєї краси, самостійності, важності: у нього ж на острові дружина, що висиджує гусенят. А люди? Що таке люди взагалі? Можуть тільки спричинити шкоду — і це все.

— Пане Гусак, я шаную Вас. Мене захоплюють ваші справи і я закохана у вашій красі: такої шії не має найкраща жінка, і ви чорнявий, а я пропадаю за чорнявими хлопцями. Ваші сильні груди поруть хвилі, наче ніс човна; ваше пишне тіло покрите на спині гривими пір'ячками, що стеляться обабіч і прикривають білий пух. Вашого животика не бачу, але вірю, що він такий же непорочно білий, пухкий і гладенький, як ваша грудь. Ваша脊на кінчиться найкращим стилем, якого вам могли б позавидувати найновіші авта. О! ваша дружина мусить бути дуже щаслава. І ви такий дбайливий чоловік!

Ще раз повернув лебедину шию, поглянув байдуже і поплив до острова.

**

Ніна дістала горішків. Сидячи на порозі, кликала: чик, чик, чик! При тому потрясала коробкою з горішками. Цей звук — надзвичайна музика. Мабуть, немає вивірки, що її не викликав би він із сховища.

Красуня стрибнула з дерева і сівши неоподалік стовпиком, згорнула на грудях лапки та хитрими, веселими очима дивилася на Ніну.

Поклала горішок на далоню і запрошуvalа:

— Прошу дуже. Пишний горішок. Я сама з'їла декілька і якби не страх, що потовстію, я напевно їла б тільки горіхи.

Вивірка потрясла хвостом і помітно схвилювалася. Але не наважувалася підійти до руки.

— Щож, мусимо познайомитись. Врешті, я не дивуюся. Маючи такий чудовий кожушок, ліпше не підходити до людей. Можуть украсти. Прошу!

Кинула горішок поблизу вивірки. І вже не було страху за кожушок. Горішок опинився в передніх лапках, і вони жваво повертали його, а зубки обгризали лушпу.

— А, а! чудовий горішок правда? Слинка йде. Прощу ще один!

Підкідала горішки, щораз ближче й ближче. За одну лекцію Красуня вже брала їх з рук. Вправді запиралася задніми ногами і їхня напруга зраджувала, що всі мускули так і готові до втечі-стрибка. Але передні лапки тримали цупко добичу. І вже тримаючи її, Красуня дивилася на Ніну, наче запитуючи, чи буде ще. Ясне: було. Але небавом скінчилася приємність: власниця срібного кожушка з жовтим підбиттям брала горішки і, відбігаючи, запорпувала їх у землю.

— Ага! Умову порушенено. Більше не дам! Врешті, завтра Ваша Високість ласково прийдуть на снідання. Дуже просимо, двері в нас так наче б не існували.

Красуня стала приходити до Ніниної хати. Вранці воно будила її голосним і нетерплячим чиканням. Ніна виймала горішки з-під подушки і годувала ними гостю. Красуня сиділа на столі, а Ніна, лежачи в ліжку, подавала їй горішки. На ліжко Красуня так і не наважувалася входити.

Одного ранку Ніна проکинулася від гамору й шелесту в хаті. Що ж діялося? За Красунею присунулися ще дві вивірки. Господарили на полиці, дерли папірці, скидали на землю яблука. Вкінці одна знайшла кусок шоколяди з горіхами та стала його гризти. Дві інші кинулися до неї, счинилася гаркітня та гризня, вони лаялись гострими, тонкими голосами і не щадили зубів одна одній.

— Ах, ви голота! — вигукнула Ніна, дивлячись на своє господарство, опановане наїзниками. І вже їх не було. Ще пухнатий хвіст ховався в дірі в підлозі, але зараз же голота вискочила на дерево й одна доганяла одну та чикала з пересердя. Так і зникли в гущавині бересту.

**

Незабаром Ніна поїхала до міста. Коли приїхала влітку одної неділі, все було зовсім інакше: дімок викінчено, у вікнах пишалися заслони, діри забудовано потрібними інсталяціями. У будиночку були вже всі вигоди, і нові літники жили там. Вони не потребували ходити по воду до кринички, ані класти ватру на подвір'ї. Замість місяця світила їм електрика.

Усе тепер тут було чуже для Ніни. Ліс і хаші відступили свої права людям.

НА БЕРЕЗІ МРІЙНИКІВ

По той бік озера розкинулася західня частина дібр'янного овalu. Спершу це була диковина, непролазна хаща, над якою царювали високі, крислаті корони дубів і берестів, модрини пронизували її своїми вежами а поблизу обох полюсів овалу переважали шпилькові дерева.

Цю частину призначено на парцеляцію. Зразу вирізано в ній дорогу, та гарно її вишутрувано. Вона поділила землю на дві рівнобіжні, подовгасті полоси. Одна тягнулася здовж озера, і була пласка та підмокла, друга ж вибігала на пісковату горбовину й кінчилася під сітковою огорожею сусіда. Обидві ці полоси порізано на ділянки і люди стали їх закуповувати. Ще деякий час росли на ній дерева і купали свої корони в синяві та гомоніли з вітром. Хаща ж цвіла, головно в осени, аметистово-золото-сніжнобіло й сапфірово-синьо. Гніздилися в ній дібр'яні тварини й вилягалися маси комарів.

Під час прорізування дороги й розкопування горбовини пісок, що його викопували, висипали на надозерну частину, щоб піднести її рівень. Згодом уже стали поглиблювати дно й вижолоблювати берег озера та й оцей намул висипати поміж дерева. Мабуть усе те пошкодили їх, бо з весною тільки денеде зазеленіли але більшість повсихала. Та людям ще й поготів: вони всеодно мусіли повирубувати дерева, щоб підготовити площу для своїх потреб. Але наперед мусіли братися за важнішу роботу: винищити зарослі та викорінити отрутні рослини.

Кожен з них мав якийсь плян, кожен снував якусь мрію: що хотів би побудувати, що посадити або який вигляд надати своїй ділянці. Від того й назвала я цю частину Берегом Мрійників. Вони українці і тільки два чу-

жих замішалося між них. Зараз напроти піскового пляжу побудував собі дімок Мазур — це не його справжнє прізвище, тільки його національно-регіональна приналежність. Коли ви дивитесь з пляжу на цей будинок, ви зразу ж пізнаєте, що він мазурський. Десь хтось жив над великими мазурськими озерами і не забув їхнього чару. Його дімок на цементових стовпах, що нагадують будови працікових надводних жител і будинок його весь зелений з малими віконечками під дахом, певно, щоб сподівана колись повінь не залила нутра. Дах з двох вужчих боків стягтий, а два довгі сполучені під гострим кутом, від чого дах виглядає розмірно високий і гострий і знову має щось з польського будівництва. Мазур поклав його, щоб мав відкіля рибалити. Але рибалить не він, а його дружина.

Різничається від нього дім Американця. Він закупив у глибині підмоклої хащі частину, заслонену з усіх сторін модриною й листковими деревами. На відміну від інших Мрійників, він не нищить хащі й лісу. Прорубав тільки доріжку для авта й стежку здовж озера, і дім його ховається в гущавині від людського ока. Його червоні стіни видно тільки від сторони озера й Діброви і на них він дивиться великою тафлею вікна. Крізь нього видно привітне нутро, зелені вигідні фотелики, піч на дрова і поблизу вигідну лежанку. Хтось, певно, приїздить до цієї пустки відпочивати від міського гамору і не хоче, щоб хтонебудь находив його й розбурхувавтишу його відлюдності. Інколи тільки видно молодого, кріпкого чоловіка, як пливе здовж берега й виглядає наче велика риба, що зруечно пронизує водяне плесо. Українці — це всі решта землевласників. Одні тільки купили ділянку і це все. І хай собі буде, хай лежить. Раз, щоб допомогти Діброві продати, потім — умістили свої гроші. Відомо: земля не згорить, злодії не вкрадуть. Вони не цікавляться далі цією землею, мало коли й приїздять до Діброви. Вони взагалі — немрійники. Може й подумає

дехто з них інколи, що можна б там щось побудувати, але в дію не переводить. Завдяки їхньому "немрійництву" їхні ділянки порослі хащею, і за те я їх хвалю. Хай росте й цвіте хаща, і коли ще живе хтонебудь з тарахкавців і полоскунів, хай мають свої криївки. Їхні ділянки ще й тим гарні що прилягають до найглибшої частини озера. Це майже кругле, дуже тихе пleso що врізується лагідним заливом у пластовий берег на північному сході і тут обмиває ділянки Немрійників. Воно таємне та глибоке. Між Мушиним островом і хащею берега воно ледве хитається-морщиться й начеб спало. Але там, у його глибинах, мали б жити величезні риби. Раз хтось плив човном і побачив корола, якого настрашився, запевнював, що був завдовжки як авто. Коли йому перечили, присягався, що був довгий як поперечний промір авта. Коропи-діди жили в багонних безоднях і хтось бачив велетенську шуку з гострим носом і зубами похожу на потворний підводний човен. Шука — потвора гніздилася там же й була пострахом риб. Але й люди не наважувалися запливати в цю таємну частину озера.

Але ви покинули зарослі хащею місця і оце ви на справжньому березі Мрійників. Кожен тут втілив свою мрію але й дав їй питомий своєму походженню вигляд.

Он найбільше крайній з них пан Александер, господар бензинової стації і власник пса Боска. Він Закарпатьєць, аж звідти де з півночі височіють у Чорногорі вершки: Піп Іван і Попадя. У їхнього підніжжя простелився край зелених гір і лагідної горбованини. Його пропливає срібновода Тиса, що шумить і гомонить збігаючи з гір, щоб досягти синього Дунаю. Може тому, що Александр пам'ятає шум рідної річки, він і купив над невеличким заливом надбережню смужку. Потім він використовував кожну вільну хвилину на те, щоб обложить берег стовбурами дерев, що недавно ще росли на його ділянці і дно засипати піском. Декілька східців з цементу дозволяє вигідний зіступ до води. Вона тут чиста, прозора й аква-

марінно-зелена, може від надбережної рістні, а, може від водоростів, що покривають дно в тих місцях, де не затронула їх людська рука. Вона то кермувала машиною-екскаватором, що жолобив дновий мул і викидав його на берег.

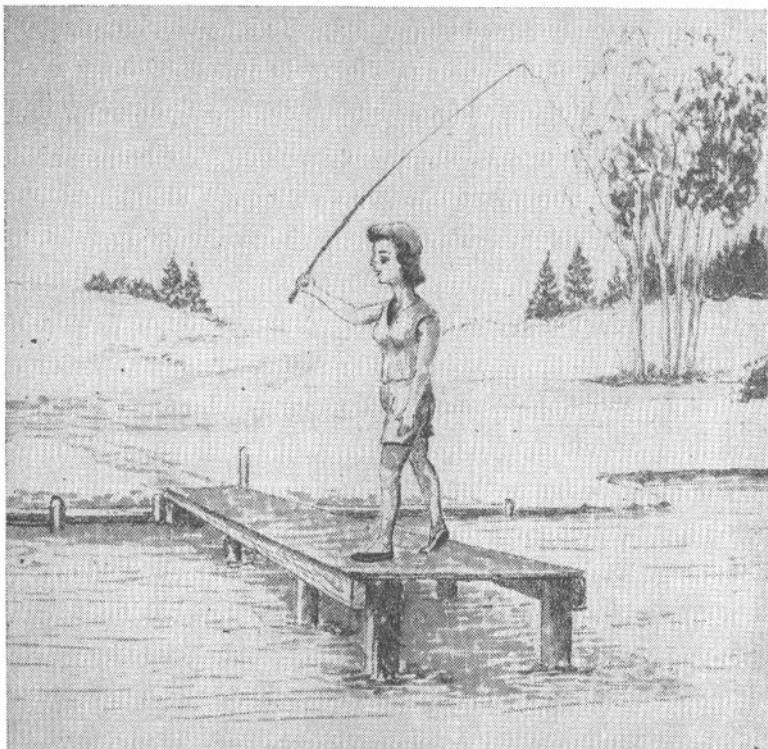
В маленькій пристані лежить човен. Прикріплений до паля, він гойдається на воді і вам здається, що він так і хоче зірватися з ланцюга й поплисти собі в веселу озерну мандрівку. Плаває ним пан з пісом, але дуже часто плаває ним сім'я пана Професора, чи хтось з гостей, що йому власник дозволить ловити рибу з човна.

Свою землю він вирівняв і засіяв дрібною конюшникою. Вона соковита й м'яка, і аж кортить роззутися і походити по ній. Декілька овочевих дерев уже прийнялося і біля одного земляний горбок, що на ньому влітку кружать у мандрівці за сонцем золоті обличчя соняшників. Восени вони важкі від насиння й хиляться вниз, начеб ту жили за літом і сонцем.

Що буде далі на ділянці Пана Александра? Він самітній і може думати, що земля й хатина, що на ній колись стане, зв'яже його тісніше з людьми й заповнить його самоту. Бо не заповнює її ні праця у власному підприємстві, ні пес, ні навіть чорний Форд, що ним він швидко мчить по американських асфальтових дорогах.

Бандуристи робили пристань, ще заки вирівнювали поле. Оце вбиває в дно паль: гуп! гуп! гуп! гуп! І ще і ще раз. Потім начеб повис на ньому. Аж докіль не має почування, що паль міцно вгруз у дно. Тоді оцей другий, товстіший, що в нього темні окуляри — проти сонця — вбиває паль, гуваючи по ньому дерев'яною колодою: раз, два! раз — два! Час від часу скрикне: матері його ковінька! та так від усього серця й гупне. Матері його ковінька! — ви слухаєте й питаете — що таке ковінька? Бо ви галичанин. І тоді він пояснює вам, що це закривлена палиця, що це бажання, щоб мати постарілась та вживала оци ковіньку. А "матері хрін" — то вже дуже страшний про-

клін. І коли ви смієтесь, він теж сміється, і йде далі до свого гупання. За декілька неділь, коли ви знову приїхали й зайдли на Берег Бандуристів, ви найшли вже готову пристань і ліворуч від неї дерев'яний місток, що вибігає

добрий кусок в озеро. На ньому стоїть дружина Бандуриста й закидає вудку. Щораз витягає її і знімає величеньку рибку та кидає в білу сітку, що бовтається в воді. Згори ви бачите зеленкаво-сріблясті черева, чорні чи червоні плавуни, інколи сито-жовтий бік. Усі ці риби мають американські назви і навіть Пан Професор, що знає все і має багато різних словників, не потрапить сказати, як називаються оці всі "санфиш", "блу ґіл", "бес", тощо. А Бандуристи рибалять. Чоловіки, жінки, діти. Вони, що

вирошли над Дніпром і над Чорним морем, принесли з собою аж он тут, на американське озеро, свою любов до води та рибальства. І коли так ви бачите їх за їхнім улюбленим ремеслом, вам ввижаються далекі Дніпрові розливи й саги, і човен з рибалкою, як поринає між плавні, тільки денеде понад очерет вистрибує вудка, що на неї впіймалася риба. І мала ділянка Бандуристів ширшає і вже вона степом родючим безкрайм і десь певно баштан тут близько, бо студня оця — край поля. Дрібна конюшинка і цю ділянку покриває м'яким килимом і денеде кинена червона лавочка чи зелений стілець запрошують посидіти та послухати їхніх розмов. І вони ще й не задумали будувати нічого, але влітку їм вистачить шатро з брезенту і зоряне небо над ним.

Довго ще надбережні ділянки чекатимуть на те, щоб хтось з їхніх власників побудував те, що вони бачать у своїх мріях. Багато бо ще нічого не зачинали. Лежать оце пусті смужки, зарослі бур'яном і привалені вичерпаним мулом. Одна за одною і одна біля одної вони обсіли довкола озера і подали плеча Місткові Бандуристів і пусті вони в дожиданні на мрії, що мають здійснитися колись.

Зенонове господарство. Відсунувшись оподалік озера, він господарить при дорозі. Прорубавши хащу, він залишив собі дуже мілий молодий сосновий гайок, під деревами розклав столика й декілька ковбків з порізаних стовбурів — і вже може влітку запрошувати гостей посидіти в тіні під запашними соснами. — Попід гай, попід зелененький, — як співається в пісні, він садить якісь рослини і ви побачите там різну мішанину в найдивнішому складі: камінні рослини, як от розхідники ростуть там біля таких як конвалії, що люблять чорнозем наших сочковитих і тінистих листкових лісів. Усі вони разом муочаться на піску й намулі, присипаному злегка торфовою

землею. Але й ними тішиться господар і, сівши на ковбка, мріє він про будинок, що стане тут колись. Покищо помагає Управі Діброви й розказує сміховинки про страхи в Діброві.

Страхи в Діброві

Сиділа біля ватри групка людей. Розказували про життя, події. Про що ж розказують недавні скитальці двох континентів? Кожне життя — це великий том нескінченого роману. Кінець бо його там, де він почався: на Батьківщині. Та чи докотиться цей обруч туди? Для них, що ніколи не забудуть землі, де їхні очі побачили першу ватру й зазнали тепла її, і для дітей та внуків їхніх, що для них стала батьківчиною земля оця праіндіянська і що ніколи нога їхня не ступила на землю батьків їхніх.

Вогонь став померкати, і північ сон стала сіяти на озеро й хащу, на тих, що засиділись біля ватри. Зенон відходив. Йому треба було на східній берег, до Діброви.

— Знаєте, я на вашому місці не йшов би — зачепив Еко, дивлячись хитро з-поза великих окулярів.

Чому? Тут же нема небезпечних, диких тварин.

— Тварин може й немає, хоч хто його зна. Це ж Америка. Але духи таки є. Духи побитих індіян. Коли вони помітять білого, що йде сам поночі лісом, кидаються на нього. Хто зна що можуть зробити...

— Е-е, теж говорите-жартуєте!

— Ні не жартую. І знайте: є три такі місця: зараз як тільки вийдете з Діброви до дороги. Там щось ловить за плече. Дуже страшно теж між деревами, де темінь. Але вже найгірше на містку над потоком, бо там "воно" ловить за ногу й стягає в воду. Там і смерть тобі в багоній топілі озера!

— Но побачимо, вирішив Зенон, нам не першина, бували ми вже в різних пригодах.

Так ото йде. А ніч була ясна, зоряна, місячна. Між

деревами однак панував густий сутінок. Якось тривожно, і як потім розказував — волосся дубом ставало (хоч справді невідомо, як то з тим було, бо волосся в нього на голові не так то й багато, але мусимо йому повірити, і то не тільки в тому випадку). Так, отже, йде і розглядається. Опинився на першому закруті, а тут його щось: хап за плече! Увесь здригнувсь і зловив рукою... гілку, що повисала низько з дерева. Трохи він заспокоївся, але тепер уже починає обабіч ліс, і цілковита темінь залягла на стежках.

Та що це серед дороги?! Щось сяє й начебто очима моргає. Може то які американські тварини? А може, боборони Боже... посвітив ліхтаркою, а то... два камінчики, осяяні місячним сяйвом, що десь прокралися крізь дереву. Одначе ті два відкриття не заспокоюють нічного мандрівника. Не знаємо, чи, припадком, сидячи при ватрі та розказуючи різні небилиці, наші гості не хильнули одну-другу чарчину. А воно розігриває уяву теж. ...Ліс густішає ітиша панує в ньому. Інколи тільки скрикне якийсь пробуджений птах вже здалеку долітає плюскіт потока, що з одного озера до другого біжить попід оцей небезпечний місток. Та що це? Дві білі, прозорі тіні між деревами: людська подоба ніби, але видовжені білі хвости чи хусти. Раз видовжуються і начеб спиналися вгору по деревах, то знову маліють і тільки хитаються, наче маятник великого годинника, що недавно тому десь в небесних сферах вибив північ. Чути не то шепіт, те то зідхання... Ох, це певно мертві душі або зачаровані індіянами жони пімstu йдуть чинити. Ніж... кров..., погоня... хотів втікати, але ноги наче з олива. Мав ще стільки сили волі, що засвітив ліхтарку і побачив... закохану пару, що стояла в любовних обіймах! Відідхнув з полегшею і йшов далі. Коли б тільки через місток — і хай вже скінчиться ца жахітлива ніч. Але вже не мав відваги йти через місток. Підійшовши тихцем і навшпиньки, клякає й лізе навкарячки, бо думає собі: краще хай воно мене не бачить, а я як

побачу, швидко втечу. А вода клекотить і сріблиться в місячному сяйві. Доповзав до кінця містка і хотів уже підвестись на ноги, а тут раптом щось гульк! — з під моста.

Холодний піт, все ціло дрижить, зуби стукотять. Ще тільки сила осталась в ногах — і як не дремене! Вже й не оглядався позад себе, тільки чув погоню, свист, тупотіння, хропіт — немов гналися за ним всі чорти з самого dna пекла. Біг і біг, і гнався, і заспокоївся тільки тоді, коли опинився біля будинку між людьми. Полегшено зіхнув, перехрестився та подякував Господові за чудесний рятунок від страхіт у дібров'яних безвістях.

Ну, як там було з тими страхіттями, так було, але Зенон цілій і здоровий, волос з голови йому не впав ні тоді, ні потім, хоч, щоправда, немало їх впало перед тим. І в Діброві вже начебто перестало страшити після того, як Петро прорідив ліс і вичистив усю хащу, а ще як черта грім убив, чого наочним свідком буде сам Петро.

**

Понад дорогою на горбі далі ділянки Мрійників. Є там декілька сімей, що мають дітей і що для них вирішили придбати щось таке, що в'язало б їх з рідною громадою. і з часом дало б їм затишок. В чужій мові їхня мрія називається катедж, тобто літній будинок для вакаційного дозвілля. Деякі з них ще нічого не зробили, лише очистили землю з хащі та отрутних рослин; інші посадили по декілька дрібних рослин, які на пісковому пагорбку ледве животіють у літню спеку. Навіть одна сім'я має пару кущиків малин і порічок.

І є там знову самітні люди, переважно мужчини, що перенесли якийсь життєвий удар, втратили когось чи, може, ще надіялися найти його. Але не маючи кого любити й до кого прив'язатися, вони купили по ділянці поля і працюють на ньому. Випалювали й викорчували пні, зрубували дерева й тішилися, що м'язи кріпшають, і що є куди й за чим виїхати з міста, що є щось "свое", для

чого мають трохи тепла у найчастіше захололих душах. Один мріє будувати вже тепер дім і зажити там, вишукавши собі працю в поблизькому місті. Другий має на увазі дім як свій захист на старі роки. Самота в чужому, великому місті прикра, а ще коли людина стара й нікому не потрібна. Отож воліє думати, що заживе колись тут і хоч зустрінеться з такими, як він сам, заграє в карти чи шахи та поговорить, згадуючи далекі вітчизняні поля й дії, що пробігли по них буйногривими кіньми та зникли в безвістях, забравши з собою молоді роки і можливє щастя.

Так напереміну тягнуться ділянки оцих самітників і оцих сімейних, і дібров'яній вітер з одних і других лідноносить кучугури піску й круить ним, аж доки не змете в озеро. І ласкаве сонце зогріває всіх однаково, і озеро морщиться і сипле бризками наздогін берегам, байдуже хто й яку має мрію над його водами.

Але ось перед нами — "Щурівка". Це власник поставив два дерев'яні будиночки з наскрізь практичних міркувань для себе і наймати тим, що хочуть якийсь час по-бути в Діброві. Він, власник, вже срібно-сивий, і така ж його дружина. Працювали невтомно, і їхні будинки були швидко готові, навіть з усіма вигодами модерної техніки. Ганки на стовпках біло-зелено помальовані, і з них вид на озеро і той бік Діброви, де господарські будинки. Восени пахне в хаті грибами, що їх варить господиня, назиравши поміж своїми соснами. Сосновий гайок росте біля хати й влітку дає милу тінь і живичні паходці, а восени родить гриби-масляки.

Поза пісковою вижолобиною дім Пані Марії. Від років ця тендітна, сивава жінка стоїть у нерівному і геройчному змаганні з хворобою. Інколи здавалося, що перемагає хвороба але, на ділі побіджувала Марія. Вона знову наче б виринала з темінні й виходила на світло, і її стежки розяснювали віра в Бога, суспільна праця й словнювання обов'язків дружини й матері. Он весна. Пані Марія садить щось у городчику. В літку кожен, що проїздить

чи проходить побіч її хати зупиняється, щоб сказати їй декілька ввічливих слів. Пан вирівнює подвір'я, кутина чорнозему лежить на ньому. Його в більшій часті вже на весні прикопано на грядках побіч хати. На них росте й зріє все: кукурудза, огірки, квасоля, укроп, буряки, петрушка й морковця. Вони прегарно вдаються на малих грядочках піску вимішаних з оцією торфячкою. Восени ви навіть дістанете від милої господині огірок, в'язанку укропу, пару бурячків на борщ.

У них завжди живе якась сім'я з дітьми, син з товаришами і не має прориву між молодим життям і оцім тендітним, що ледве снується як слабо спрядена нитка. Квітки цвітуть під хатою, троянди щепить пані Марія і зasadжує завжди щось нове й цікаве. Коли ж втомиться йде до крихітного гайку, що росте над потічком, що журкотить неоподалік хати. Сідає на лавочці, опирає втомлені руки на столику й відпочиває. І мріє. Про що мріє люба пані Марія?

Щоб син добився відповідного становища і щоб те саме осягнули діти нових емігрантів. Щоб вони не розгубилися й не пропали для народу і прийшли на зміну тим, що швидше чи пізніше відійдуть відсіля. І думає, що якраз скучення їхнє в Діброві і молодечі товариства допоможуть у цьому.

Зараз же за потічком хтось зовсім інший, як усі жителі Діброви. Хтось міг би його назвати диваком. Щож він зробив, оцей справжній мрійник? Не дім, і не грядки, і не пляж, тільки он що: викопав рів і обвів ним острів, що так постав. До рова допровадив воду з потічка Пані Марії і єдиний доступ до його посіlosti через маленький місточок понад потічком. А далі ви можете йти довкола, за біgom його штучної річки, і не має другого містка, щоб дістатися на острів. У річці він посадив водяні лелії і дзбаночники, залюднив річку рибами. Їх він ловив в озері й приносив у річку. На острові цвіте кілька глядійоль, і можна б сказати — царить Дух Божий. Одні

казали, що власник задумує побудувати на острові дімок, інші — що хоче годувати на вербі шовковицю. Інколи гості стають над річкою і кидають рибам харчі, діти пускають по ній човники і коли човник приб'є до острова, просять когось з плавців, щоб переплив річку і приніс човника назад.

До його ділянки прилягає декілька інших, що були довго неуправлени і влітку цвіли там помаранчеві лелії лісові, які танцювали на високих тонесенських билах, так що здавалося, що це кущі так зацвіли. Росли також малини й ожини. З однієї з таких ділянок брат Степана, в якого домі гніздилися ластівочки, зробив гарний маленький парк, вичистивши все, тільки залишив гарні дерева й дрібну травичку.

Але хто ж то завів таке Поділля? Ціла ділянка обведена соняшниками. Декількома рівними рядками вони обгородили поле. Їхні великі сонця танцюють на високих билах і гойдаються у вітрі, пахнучи медом. У їхніх стіп звиваються огірки й дині, а край майданчика цвітуть зинії, виглядаючи як паперові квіти, що ними замають образи. Посеред майдану стоїть курінь брезентовий, і в ньому сплять господарі, біля нього студня і куриться ватра з під бляхи, що накриває яму, викопану в землі. На блясі булькотить борщ з квасолею. Позаду біля огорожі декілька дерев і там сидять господарі й гості та розповідають, як то весело було вдома і які багаті й освічені були села, і як на вакації приїздила зі школі молодь, і які були сліви, вистави й яке ж життя!

Оподалік від води оце Поділля, і до води господарам зовсім байдуже. Інколи вітер підніме пил з дороги та крутить ним і, здається, що це дороги біжать м'яко-пильні поміж житами. І жайворонки десь високо в небі дзвонянять, і перепелиці перекликаються в полях. Гей, гей, щож це згадується під соняшниками сидячи?!

Щож вам ще сказати про Діброву, про "Берег мрійників"? Є бо такі, що мріють побудувати готелі з роскіш-

ними терасами, є такі, що мріють про ресторан, склеп чи будову для себе. І є Пані Єлісавета і її чоловік, що мають ділянку на горбі і мріють про дім і гараж навіть, але по-кищо закупили дім у Дітройті і перестали піклуватися своєю Дібровою. Хіба згодом. Історія Пані Єлісавети дуже цікава, але вона сама про неї пише книжку, і ми напевно її колись прочитаємо, хоч у чужій мові.

Є у Діброві ще щось замітне. Це острови, а є їх три. Один напроти пристані, і до нього легко допливають усі пливаки. Навіть побудовано на його березі східці й поміст, щоб можна приземлитися з води. Острів малий, і на його багнистому ґрунті росте одна тuya, наче монашка в чорній киреї. Здається, її байдуже до решти дібров'яного світу. Величезні бурі мухи виводяться в болоті й тнуль безжалісно в ще мокре тіло. Чи мріє Управа Діброви використати якось для гостей цей, ми б назвали, Мушин острів?

Поблизу від нього, напроти Містка Бандуристів є острівець Гадючий. Тут бо повно гадюк і ніхто ніколи тут не приземлюється. Острівець маленький, як долоня, і без дерев.

Є ще третій острів, найбільший, і про нього розкажу дещо, бо він мій. Та невже? От послухайте!

—Острів Мій притулився в крайньому, північному заливі озера і від берега відділює його неширока, але глибока смужка води. Таємна глибінь озера опливає його довкола і зеленіє між ним і берегами. Так постають заливи й протоки, ними інколи просмикаються човни, але назагал доступу нема і мало хто там коли буває. Поросятій модринами, вільхами й тяями, порослий хащею з отрутними рослинами й кущами — острів так боронить сам себе. Восени його береги синіють від тирличів, і здається, що стрічки небесної синяви впали на його береги. Серединою слозить потічок, і малесенька калабанька тулиється до спорохнявілого стовбура. Одного дня...

Одного дня — а буде то певно взимку коли озеро

замерзне — заїде на острів Мій екскаватор. Його сталеві зуби стануть гризти землю і вижолоблять потічок, що сполучуватиме обидва береги острова. Поглиблена і поширена калабанька стане мініяторним озерцем. Землю висипатимуть на берег, оцей, що дивиться на "Берег Мрійників". Зникнуть з острова непотрібні отрутні рослини: перенесуть на нього всі рослини, що їх ще можна найти в Діброві, і всі дерева, що зможуть рости на острові. Тут буде для них заповідник. Цвістимуть праліски, нарцизи, конвалії, фльокси, іриси, і всі інші, що ми застали їх у Діброві і безжалюно нищили. Водяні лелії ростимуть довкола острова, майтимуть його береги білими й жовтими трояндами — і ніхто не посміє нищити їх. На острові будуть дімки для пташок. Вони там гніздитимуться і ми їх там годуватимемо. Жовті крихітні пташки співатимуть по чатинах, кардинал цвістиме шкарлатом на кущах, синій джей буде вільно чубитися з ким попаде, чорний птах, що має помаранчеві еполети, гніздитиметься побіч диких зеленково-мінливих качок: і будуть канадійські гуси з чорними шиями й білою хусткою на голові, майже подібні до лебедів. Будуть там усі тварини, що ще їх гoden зустріти в Діброві. Полоскун, і опос, і москрат, і водяний щур, і білки різні, видри, і куни, ласиці, щурі й миші, і вужі та гадини. Навіть тарахкавець дістане там місце. І велика мрія: у озерці житиме сім'я бобрів!

Маленький місток лучитиме острів Мій з суходолом, і маленький човник стоятиме у маленькій пристані. І одного дня — так, одного дня я заживу в курені, що стане на підсипаному березі, і ходитиму між моїми рослинами й тваринами, радітиму життю, яке збереглось тут від знищення.

Золото-синім фіолетом осінь прибиратиме острів і під обсипаними чатинами модрин він лягатиме до зимового сну. А потім весна мережкотиме килимом ніжного квіття. На кожному дереві, в кожному кущику буде гніздечко, і безліч писклят наставлятиме дзьобики до матерів,

що приноситимуть їм поживу. Усі пташині дімки залюднятися і повітря, і суходіл, і вода пташиними голосами співатимуть радість життя.. Бобри матимуть малих зручних бобреньят, полоскуни заправлятимуть свою малечу до ловів і плавання, смішно голі малі білочки й чіпмонки виставлятимуть мордочки з дупел дерев і дивитимуться пацьорковими очками на новий і дивний світ. Вужі вигріватимуться в теплому сонці, і коли пора прийде, скидатимуть шкіру та пишатися лискучим новим одягом... Ніхто нікому не шкодитиме і ніхто нікого не боятиметься...

Така моя мрія. Як і всім мрійникам вільно й мені мати її. Але вони швидше чи пізніше здійснять свою мрію, а я...

...може хтось здійснить її за мене.

ПІКНИК

Весна застала багато роботи виконаної. Зникла хаща праворуч на збочах. Очерети й осоку покосили й поскладали на купи. Таємничі мокрависька, що в них жили тварини, зникли. Не стало чорнявих маленьких плес серед хащі. Навіть сині іриси не зацвіли в кутку біля кринички Тарахкавчих. Не стало для них захисту очерету. Врешті, може вони й вигинули взимку, не захищені від холоду? А може засохли так, як засихала матір їхня-млака. Прорідли й вилисили непролазні досі надбережні хащі. Замість них з'явилися стежки. Вже тепер можна було вигідно пройти з пластового табору здовж берега аж до пляжу, можна навіть зайти біля човнів на мокравину, куди досі не ступала ніодна нога. Бо було трясовиння й таємні очерети, що в них могло гніздитись хто зна що. Вже тепер з того берега можна буде ловити білі лелії. Вони досі тулилися до його батьківських обіймів.

Прорідло підшиття лісу. Його таємниці зникнули й пропали в безвісті минулого. Людська бо культура випирала пророду й позбавляла її прав.

Ще в кутках по той бік озера шумлять старі дерева й хитають задумливо могутніми коронами. Оце з весною молоді модрини одягнулися в яснозелені киреї й вириваються з обіймів беріз і осик та стримлять угору. Пояснили туї, а на пірамідах ялівцю зріють минулорічні ягоди.

Вже тепер немає стільки пташок, як було в минулому році. Всі, що гніздилися в гущавині очерету, вимандрували кудись. Зрідка тільки залитають сюди з сусідніх озер. Ще тільки на висотах співають й вигукують ті, що живуть там понад землею. Зате в Діброві щораз більше

людей. Вже бо літо проганяє дітройтців з задушливого міста: хоч раз в тиждень хочеться їм відпочити, зустріти знайомих, попікнікувати.

Раннє літнє пополуднє — час дозвілля й розваги для всіх дібров'ян. Хто приїхав вранці, а хто щойно доїздить. Різникольоровими автами густо обставлені всі порожні місця під деревами, на полі, при дорогах — де вдалось запаркувати. Піднесені буди показують багажники, налаштовані різними речами для розстелення та лежання, пічками на вугілля, пляшками з напитками, відрами з льодом, що на них харчі. Овочі, городина, печиво. Таки й справді дібров'яни мають не поганий appetit, хоч то ніби й Америка і кожен старається позбутись ваги або хоч не придбати. Але раз в тиждень, та ще при лікніку...

Тим часом у буфеті якась організація метушиться й виладовує улюблени наші харчі: голубці, вареники, ковбасу з капустою, коржі чи торти. Пахне усім цим добром аж смачно робиться. Тож, хоч майже в кожного щось є свого, проте ще купують, щоб бодай цим способом допомогти тому чи іншому відділові Союзу Українок, Рідної Школи, чи Золотого Хреста. Врешті порція голубців нікому не зашкодить...

Кава пахне свіжо й заохочуюче. По правді не псує настрою і ковбаса з капустою...

Розмістився, умостився дібров'яний народ і вся Діброва наче кольоровим маком засіяна, наче килимом квітка покрита. Кожен має якесь улюблене місце. Одні під деревами, другі під кущами, треті на узбіччі, а ще інші — над водою. Є ще зовсім остононь групки на Березі Мрійників або на своїх ділянках. А там далі ліс і хаща, і навіть таємні закутки на мокравині. Є де розважатися у Дібрви!

Що робить народ цей у будні не має істотного значення. Форд, Крайслер, Дженерал Моторс, різні там варстти й фабрики. Дехто промишляє у власному підприємстві; тут і там інженер, будівельник, рисівник, лікар.

Всі вже пройшли еміграційні труднощі й тяжкі початки, більшість вже стала горожанами, вже й подекуди розжи-ваються. Чи не підглянути б нам їх потрошки?

Під групкою крислатих сосон три сім'ї. Півлежма на коцах — чоловіки у купальних штанцях, жінки у купальніх костюмах або в суконках. Як хто любить — тут ніякого примусу. Коли поміж купальниками появиться пані чи панночка у вечірньому одязі з лелітками чи в крино-лінці і в черевичках на високих закаблучках — теж гарно. Тільки пил і камінці оцим чудовим черевичкам та суконочкам не друзі...

Так оце сидять наші групки під деревами, поїли вже і діти пішли на галявину м'ячами грatisя. А мами та батьки радяться й обмірковують купівлю домів. Розглядають дільниці, плянують кількість кімнат та вартість будинку. Тема дуже широка й складна, передова тема американських сімей. Дім і авто. Без них ми не були б американцями. Дехто ж, що вже має одне й друге чи одне або друге, має багато важливих проблем: перебудова, обладнання, перерібка пивниці на "рікреейшин рум", де й телевізор і буфет і дітям є де грatisя і гостей де прийняти. Там же знову травник і повстає питання — яку траву сіяти, який паркан класти, які кущі садити і т. д. і т. ін..

Здавен бо наша людина домовита й господарна.

Сонце літнім жаром пающи з сосон видавлює. Летить і стеляться і нагадують сипкі пісковища може під Львовом у Брюховичах чи Янові, Немирові...

Посеред площині станки. На торочках висять песики, котики й медведі, на столі цаяцьки з скла, дрібний посуд, іграшки, дріб'язок. Дівчатка льоси продають і запевняють, що виграете не лиш оцей крам, але авто, телевізор чи пральну машину.

Діти бігають і граються, пси весело побріхують, і летить танцювальна музика з патефону. Чому б не потанцювати он тут же в альтані? Хоч і тісно, алеж для теперішніх танців дуже пригоже.

У затінку на лавках, при столику чоловіки — це Управа Діброви. Радять. Розглядають пляни Діброви, викresлюють закуплені ділянки і обдумують довгі і рату — і є, чи нема, відкіля платити.

Біля повітки молодь стрибає у глибоку воду. Що молодше дівчатко чи хлопець, то сміліше поринає в глибину і виринає з неї наче дельфін, жадний повітря. Тоді улюбленим стилем пливуть до Мушиного острова чи в котрійсь рукав озера.

Ось широко розкинули гілля дички — яблуні. З весною цвітуть вони біло-рожево і пахнуть ніжно, якби здалека. Але тепер, влітку, вони обвішані яблуками-і зеленими, і червоніючими. Ніхто не скроплює їх і яблука гостяль червяків та годують різну комашню. Але тепер під яблунями щось в роді літературного вечора. Кароока панночка вірші читає. Вірші молоді й повні віри в життя.

На узбіччі панове інженери обговорюють великі промислові трансакції. Десять там на півночі, над рікою Св. Лаврентія... Екскаватори черпають руду, машини відділяють титаній і ільменіт, скриплять двигуни, котяться колеса, гомонять рейки, гуркіт висипуваної руди... летять акції вгору і вгору, піднімаються, кружляють і біля одинок ростуть нолі, а там... Нью Йорк, Полі-імпекс, початок українського Волстріту. Шумить, бушує великий капітал...

На піску над озером купальники. Запалені тіла, короткі штанята, кольорові купальні костюми жінок, веселий гамір дітей, що плюскаються і плавають на гумових колесах і пластикових качках чи рибах. І дорослі, і діти ховаються від жару сонця у лагідну дібров'яну воду.

У кутку під осиками декілька вже не молодих, але ще не жонатих панів, дуже ділово розглядають панночок, і найбільше зацікавлення виявляють для зовсім молоденьких. Щоправда, не пропускають де-неде і вдовички і не зовсім молодої — але тут уже важне конто в банку "Самопомочі" "газв" і взагалі матеріальна сторінка. Так щороку з оцього куточка розглядають можливості одру-

жіння з молодими і не молодими, але роки йдуть, контаростуть а молоді ніжки стрибають у воду з ровесниками, розбігаючись по помості біля повітки...

В сосновому гайку біля дімків лежать ті, що люблять тінь. На лежаку подрімує пан з пишним срібним волоссям. На землі лежить останнє число кооперативної газетки, і редактор має право на відпочинок. На колінах у нього скрипта далеко-східного роману і вітер перегортав сторінки, хоч рука спочиває на них. АРтист-маляр накидає на шматок паперу кількома штрихами гумористичні постаті дібров'ян, як він їх бачить своїм мистецьким оком крізь призму окуляр. Навіть туди до соснового гайку долітає плескання долонь об м'яч, що його підбивають по над сітку виспартовані руки молоді. Біля дімків на площі маршують сумівські дівчатка; їх маршова пісня летить понад полем і лягає на широкий шумливий лан кукурудзи. Під деревами паркують і пікнікують батьки і сперечуються на тему: Пласт чи СУМА? Дорога вибігає від сумівських будинків і поки добереться до площини, де буфет і пікнікові станки, веде вас біля зеленого дімка-шатра лікаря, що з сім'єю рік-річно проводить літо в Дібріві. Ясноволосі дівчата і хлопці господарять біля ватри перед шатром і, як зразкові пластуни, слухають вказівок старшого брата, даючи приклад дисципліни.

Праворуч стежки розкинулись шатра літників, що воліють жити в них, ніж у будинках.

Крізь дерева на узбічні сонце просіває золотий жар, і срібло води де-не-де яскравіє вдалі.

Грамофонні платівки кружляють і на простір озера лягає розмахом тужлива пісня:

— Лети ж, моя пісне, понад море...

і млюсні танга говорять про кохання, покинене там десь у далекому, рідному краю чи теж загублене серед чужини. Українські слова стеляться на озеро і ліс та розпливаються понад полями.

Он групка чоловіків у стіп широколистого клена.

Один з них розклав на столі пляни будівельної спілки та жваво жестикулюючи, показує розпарцельовані поля і покладені вже будинки.

Інші слухають і розглядають пляни, і вже їм ввижається українське містечко десь там на шістнадцятій милі Дітройту... супермаркет, бензинова станція, клініка, склери й магазини...

Декілька пань дискутують про можливості висилки Бандуристів до Європи. Аргументи за, аргументи проти. Кошти подорожі — великі, труд ще більший. А успіх?..

Одинцем і групами на площі купальники, танцювальники, елегантні пані і босі дівчатка, що в бігу зручно викидають ніжки; тут же й замурзані личка дітей, і безліч паперових тарілок і ковбаса, і капуста, і вильосувані нагороди і пил з дороги, що по ній увесь час приїздять і від'їздять авта.

Вечір западає над озером і лісом. З пластової ділянки долітає спів вечірньої молитви,

Човни колихаються на припоні біля помосту наче радиючи вечірньому відпочинкові, вода вигладжується, стає тиха, наче дзеркало, і човни задрімують у пристані. Час від часу тільки плюскають черепахи стрибаючи в воду.

Комарі не спочивають: кружляють роями і на тоненьких скрипичках вибренькують комариних пісень. Вони тнутуть усіх, навіть тих, що танцюють і бенкетують.

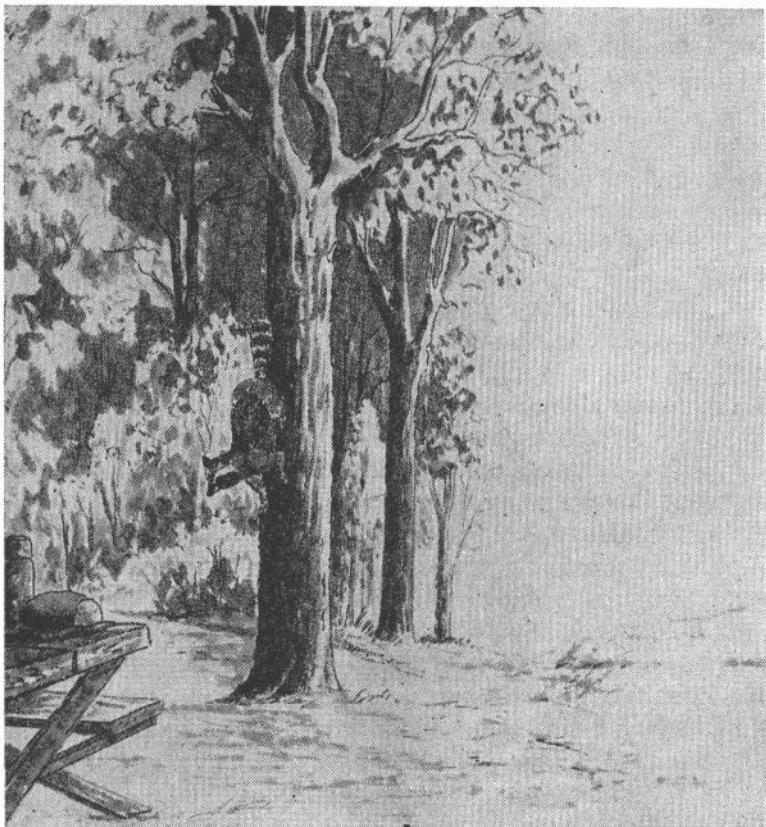
Швидко нічні сутінки сповивають ліс і будинки. Ясніє тільки озерне плесо. Але ще в лісовій темніні гомонить пісня. Там зібрався невеликий хор навколо диригента і співає-переспівує пісень, що десь народилися на широких степах України й у карпатських лісах.

Вкінці авта запалюють ліхтарні і виглядають як великі пажерливі звірі; з гамором і гаркотом повернувшись задом до Діброви, вони зриваються до бігу. Танцюють тоді й пливуть роями назустріч місту й будням дібров'ян.

Над озеро випливає місяць і широку, злегка поморщену дорогу стелить на його гладь. І шумлять старі дерे-

ва, і вигукують сови, і ракун виходить на лови, і вужі виповзають із своїх сковищ та задивлені в місяць, віддаються любовній тузі, що пожавлює обіг їхньої холодної крові.

Ніч бо має своє право і в Діброві.

ЗОВСІМ ПЕВНО МОЛОДИЙ МЕДВЕДИК

У весь день віяв сильний північний вітер. Гуділи й шуміли дерева, вітер вихрив гілля, змагаючись з його пружкістю. Бо були живі, соковиті й повні невичерпної юності. Молодняк, що засіявся у стіл матерів-кристалів, пнявся на струнких тичках своїх молодечих стовбурів і кланявся вітрові, наче комусь вельможному.

Вітер справді володів не тільки лісом. Він колотив

води озера, піднімав хвилі й кидав білопінними гривачами наче великими м'ячами, що іхня цілість у воді і тільки білоприбраний чубок котиться по сталевій гладі. Алеж зараз зворохоблена гладь шумить та підбиває білопінні хвилі. Вони спинаються й височіють, беруться за гриви, наче спікені коні в герці, гризути білими зубами сніжні гриви побратимів, аж доки не впадуть знеможені на прибережні піски й розсипляться журкотом бризків і мілкої ріні.

Під вечір вітер став стихати: видув бо цілу свою силу. І на невеличкому острові переставали силко шуміти стрункі туї і модрини. Тиша наставала на озері і від неї прокинувся Полоскун. Удень він слав у своїй печері під пеньком поваленого вітролома і його шлунок перетравлював вчорашию здобич: величенького окуня. Пожер із смаком. Тож не диво, що після того йому приємно спалося, і навіть розгуляний вітер не сполошив його сну. Але вечір має своє право, і пора Полоскунові прокинутись. Вийшов з нори й став нюшити повітря.

По правді, не мав сьогодні на меті ніякого більшого полювання, — не щоночі буває в хащах сита вечеря. Але відколи люди стали приходити над озеро, Полоскунові харчі збагатилася залишками іхньої їжі. Добути її вночі не тяжко. Просто перепливав рукав затоки і, продершись крізь гущавину, швидко знаходив потрібне. Але звичайно не з'їдав його на місці, тільки відносив у воду, полоскав і щойно тоді вечеряв. Бочки на відпадки завжди постачали досить корисного для їжі. Тож Полоскун господарив, докінчуючи таким способом людські пікніки.

Але сьогодні люди щось довго не розходилися. Ніч була зоряна й тепла, і хоч комарі дошкулювали, все ж люди бавилися. Сиділи при столиках або ходили по діржках. Он групка: сидять при крайньому столику, що стоїть над узбіччям, і вечеряють. Полоскун швидко й зручно видряпався на дерево. Його темносивий кожушок і чорні окуляри довкола очей робили його непомітним у

ночі. Держачись стовбура, розглядав і пильно помічав обсяг столика та його господарів. На столі лежав бохонець хліба, біля нього якісь малі пакуночки і на тарілці яблука. Алеж люди!

Десь у глибині садку заспівали молоді голоси:

"Човен по воді вихитується,
Козак у дівчини випитується..."

Пісня летіла на крилах нічного леготу.

Декілька людей підвелося з лавочки й пішли кудись у глибину парку. Рух дещо налякав Полоскуна і він швиденько збіг з дерева й шугнув у хащі. Але далеко не відходив. Коли жтиша запанувала при столику, він знову вибіг на дерево й розглядав зміну, що там настала. А там залишилася закохана парочка, притулена одне до одного.

Тут я мушу просити вибачення у Читача — і хоч йому, мабуть, цікаво було б знати, що діялось при столику — я не можу сказати нічого. Просто тому, що нічка темна і я не бачу крізь гущавину дерев. І загалом: чого мені слідкувати за закоханими? Інша справа Полоскун. Може він не так зацікавлений в людському коханні, як у харчах, що лежали на столі. Алеж він досконало бачить вночі і мабуть мав дуже добрий спосіб діяння. Бо в одиному моменті вирішив, що ситуація, яка заінтувала при столі, нічим не може загрожувати йому. Тому швидко стрибнув з дерева, пробіг пару кроків по столі і на очах сполоханої пари вхопив у зуби хліб та швидко й безшлесно зник у хащах.

Панночка дрижала зі страху.

Утікаймо відсіля! Тут медведі! Просто з дерева на наш стіл!

— Алеж, Нюсю, це якесь менше звірятко і певно не страшне — заспокоював.

— Ні, ні, то напевно молодий медведик! Я бачила таких у кіно, а цей зовсім не такий малий. І як він швидко

стрибнув з дерева! А якби так напав на нас?!

О, становище жахливе! Якби таки й справді та в Дібріві медведі були?! Ні, таки поночі безпечніше в хаті, чи власне в авті. І взагалі в авті. Настрій. Кохання і немає медведів...

— Алеж, Нюсю...

— Ні, ні це зовсім певно молодий медведик. Я бачила фільм Вальта Діснея і знаю зовсім певно. Це вони спинаються по деревах і кидаються на туристів.

— Такі малі тваринки?

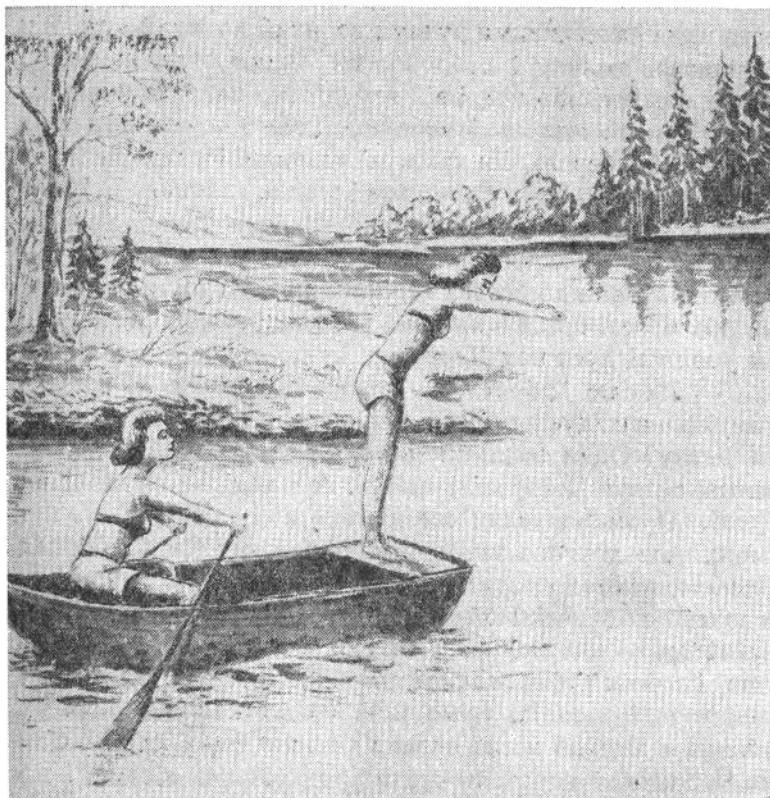
— Ага, малі! Тож же зараз за стовбуrom стоїть його мама, така чорна медведиця. Вона, певно, готувалася кинутись на нас. Я навіть бачила, як горять її очі в темряві. О, прошу, благаю! Втікаймо!

Воно правда: це Америка. Там всілякі вужі — моказини, і тарахкавці, медведі, пантери, ягуари. Від усіх їх єдиний захист: авто. Оце стоїть в гущавині і виглядає теж наче дикий звір. Його очі-ліхтарні горять-палають і грізний гуркіт мотора полошить нічну темряву. Навіть на людей вони кидаються й убивають, оці новітні тигри.

Але вони мають повне зрозуміння для кохання. Зорі сяють у їхні скла, нічний легіт пестить ніжно, очевидно, якби не комарі і можна відчинити вікна. І м'якість, і вигода, і затишок. Ні, немає милішого звіра як авто!

До нього й подалася закохана пара.

А Полоскун збіг до озера, помив у ньому свою здобич і потім смакував її — оцю без великого труду добути вечерю.

ЛЮБЛЮ ДІБРОВУ

Сонце підбилося високо, повітря і вода огрілися і кортіло купатися. Подруги ввійшли до човна і, веслюючи зручно, виплили на глибину. Оксана зістрибнула з човна, поринаючи глибоко в воду. Ольга бачила її в зеленій глибині: була похожа на мавку зеленкаво-бліла, струнка і гнучка. Швидко виринула на поверхню та встрібнула до човна. Заплили до затоки, Ольга викупалася і обидві лягли на ліщаному березі вигріватися. В тому часі вздовж бе-

рега плив елястичними рухами великий водяний вуж. Він винурював голову і сторожкими очима оглядав берег. Перед ним утікало все, і він неподільно панував у прибережній смузі. Маленькі червоно-підбиті черепашки плавали здовж берега, як крихітні човники. Надплала велика черепаха — Ольга зненацька і швидко зловила її. Черепаха кусалася, шипіла, намагаючись зловити її за палець, з чого обидві подруги радісно сміялися. Малі табунці рибок підпливали до берега і сріблили воду своїми черевцями. На березі цвіла шипшина і її ніжні паходи нагадували розцвілі луги над Десною.

— Люблю Діброву, — говорила Оксана — мабуть, тому, що нагадує мені мое дитинство в Чернігові. Бачили ви Десну? Оцей великий доплив Дніпра, в який запливають великі Дніпрові кораблі. А пляжі які чудові на Десні! Промандрували ми багато міст і бачили не один пляж. Але другого такого, як у нашему Чернігові над Десною, немає: жовтий м'який пісок стелиться широко й далеко на березі. Поза ним лози і луки. Які ж це чудові луки! Трава там людині в пояс, а я, ідучи малою дівчинкою, і зовсім губилася серед тих трав. А запашні вони і уквітчані, і розцвілі усіми можливими квітами. Ідучи з пляжу, я завжди несла велику китицю оцих квіток. Сам же Чернігів на горах, покритих розкішними лісами, і собор у ньому найстаріший на всю Україну: з сирого каменя, ікони старі і почорнілі від століть, і дім Мазепи на валу, на обриві над Десною.

Історію міста і України подавав нам учитель, але не так як большевики вимагали, але так, як розумів і відчував серцем. Тож його большевики розстріляли.

Але я почала про Десну, пляж і луки. На них я навчилася любити природу, і це вже потім залишилося на все життя. Тому — люблю оци нашу Діброву з її озером і лісом, бо що ж іншого маю любити на чужині?

Народилась я в 1926 році, не знала іншого устрою і була справжньою советською людиною. Я ходила до де-

сятирічки і вивчала все, з повним переконанням, що так воно і дійсно було.

Мої батьки належали до старої інтелігенції. Мама була лікаркою і займала визначні становища в санітарній службі, бо, очевидно, приватна практика за большевиків не існувала. Мій батько був ветеринарним лікарем і ще малою брав мене з собою до хворих тварин. А коли розтинає труп, він показував мені серце, нирки та інші органи. Це було мені цікаве, бо й у дома в нас панував лікарський дух і завжди говорилося про медичні справи. В 1937 році моого батька заарештували. За що? — спи-таєте. Ось послухайте:

У радгоспах, де він працював як ветеринар, здихали коні: не було їх чим годувати. А що влада мусіла на когось звалити вину, тож був ним ветлікар. Вночі приїхав "чорний ворон" і батька забрали. Більше ніхто з нас про нього не чув. Коли мама ходила довідуватись, їй казали: "ви краще не питайте, бо і вам лихо буде". Жила в Чернігові і моя тітка, одружена з агрономом. Ви певно чули прізвище Марії Демченко? Отож у радгоспі працювало кількох агрономів і вони виростили величезного буряка з великою плідністю, так що з малої ділянки був великий збір. Усіх тих агрономів розстріляли, а Марію Демченко — просту жінку — зробили героєм і нагородили орденом. Було то в часі, коли масово винищувано стару інтелігенцію. Моїй тітці наказали забратися з Чернігова тільки з двома дітьми за руку, без права на поворот. Пішла вона в Київ, діти померли з голоду, а вона десь животіла на якісь чорній праці. Я була тоді молодою дівчинкою і не дуже розбиралася в тих справах. Треба сказати, що вдачею я була весела і любила спорт: плавання влітку, а в зимі ковзани і лещата були моїм життям, і просто зі школи я бігла на сніг чи на лід, так що в хаті удень мало й бувала.

Старша сестра моя була зовсім іншої вдачі: вона завжди багато читала, книги були її світом. Як бачите, пере-

січна інтелігентна сім'я. Аж доки не вибухнула війна, життя це небагато різнилося від життя інших інтелігентних родин. Війна вибухла для нас несподівано, заки ми оглянулися, на Чернігів полетіли бомби. Його бомбили три дні і три ночі, хвилями надітаючи на місто. Потім німці скинули летючки, взываючи мешканців до опущення міста. На будинок де ми жили двічі впала бомба, і ми не багато що мали покидати, вимандровуючи з дому до лікарні за містом, де мама працювала. Але не дивлячись на те, що це міжнароднім договором заборонене, большевики вставили на подвір'ї лікарні зенітки, на даху скоро стріли і окопались навколо. Ясна річ, що німці засипали шпиталь бомбами, моїй мамі відламок розірвав коліно, а тиск повітря мало не вбив мою сестру, в якої хлінула ногом і ротом кров. Тільки я, що сиділа тоді в бункері під шпиталем, була неушкоджена. Що діялося у шпиталі — не вистачає слів розповісти. В палаті, де лежали в положах жінки, полетіли бомби, і з жінок та їхніх плодів зробилась одна кривава маса.

Швидко ми подалися з кіньми в напрямі Ніжина, опинились на хуторі, щоб оминути фронт, який ішов через Ніжин. Коли фронт віддалився, ми поїхали до Ніжина, а звідти повернулися до Чернігова. Мама відкрила приватну ординацію, а я з сестрою почали ходити до школи: сестра до медичного технікуму, а я до десятирічки. Маму мою хворі любили: з далеких сіл приїздили до неї селяни і привозили харчі. Через те харчів у нас було — як на ті часи — багато й ми ділилися ними передусім з нашими учителями. Але і цьому швидко прийшов кінець: по невдачах над Доном і Дніцем німці почали відступати. Мати застановлялась, що їй робити. Коли большевики відступали, дали їй чвірку коней та наказ: ними евакуюватися на схід і вона, як завідувач відділу здоров'я, була обов'язана це зробити. Коли б большевики повернули і застали її в Чернігові, де вона, окрім практики, працювала в міському шпиталі, безсумнівно знищили б її. До того ніхто з

нас не забув большевикам винищення наших близьких, Тож поклали на віз щонайцінніше, і ми — четверо дітей і мати — подалися на південний захід в напрямі Проскурова.

Швидко однак в нас не стало ні коней, ні воза, все забрали німці. Ми мусіли покинути частину наших клунків і в якомусь німецькому авті, добре заплативши шоферові, доїхали до Проскурова. Фронт однак посувався щораз ближче на захід, і нам теж не було сидження на місці. Упросилися ми знову на німецьке вантажне авто, що везло великі бочки. Ми поховалися між бочками, і так доїхали до Львова. Боячись своїх зверхників, німець скинув нас з авта на одній з вулиць чужого нам міста. Була ніч і страшний мороз, і ми замерзали на вулиці. Інколи підходив хтось до нас, питуючи, хто ми такі, але ніхто не пропонував нам даху над головою. Проте, врешті, знайшовся такий надзвичайний чоловік: швець-каліка на одну ногу, що жив у сутеренах, в кухонці і кімнатці, які правили і за варстат праці і за житло; нам, дітям, відпустив своє ліжко, а сам ліг на підлозі. Мати постелилась біля нашого ліжка на підлозі.

Невдовзі пощастило нам відшукати родича, професора музики — і далі він уже нами опікувався, при чому нам, дівчатам, уможливив науку в школі.

Не мушу Вам розказувати, що й у Львові ми довго не побули. Події котилися швидко, і ми шляхом Криниця-Братислава дійшли аж до Відня. Як санітарний персонал, ми дістали приміщення і харчові приділи. Ніхто не вірив, що большевики підуть поза межі слов'янських країн, а тим більше до Відня. Та хід воєнних подій говорив інше: це прекрасне старе місто щораз частіше почали засипати бомбами, валилися вікові будинки, скарби мистецтва, цілі квартали пожирали вогонь, так що не впізнати було колись веселого Відня, якого життєвою філософією був оптимізм і мистецтво. Нас повезли на Дрезден. Та заки ми до нього доїхали, сталася страшна річ: це історичне

місто від жахливого бомбардування замінилося в море вогню. Два дні ми стояли на якихось рейках оподалік міста і відтіля спостерігали цей жах заглади. Наша дорога на Берлін: і знову, заки ми доїхали, місто нещадно збомблено; лікарня де ми мали працювати, розсипалась, як дімок з карт. Тоді нас завернули до Цвікав, невеликого міста в Саксонії. Тут ми влаштувались у лікарні. На відділі, де ми працювали, мати як лікарка, а ми як медсестри була молода і дуже гарна лікарка українка — "фольксдойче". Вона поставилась до нас дуже прихильно, зробила мене своєю секретаркою і допомогла нам трьом побороти усі труднощі на праці в чужому середовищі. Жінка ця була завжди зацікавлена високими німецькими старшинами, часто з ними прогулювалась. Але одного дня вже коли в Саксонії були американці, вони видали її большевикам. Виявилося, що це була дружина високого большевицького військовика, під німцями залишена для шпигунства. Під прибрамим прізвищем, як "фольксдойче", вона надзвичайно зручно виконувала своє завдання, дістаючи інформації від оцих німецьких старшин. Мабуть, її ще давніше втягнули теж і до німецької розвідки.

Після провалу Німеччини, ми подалися через Нюрнберг і Ансбах до Інгольштату, де організувався великий табір утікачів. В руїнах лежала Европа і майже всі вікові культурні міста Німеччини становили тепер купу руїн і згарищ.

— Далі? Майже те, що всім: табір ділі, злиденне існування. Але я спромоглась покінчити українську гімназію в Карльсфельді, потім агрономічний факультет у Регензбургу, де й познайомилася з моїм майбутнім чоловіком. Мені здавалося, що студіюючи агрономію, я наближаюся і пізнаю рідну землю.

Далі Америка, праця в складі санітарного приладдя, смерть матері, чоловік, діти, безробіття на переміну з працею. Як усюди на землі.

Природу любила я змалку; вона й тепер дає мені

життєву наснагу.

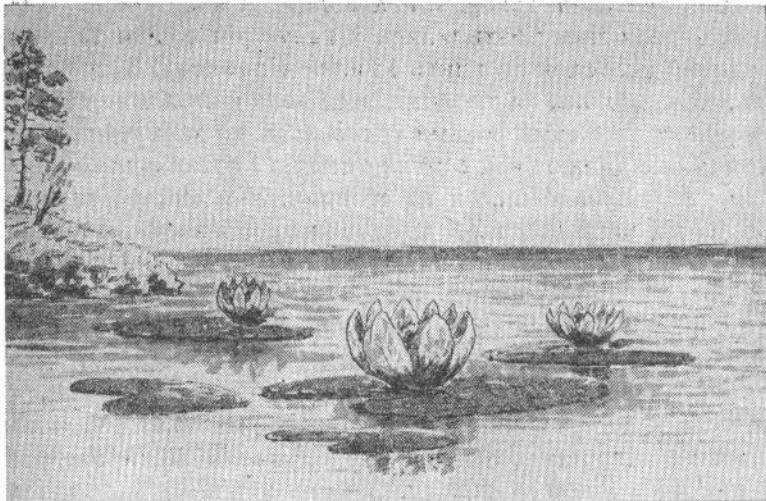
Діброву люблю за те, що нагадує мені наддеснянський луг і дає хвилини відпочинку й воскрешує ясні спомини юності.

І здається мені, що тут між своїми, де лунає тільки рідна мова я забиваю, що ми в чужині і такдалеко. Так, начеб з якої планети хтось вирізав кусок вимріяної чи дійсної батьківщини й кинув його тут, над те озеро. Усі мої відпустки відбуваю тут і мої діти навчилися любити Діброву так як я її люблю.

Найбільше ж люблю Діброву вчасною весною чи восени, коли тут пануєтиша й задумана самота і коли я можу залишатися вічна віч з природою і моїми думками й споминами.

СЕСТРИ РОЖЕВОГО ЛОТОСУ

Цілий тиждень озеро прибиралося, як молода до вінчання. В його плесі відбивалися прибережні дерева. Раз вони зеленіли ситою чатиною модрин, то знову майлився буйним листям беріз, осик та дубів. Під вечір, коли озеро зовсім вигладжувалося, у його плесі купався казковий світ прибережної зелені. Підбитий кущиками, він вистрілював пірамідами дерев аж поки, як здавалося, не досягав небесної синяви. Тоді він клався на озеро, і здавалося, що сам любувався своїм видом. Його зелень видавалася ситішою і більш таємничию, і коли ви гляділи на неї, ви майже сподівались, що зараз вибіжить з хащів смаглові шкірій індіянин із жмутком пер на голові і з луком через плече. Стрибне до каюка і зручними ударами весел стане протинати озерне плесо. Але нічого такого не діялось над дібров'яним озером: воно давно вже забуло індіянські легенди і тепер належало білим людям. Їхні човни колихалися здовж прибережного помосту і начеб за прошували гостей до прогулянки по озері. В день по озері плавало птаство. Ви бачили між ними гливих диких качок з синіми і зеленими лискучими перами по боках голови або ший. Часом вам вдалося підслідити канадійську дику гуску, майже похожу на лебедя з вузьким гострим дзьобом і білими окулярами по боках чорної малої голови. Її довга шия вигиналась граційно, і звичайно їх плавала парочка, ховаючись і виринаючи поміж островами. Над водою шугали різокольорові пташки, раз ловлячи комах, то знову падучи стрілою в озеро, щоб добути звідтіля рибу. На багнистих берегах гніздилося безліч пташок і їхня малеча цвірінькала назустріч батькам, що приносили їм поживу.

В день інколи вітер моршив плесо і підносив на ньому хвилі. Тоді колихалася озерна гладь і здавалося, що широкі листки латаття і комиші плили кудись з вітром і хвильами. Але вони були міцно прикріплені корінням до дна і зараз же верталися до місця, де виросли. Увечорі озеро вигладжувалося і тихло, вода його темніла, тільки здалеку зза горбовини останній промінь сонця біг напоперек плеса, ломився і моршився в ньому і наводив вечірній смуток і тугу за сонцем, що западало поза улоговиною.

Так було цілий тиждень. В тому часі водяні лелії готувалися до весільного танку. Понад широкими долонями їхнього ситозеленого листя з'явилися малі овальні пуп'янки. Вони родилися з водяних глибин. Їхнє непорочне ядро було закрите щільно тугими зеленими покривами. Разом з листками, вони пливли якийсь час по воді, але зараз же верталися між свої комиші. І тоді, хитаючись на воді, вони виповнювались соками і зріли до життя.

Ясного літнього ранку пропукли пуп'янки і непороч-

но білі пелюстки засвітили над водою. А коли сонце пригріло, пелюстки розхилилися і назустріч сонцю засвітили золотий осередок стовпика і пильяків доокола. Біла пишна лелія, похожа на троянду, заспівала гімн життю. Вона сповнена творчими соками готувалася до запилення. Сині бабки сідали на неї, спивали нектар і тонісінськими ніжками струшували пилок на стовпик. У м'ясистій зав'язі родилося насіння, щоб продовжити рід водяних лелій. Озеро замайлося ними і виглядало, як казка: в його пле-сі купався прибережний ліс, а на ньому цвіли білі лелії. І були вони досконалі. Овальні непорочно-білі пелюстки, наче рядки перламутрового намиста, були нанизані доокола золотого осередка. Віночки лелій розкривалися вперше назустріч розкоші життя, яке кликало і надило ніжними пахощами. Справді бо: білі водяні лелії родички великого рожевого лотосу. З його пуп'янка народився Годама Будда; не з троянди, ані з іншої пишної квітки, а з водяної лелії, що цвіла на священних водах Гангут. Її боязливі пуп'янки мають в собі праістоту життя, спроможну народити божествених. Але білі лелії скромніші за своїх священно-плідних посестер; вони тільки свою красою оздоблюють водяну топіль і замають береги.

Легкий вітер колихав листя і білі троянди з золотими осередками, але він не був спроможний залити їх водою. Вони підносилися на кожну хвильку і разом з нею опадали на синє плесо і були похожі на малі танечниці в коротеньких тюлевих спідничках. Їхні довгі била сягали в глибину, аж поки не добігли до матерньої цибулини, що дала їм життя і була закорінена в намулене дно озера. Поміж билами і комишами було звичайне водяне життя. Там плавали риби з золотими і зеленими животиками, там більші пожирали менших, черепахи і вужі жирували на рибачій малечі. Там був великий світ хижих тварин і первісних рослин, що давали початок водному життю.

Але лелій було багато. Усе прибережжя озера було замаєне білозолотим цвітом, а малі островки були увін-

чані ними і виглядали як дівочі голівки, прибрані вінками. І було радісно озеру і лісові, що купався в ньому і небесній синяві, яка любовно огортала плесо, і пестила біло-квіття.

**

Надбережний ліс оживився. Була неділя і люди приїхали на дозвілля. Вони гомоніли і сміялися та раділи з погідного неба. При березі гойдалися прив'язані човни і легкі хвилі стукали одним об одного. Заскрипів ключ у колодці, загомонів металічно ланцюг, що ним був прив'язаний човен, плюскіт весел — і оце човен відбився на воду. Струнка чорнява дівчина в купальному одягу сміялася радісно назустріч плавбі, і хлопець гріб зручно кінцями весел, розсіваючи дрібні бризки води. За човном мережилася срібно-синя стежечка. Гребці пливли поміж островом і берегом, а потім повернули, і їх човен причалив до острова.

— Люблю лелії!

Він похилився з човна і рвав лелії та кидав їх до рук дівчині. Гнучке било боронилося і пружилося, але не по-трапило встояти перед людською силою. Лелії падали дівчині до рук і на дно човна. Там лежав їх цілий оберемок. Були подібні на свіжо зловлені риби, скинені до човна. Здавалося, що їхні віночки наче озяви з трудом ловлять повітря. Дівчина взяла декілька, сплела вінець і поклала собі на голівку, і було їй дуже гарно в ньому. Одну лелію вложила в рівчик поміж грудьми і ще одну під рам'я купального одягу. Потім вони сиділи на острові і забули про квітки, що сохнули від сонця. Коли вони верталися між людей, у панночки не було квіток ані на голові, ані при грудях, ані плечі: решта були вже несвіжі і лежали мертві на дні човна.

—Хіба візьми ці лелії. Може вони в воді відійдуть?

—Пошо тобі їх? Вони зів'яли. Сонце спалило їх і

вони нінашо не годяться. Врешті, заки вертатимемось додому, нарву тобі нових.

Лелії залишились у човні і там пражило і сушило їх сонце. Їхні пелюстки скрутились, поморшились і замкнулися, і не було вже нічого з пишної краси ледве розцвілого квітня.

Тоді й на березі багато людей мало радість з водяних лелій. Дехто понаривав жмутки і вложив до слойків, думаючи все таки довезти їх живими додому. Жінки позамаювались ними, діти гралися ними, кидаючи один одному і ловлячи їх, наче м'ячі. Стежкою ішла панночка і скubaючи пелюстки, ворожила: "любить-не любить, любить-не любить..." Лежали по стежках і травах і вмирали від посухи і сонця і скидалися на підстрелених птахів, що впали з небесних просторів на землю і поволі конали.

Увечорі люди від'їздили до міста, дехто мав оберемок лелій, перекинений через руку і вони виглядали як постріпані і брудні ганчірки. За ними залишилися всохлі й потограні трупи рослин, що вранці розкрились перший раз назустріч життю; не виповнивші його колобігу, потоптані ногами, вони стали нікому непотрібним дрантям.

Сонце заходило поза улоговиною. Останнє проміння падало на гладке плесо води і червоно-золотою стрічкою бігло ген, ген аж до другого берега. Прибережні комиші і листя водяних лелій, задивлені й заслухані в тиші вечора, начеб тужили за непорочно-білими леліями, що вранці народилися тут під золотим сонцем літа. Не було тепер ні одної білої троянді. Пусті, осамітнілі лежали між островні заливи і прибережні мілини і бідне озеро не мало нічого з свого весільного вінка, що прикрашав його вранці. Тільки темніюча вода лежала непорушно, і ліс купався в ній аж поки сутінки не злили в одно ліс, і озеро, і стежки, що на них померли лелії.

КУПАЛЬСЬКІ ВОГНІ

Вечір западав над Дібровою. На ясному ще небі запалювалися перші зорі. На площину перед табором новачок постелилися перші тіні. Вже стягнено обидва прaporи: український і американський і прогомонів спів молитви. Новачки розійшлися до куренів, залишилася тільки висипана з камінців мапа України і довго випромінювала сяйво.

Але в куренях небуденний гамір і рух. Це бо святоіванська ніч, і новачки вибираються до лісу на ватру і танець світлячків.

На пластовій галевині в глибині лісу горить ватра. Високо вгору пнуться вогняні смуги, то вигинаються і хитаються як лишні шалі орієнタルnoї танечниці, то знову вибухають полум'яним фонтаном і золото-багряними іскрами розсипаються до стін лісу. Довкола ватри дівчатка. Їхні тендітні постаті ховаються в темряві лісового підшиття, але кожна з них держить у руці світельце, і танцюють світельця наче святоіванські червячки, кружляють поміж деревами, на хвилину зникають в темряві лісу, то знову неждано появляються десь понад ватрою і немов черпають з неї світло. Ось наче принишк вогонь ватри, раптом запалахкотів переможно і стріляє владно до висот, а маленькі світлячки іскорками відригаються від нього і танцюють купальний танок червневої ночі.

Понад танцюючими святоіванськими мушками і палахкотячою ватрою — могутнє склепіння американського нралісу. Кремезні дуби ледве шумлять в нічному леготі і начебто прислухаються до нечуваних пісень слов'янських нашадків. Швидко однак гаснуть світляні мушки, і ватра присмирніла — не стріляє, не палахкотить у висоти,

тільки жевріє багряною гранию умираючих жаринок. Здається, немов святоіванської ночі в надрах землі відкрилися закопані скарби: золотим вогнем сяючі червінці, багрінню мережкотячі самоцвіти.

**
*

Під шатрами табор юначок. Для них сьогодні теж свято. Оце гомонять, викінчують одяг, щоб все було як найкраще, і хвилюються. Це бо наближається знаменна хвилина: засюрчить свисток і дівчата побіжать у ліс шукати цвіту папороті.

Леся може не хвилюється як інші, але на її поважному обличчі скучення і постанова: найти квіт папороті. Вона загалом дивиться на життя інакше, як багато її подруг. Вона студіює вступні медичні знання і хоче посвятитися науці. Вона гарна, але нею мало цікавляться хлопці: вона надто поважна і заглиблена в своїх студіях. В них вона осягає найкращі ступні. Чому ж би їй тепер не добути сподіваного і не знайти таємного і захованого?

Сюрчить свисток — дівчата розбігаються в лісову гущавину шукати чарівної квітки. Шумить ліс таємними нетрями — неоподалік злегка плещуть озерні хвилі. Десь здалека з-поза лісу і улоговини доносяться гудки авт, але їх поглинає ніч. Вона сяє і іскриться зорями, і місяць виринає з-поза лісу. В місячному сяйві виходить на глявину дівчина і на руках у неї чарівна квітка: вона знайшла її в гущавині. Це пластова лелійка, переплетена тризубом. Бо не мітичного квіття пішли шукати українські дівчата, а символу пластових чеснот. Оце стають у дволаву і командантка говорить про те і скермовує їхні думки до далекої покинутої батьківщини.

Глибокі тіні кидає ліс і місячне сяйво стелить сріблом стежки під ноги юначкам. Марта несе на руках свій добуток і щасливо усміхається. Леся похилила голову і її вій злегка тремтять.

Вузька стежка з лісової галевини вибігає на майдан. На ньому два курені мерехтять світлом вікон і лунають веселим гомоном молодечих голосів. Зорі сипляться з не-зглибних просторів, іскряться в безмежжях вселеної. Схилом горба в напрямі до пристані йдуть групки пластової молоді. Зараз бистрі стрибки до човнів, заплещуть весла і в плесі озера розбризкають зорі. І засяють вони сріблом: десь бо з озерної топілі срібні скарби винесли на долонях мавки зеленокосі. Оце на головах у них сяють непорочно білі лелії і золотяться на струнких шиях на-миста з латачів. Пливуть навздогін за мавками човни. Ритмічні помахи весел супроводить пісня молода, що зродилася в далеких степах України. Ліне понад водою, стелиться поміж бризки і хвилі та лягає відгомоном на тому березі, де хаща і трави гостять вужів, ящірок і малих хижих звірків.

Причалують човни, вигладжується озерне плесо, і мавки та самоцвіти поринають в топілі. М'яка ніч тулиТЬ до своїх теплих грудей того, хто молодий і повний ра-дісних сподівань, перед ким життя стелить ясні стежки у майбутнє.

Небавом до тих, що перепили озеро, долучаються ті, що обійшли його, і запрошені на святоіванську ніч пластуни. Розкладають ватру на березі і швидко в темінь ночі вистрілює полум'я, грає чарівними кольорами роз-бурханої стихії, палахкотить, кружляє, аж поки дим бі-лою примарою не вилетить у ніч, розпливаючись ген-ген і зникаючи в просторах.

Довкола ватри лунає пісня пластової молоді і несе думки в далений, рідний край.

Швидко задума змінюється на радісний сміх і вигуки: оце розбігаються парами й одинцем і стрибають через ватру. Повні життєвих сил і розмаху, вони сповнюють обряд прадавніх слов'ян. На другому боці ватри неодна па-

ра рук зустрічається на знак вірної дружби, або першого кохання.

Але що з Лесею? Вона самітня навіть в гурті веселої молоді.

Ось новий чар святоіванської ночі: гурт дівчат з повними наруччями квітів вийшов з гущавини.. Співаючи, плетуть вінки, а як уже віночки готові, наближаються до місця, з якого малий потічок випливає з озера. На віночках свічечки і по одному пускають їх на бистрий струмок:

"Гей на Івана, гей на Купала
Красна дівчина долі шукала.
І з барвіночку віночок плела,
На чисту воду плисти пускала.

Плинь, плинь, віночку
По бистрій воді —
Заплинь до хати,
Де живе мій милий.

Плив, плив віночок,
Зів'яв на воді,
Не дав Купало
Дівчині долі.“

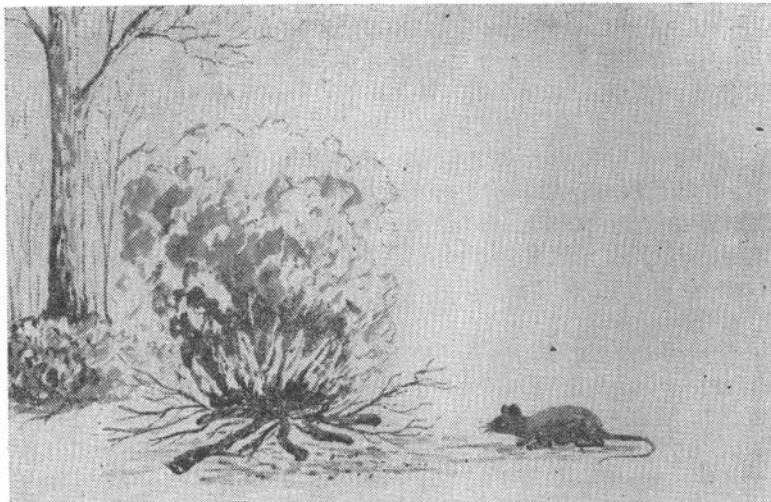
Один віночок пливе рівненсько, поминає кручі і зникає під малим місточком біля оселі Пані Марії. Другий скитається від берега до берега і дівчина, що пустила його, тривожно слідкує за його бігом і своєю долею. Ось чийсь віночок заплутується в прибережних травах, свічка його гасне, і горе сповнить душу дівчини.

Оце черга на Лесю: рівно пливе віночок, і свічечка миготить радісно. В скупченні всі приглядаються, яка доля судилася Лесі? Аж тут: гульк! на віночок вистрибнула жабка, Жахнулась дівчина: що за знак зловіщий?! Але Марта обімає її та ворожить: Тебе Лесю не посватає звичайний хлопець, бо він не зrozуміє твоєї душі і не оцінить твоєї краси. Оце заворожений князенко прибив до твого віночка.

Веселий чорновусий виховник читає з Лесиного додоні: — "Виразна в тебе лінія розуму і успіх твій буде в його ділянці. Жабка — це символ природи, якої студіям ти себе присвятила". Утром підходять до Лесиного віночка, що приплів до берега, знімають жабку і пускають далі на воду. Рівно пливе віночок і миготить свічечка.

**

Отак біжить святоіванська ніч в пластовому таборі. Вкінці гасне ватра, вмовкають пісні і молодечий гомін. Здалеку ще добігає притишений гамір американських доріг, що опоясали чар-озеро і, здається, слухають зі здивуванням казок про молодь з Далеких Доріг.

МАМА МИШКА

Був п'ятдесят п'ятий рік і пластуни освоювали для себе частину Діброви та впоряджували табір.

Там, у найдальшій закутині, де лука й ліс і де хащі збігають над озеро, є досконале місце для Пласту. Там ще живі пригоди, там ще тайни пралісів кличуть своїми небезпеками і безодні млак рояться від вужів і дичини. Ніч і ватра в лісовій гущавині, і самітна стійка поночі в країні Сію і Чіпева. Он, чи не Гайяватта скрадається таємним лісовим проваллям? Він, мабуть, поспішає до Міннегаги-Розсміяної Води...

Як би там не було: подув невдовзі теплий полудневий вітер, що його випустив на волю Меджеківіс — батько вітрів, і пора братися за працю. І справді на площі вже стоять шатра, а над ними має жовтоблакитний прapor. Але зараз же поблизу велика купина ріща, і там удень до яскравого сонця вигріваються вужі. Деякі з них можуть бути навіть небезпечні — купину треба знищити.

Черкнув сірник, пішов сизий дим і став клубитися й стелитися жовтим полем. Швидко з-під диму вистрибнув багряний язик полум'я й радісно став лизати ріща та спинатися вгору.

Дівчата стояли навколо багаття. Одна в руках мала жердку й підкидала нею ріща, що обсувалося. День був літньо-молодий, роззолочений яскравим сонцем. Шумів ліс і оподалік шелестіли комиші. Дим любовно огортає багаття та м'яко підносився в простір.

Але хто ж це біля ватри? Мала тваринка. Зовсім маленька. Стойть і не втікає, хоч дівчата наближаються до неї. Це мала, сіра мишка. Чого стойть мала сіра мишка біля горіючої купини?

Галля зближається до неї з гілкою і хоче прогнати. Але в очах мишкі якась розпука, якийсь жах. Вона не поступається перед гілкою. Очима, повними жаху, глядить на ватру. Раптом кидається до горіючої купини: там же її діти, її малеча!

Зі страхом дивляться на маму Мишку. Невже кинеться у вогонь? Але інстинкт, тваринний жах спинює Мишку. Жар вогню повчає її, що він вбиває. Нерішена стойть мама Мишка біля ватри. Ніхто не відганяє її. Ватра попеліє і вечірні сутінки западають над померклім жаром.

А ліс шумить і розказує ще одну новину про дітей своїх, що їх Людина вбиває й проганяє з одвіку засвоєних жителів.

ЛІТУРГІЯ

І земля Тобі і море
Всяка твар Тобі співає
Бога Творця величає.

Недільний ранок у Діброві. Позаловнювались автами всі площі призначені на паркування, усі прогалини під деревами, навіть там, де невільно паркувати. Остання неділя липня, розігріта гарячим сонцем, кликала в прохолоду озера і в затінок лісу.

Так у Діброві. Але на пластовій частині іде все за означеню програмою. Пралори висять на щоглах, табір помолився, посідав і відбуває свої, призначені на неділю зайняття. З них найважніше: підготовка до вечірньої ватри. Збірка громадить молодь на площі, звідкіля всі мають відйти на Богослужбу.

Стежечка біжить поміж хащами, інколи понад тряsovинням у глибину лісу, де прекрасна гаявинка. Старі дерева сплелись віттям і створили високе зелене склепіння. Між їхніми стовбурами престіл, прикритий білим ряднами та вишивками. ГоряТЬ на юному свічі і священик в ясних ризах править Богослужбу. Шумить ліс і неоподалік плеще озеро.

Стоять у дволавах обабіч престола: ліворуч пластуни, праворуч юначки. Юнаки зберегли свій рідно-краєвий зелений однострій. Юначки: бронзова спідничка, до цього ясніша блюзочка з червоною краваткою. На голові бронзова беретка на якій мінятися відзнаки таборів, серед яких пишеться пластова лелійка.

Напереді перед престолом новацький молодняк лавами. А за ним старше громадянство, батьки й гості Діб-

рови. Пливе молитва від престола і спів молодечих голоськів єднається з нею і крізь зелень лісу, пронизуючи синяну неба летить високо у Божі хороми. Злегка шумлять дуби заслухані в літургію. Припали до землі коліноприклонні ялівці і моляться дрібним шепотом своєї чатини. Побожний спів лягає на хвою смерек і беруть вони його на свої рамена та виносять високо в небесний простір. Правиться Літургію, моляться люди, у скученні заносить молитву пластиова молодь.

І люди, і дерева, і хаща і озеро шлють поклін своєму Творцеві. Люди моляться і дякують за приют, що зазнали на тій новій землі і за життя дароване їм на даліх шляхах і безмежних просторах.

Молиться і ліс і озеро, заквітчане дрібними бризками. Бо все величає Творця в неділю на Діброві. До кінця добігає Богослужба, і з уст людей з Далеких Доріг, тих що прийшли і тих що вже родились тут виривається зідхання-молитва за край батьків, десь за седми морями, за седми горами:

Боже Великий, Творче Всесвіту
На нашу рідну землю поглянь
Ми були вірні Твому завіту
Вислухай нині наших благань.

Люд у кайданах край у руйні
Навіть молитись ворог не дастъ,
Боже Великий дай Україні
Силу й славу волю і властъ.

Співають старші, що покинули країну не тільки молоком, але й кров'ю текучу. Співає молодь, що ніколи не бачила її, але для якої вона стала символом і мрією і ціллю стремлінь.

Вмовкає спів людей і шепотіння іхніх молитов, та гімн співає безліч пташок і комах і шум лісу та озера єднається у великій подяці Богові за життя і його дари.

ФАЗАНЯТА

Весна відгуляла своє свято на Діброві і відійшла на північ відчиняти очі березам і малювати кицьки на лозах, десь над канадійськими озерами, в Королівській Затоці чи в споконвічних пралісах півночі.

В той час, коли весна мандрувала в голубім просторі, в Діброві вже поросла висока трава. Справді її треба було косити ранньою весною та не допустити, щоб була така висока, тільки щоб була густа та дрібноніка. Але роботи в Діброві багато, а рук мало. Тож сьогодні, користуючи з суботнього пополудня, пан Ярослав умостився на сідлі косарки. Он тарахкотять колеса по доріжці, висипаний шутром, і мотор гомонить рівномірно, тягнучи машину в глибокі трави, що хвилюють під подувом теплого червневого вітру. Вже вона зацвітає білими зірками дерев'ю. Вже денеде по ній розкинені лілові квіточки фльоксів, і синій придорожник гордовито спинається понад інші трави, нанизавши на свої вузлуваті била блакитні пострілані коліщатка. Золотіють молочії та базюнок, і свавільний вітер роздуває їхні пухи. Денеде біле ромен. Але не є ці американські трави такі пишні буйно-квітні, як наші. Там десь далеко косарі стоять рядками та косами тільки чах-чах! І потім копиці сіна пахнуть свіжко, широко й по-літньому.

Але косарці байдуже і до квіток, і до їхніх паходців серед трав. Скригочуть ножі і кладуть жмутами зелені трави.

Мати фазаниха прикриває груддю яечка. Ще день, а може й раніш — і з них виклюються писклятки. Оточила їх матірними крилами і гріє теплом своєї крові.

Скригочуть ножі косарки і покоси падають долу. По-

заду залишається оголене поле. Косарка йде на високих колесах і здалеку чутно її гомін. Чи чує мати фазаниха, як наближаються сталеві ножі!? В яечках ворушаться майже готові до життя пташатка. Материне серце чує тендітні рухи, що ними домагаються визволення і вловлює стукання дзьобиків о шкарадалупу яйця.

Що робить мати-пташина, коли наближається ворог до гнізда? Що робить вона, висиджуючи яечка? Звичайно, коли ворог — птах, вона вилітає з гнізда і вступає в бій за життя своїх дітей ще оподалік від нього. Часто падає жертвою, і ворог, наситившись нею, забуває про гніздо. Інша ж відлітає від гнізда, стрибає поміж травами або гіллями і старається змилити напасника. Він гониться за нею і в той час тратить стежку до гнізда. Що робить мати фазаниха, коли до її гнізда наближається страшний і незнаний ворог?! Вона простерла крила, похилилася цілим тілом, щоб захистити яечка. Зі скреготом пробігла косарка, ніж відчахнув голову пташини і тіло її відкинув на покоси. На землі зачервоніла багряною квіткою гаряча пташина кров.

Ярослав затримав косарку, стрибнув з сідла і розглянув діло не так своїх рук, як свого мотора. Приклякнувши, він оглянув яечка — було їх дев'ять і крізь їхні шкарадали просвічували згорнені тісно тіла пташенят.

— Біда сталася, донець — говорив до дівчини, що надбігла до батька, бачучи, що задержав машину. — Убили ми матір фазаниха. Але мусимо тепер зайнятися яечками. В них уже майже готові пташки. Треба їх взяти з собою до хати.

Уляна, карооке дівчатко з кирлатеньким носиком, прикуцнула біля батька, і вони обое зібрали яечка до коробки та прикрили їх щільно теплою товстою хустиною.

Скошена трава в'янула, сонце висушувало її і в'яле пающи літній простору. Тепер уже гості зможуть почувати себе безпечно, бо не буде вужам де ховатися, комарям виводитися.

**

Зближається бо час пікніків.

Коробку з яечками примістили понад газовимogrіванням у кухні і тепло прикрили. Уляна бігала довкола, не видержувала, щоб не відхилити часом крайчика покривала та не наслухувати.

— Тату, пікає! — закликала Уляна ввечорі ще того самого дня. Так, одно пташеня виклювалось і було наче кулька пушку. За ним виклювалися усі решта.

— Тату, що ми робитимемо з ними?

— Їх ще треба вигрівати та й годувати.

— Добре, але що ж вони їдять? Прецінь їхня мама не дає їм молока!

Улянка пригадувала собі пляшечку, з якої смокчуть немовлятка, а навіть малий медведик, що родився в Зоо.

— Мама пташка перетравлює їжу в волах на рід кашки і нею годує діточок.

Так почалися турботи про живлення пташенят-немовляток. Варили яйця, сікли їх на міленьку кашку, і Уляна годувала нею пташок; стукала пальчиком до землі, де будо яєчко, а пташки їли його. Були схожі на курчатка.

Уляна ще від батька усладкувала зацікавлення природою. У великий вітальні біля вікон плеяси філодендрони і мала смоква у вазонку родила дрібненьких фіженят. На підвіконні — акваріум, в якому плавали крихітні тропічні кольорові рибки. На столику стояв шкільний мікроскоп, скельця, скальпель і пінсета. Біла мишка бігла собі по кліточці, а синій папугайчик Пушок щебетав на гілці. Коли Уляна наближувала губки, він цілував їх ніжно, перехиляючи при тому голівку то в один бік, то в другий.

Уляна мала вже свій малий і цікавий світ серед рослин і тварин. Він був не менше цікавий, як світ її батька в Діброві. Тепер до цього світу прибились фазанячі немовлятка, і виховання та годування їх давало їй велику радість.

В тому часі, Коли Уляна сповняла обов'язок прибра-
фазанят. Ніжні пані з міста приглядаються зі страхом цьо-
ної матері фазанятам, її батько кожну вільну хвилину
посвячував Діброві. Цього засмалого мужчину в корот-
ких штанцях ви зустрічали раз-у-раз біля будинків упра-
ви, де він носив бальки, кидав залізо, виволікав з кімнат
матраци на подвір'я, клепав молотком і тесав сокирою бі-
ля возівні. То знову він був увесь запилений біля дімків,
що перебудовувалися на віллі для літників, а іншим раз-
зом ви чули його голос на побережжі, де він лаяв когось
за недозволене ловлення риби або занечищування від-
падками озера.

Але що це ось тут робить наш інженер? Довгими
мускульними раменами розгрібає муравлище! Муравлі
обсіли його рамена, розлізлися по ногах, ви вже бачите
їх в нього на спині і грудях. Але він швидко працює-зби-
рає муравлині яйця і скидає їх до слоїка. Це харчі для
фазанят. Ніжні пані з міста приглядаються зі страхом цьо-
му видовищу, і пані Люба заявляє, що не відважилася б
цього зробити, навіть якби в муравлиску були не яечка,
а тисячодолярові банкноти. Але його мабуть мурашки не
кусають і він своє діло таки виконав. Зараз же він про-
скочив на Берег Мрійників, з кимсь про щось торгувався
і договорювався, далі біг у напрямі Пластової оселі, щоб
ладнати спір між управою Пласти і літниками, що прола-
зили на пластовий терен і перешкоджали пластунам в іх-
ніх заняттях.

Раптовий телефонний дзвінок викликав його до бу-
динку управи. Кликала поліція з поблизуального містечка
в справі крадежі човна, що сталася вночі. Рідко-рідко
траплялось, що пан Ярослав мав час погрітися на піску
і посвятитися розкішному дозвіллю, як це робили літни-
ки, для яких він увихався по Діброві. Увечорі, коли гості
від'їздили і в Діброві стихав гамір, він брав човен і ви-
пливав на озеро, відпочиваючи та леліючи мрії про роз-
будову Діброви. Але час так безжалісно біжить — вже за-

ходить ніч і пан Ярослав мусить гнати до Дітройту, щоб другого дня вранці вже бути у Фордовій фабриці — та-кий же рухливий і корисний у великій автомобільній про-дукції, як у малій Дібров'яній оселі.

**

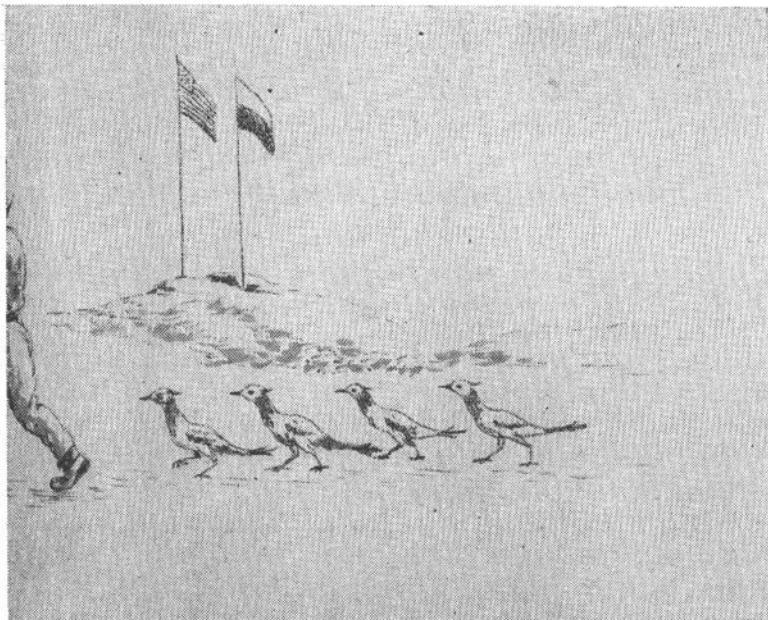
Літо бігло швидко: малі фазанята були вже справж-німи пташками. Вкриті бурим пір'ячком, вони бігали по хаті і самі дзьобали харчі. Вже тепер не треба було їм возити муравлинних яєчок, бо вони їли різні харчі. Але хто ж то ходить по кухні, чий то милий голосок гомонить з кухні до кімнати?

— Ні, Славку, я вже довше не відержу! Ціла кухня повна птахів, сміття з їх пір'я, лушпиння зерен і зіпсоване повітря. Пташині сліди усюди де не стань. Довше я вже цього терпіти не можу! Забираї собі вже свої фаза-нята туди, звідкіля їх уяв!

Треба сказати, що пані Ірина мала повну рацію, бо в такій кухні дійсно годі було відержати. Бачила це навіть Уляна і мусіла таки поступитись перед матір'ю. Вранці фа-занята опинилися знову на Діброві. На луці біля Пласто-вого табору їм побудовано клітку, і тепер ними стали пік-луватися пластиуни. Швидко вже фазанятам надокучила клітка і вони бігали за ногами дітей. Діти раділи приру-ченним пташкам і годували їх харчами з пластової кухні.

В осени, як замовкла оселя і спорожнів табір, фазаня-та стали вже зрілими птахами і прилучилися до стад, що жили на Діброві. Вечорами інколи таке стадко збігало над берег озера. На поблизьких полях визрівала кукурудза, і фазани випасалися на ній. Потім вилітали на поблизькі дерева, і чути було пронизливий виклик когутів.

Як уже настала зима і Петро став годувати пташок, стадо фазанів підходило до його будинку та клювало кукурудзу, що золотіла на снігу подовгастими шульками. Тоді Петро говорив до себе: — коби знаття, котрі то

Панові Андзінерові птахи в хату би закликав, може би прийшли. Добре що вони заборонили полювати по Діброві, бо пани цілком би вистріляли тих птахів з червоними хвостами.

Але фазани не слухають заклику ні Петрового, ані навіть інженерового: вони здичіли і хаща пригорнула їх до себе.

ВОНИ НЕ ЗАБУДУТЬ

Повно гамору в діброві

І пісень в чагарнику.

(І. Франко: "Лис Микита")

Підвечірня тиша ожила.

Падали дощі, хоч було літо. Якесь вогке літо над Великими Озерами. На мрячне небо споглядали всі: організатори Сумівського З'їзду, і батьки, і молодь. Хоч вона, мабуть, ще найменше журилася погодою: заздалегідь готовалася і не дивлячись на небо й його настрої, плекала свій настрій, сповнений радості й охоти до мандрівки. Тож їхали, хоч їхні вози по дорозі мили дощі, а мами та батьки турбувалися. Був бо час азійської інфлюенци і хто зна, чи не краще було б залишитися в хаті.

Але дітям байдуже, якого походження хвороба. Ім важне: бути, виконати програму, в якій беруть участь і зустрітися з друзями: з Дітройту, Флінту, Чікаго, Клівленду, Акрону. Рідкісна нагода — і молодечі очі сяяли на зустрічі сподіванням великих днів.

Увесь день їхали. Авта котилися на гумових колесах, наче великі м'ячі. Потім з'їздили з асфальту на сільську, висипану штуром дорогу, відкіля впорядчики скермовували їх у широку браму Діброви. І стало завізно в Діброві від авт і вантажу живого й молодого: Сумівців.

Зустрічам і новим знайомствам не було кінця ні міри. Роки, а то й десяток років не зустрічалися бувші таборяні з одного чи другого міста, віднаходили один одногоди односелельчани й падали у взаємні обійми, і розповідали про дії мандрівки та як і де влаштувалися над Великими Озерами.

Молодь роїлася, як бджоли, що вилітають з вуликів. Вона мала почування своєї ваги: їй це день сьогодні і без неї не було б тут старших.

Високо палахкотіла ватра в навечір'я з'їзду, і всім було радісно, неначе іскри від багаття падали не на мокрі трави, а на їхні душі, широко розкриті назустріч життю. І пісня неслася лісом і полем та лягала на озеро:

Хай не згасне ватра цілий вечір,
Світло сяє на ввесь табір
Хай наша пісня молода сумівська
Долетить до ясних зір.

Батьки й діти розсипались по Діброві. Але, хоч яка вона простора здавалося, що нема місця для всіх. Вже занято не лише усі забудування Діброви, але й великі шатра. Правда, не всі сім тисяч людей ночуватимуть у Діброві. На ніч від'їде чимало до Дітройту і там гостюватиме у рідних та знайомих, що їх так давно не бачило. Та молодь залишиться і довго ще її голоси лунатимуть у Діброві. Байдуже, що накrapає дощ і під ногами мокро, а згори й боків хмари комарів, що тнути немилосердно моло-де тіло. Завтра великий і вроочистий для молоді день.

Дефілюють перед трибуною. Вона пахне свіжим деревом і підноситься понад рівнину. Позад неї узбіччя а там внизу, сріблиться озеро. Небо випогодилося, відслонивши радісну синяву і яскраве літнє сонце. Вже й забу-лося вчорашню мряку. Ряди білих сорочок і гранатових штанів, ряди синіх блузок і гранатових спідничок. Про-ходять бадьоро, лавами, молоді обличчя повертають до старшин і представників товариств, що стоять на трибу-ні. Пливуть наче потік серед зелених лугів.

Співочий ми народ і спів наш втілюється у ритмі вправ. Хочеться разом з ними станути в ряд і хоч ще раз надати дужого розмаху раменам. Десь із далеких споми-нів минулого виринають картини свята на площі Сокола Батька чи Лугу. Заливали тоді вишивані сорочки вороже

місто, в полон брали його Січовики, Луговики, Соколи. З тривогою й неохотою гляділи на це ворожі очі тих, що привикли бути панами міста, яке звали "семпер фіделіс". І здавалося, що воно насміхається тепер і каже: **не дуже, не дуже!** І серце росло, не містячись і розпираючи груди. І хоч заборони обмежували, хоч не вільно було маршува-ти містом, а все ж спів лунав то з одного його кінця, то з другого понад дільниці Львова.

Оце діти їхні, діти міст і сіл, що їх не перегородив Збруч і не затопили води океанів. Впрашлють, танцюють, і батьки радіють, що не розгубилися їхні діти в чужині.

Танцюють на трибуни і радісно стає очам від розмащ-них рухів гопака, й аркана, гуцулки, чумака. Танцюють ті, що ніколи не бачили країни, що породила цей веселий ритм, а проте відчувають її українською душою.

Раптом на плюскіт озера лягає бренькіт бандур, що їх торкають дівочі, тонкі пальці. І пісня несеться заду-мана і м'яка, і речитатив старинний, що розповідає про дії на широких степах, де набігали татари, де турки руй-нували, і де слава козацька широко лунала й залишила вікам невмирущу легенду.

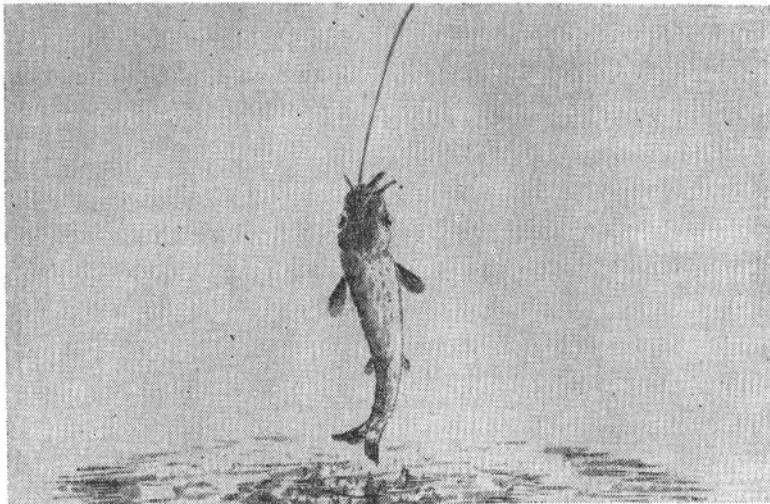
Потім задума уступає місце гучній, боєвій музиці. Грають оркестири одинцем і спільно, з різних місць, з різ-них частин надозірних просторів. Сміливо, визивно по-силають баси й тромбони байдору радість в простір, в су-проводі флейт та кларнетів; співають, відповідаючи, тои-кострунні скрипки:

Ми ростем, ми надія народу,
Ми нащадки лицарських батьків,
Ми вже чуємо поклик походу,
Чуєм шуми далеких степів.

Боєвий марш грімкими акорами пробиває гущавину, бу-дить сонних і знеможених: нинішній твердий день прий-шов на зміну ліричному вчора.

Довго ще ніч слухає співів і легенд степу й гір, що
десь потонули в незбагненній далі. Шумлять дерева,
дзюрчать води повнобокі дощевими приливами. Минає
година, друга — і вже приписану програму виконано.
Тепер молодь забавляється: грають танкові музики, і в
сутінках ночі снуються на площинці танцюючі пари. На
кріслах унизу сидять батьки й гості розмовляючи. Як
тільки стихне музика знову лунають пісні з-поміж дерев,
раз в одній закутині, то знову в іншій. Це хори, що зма-
галися за першенство своїми програмами.

А як ніч вже згусне і сон стане налягати з дрімотної
глибині, розійдуться по куренях і шатрах, стихне гомін і
засне молодість, що прожила щасливий нинішній день
і сповнилася мрій про сподіване завтра.

КОВТНУВ ГАЧОК

Сонце купалося в озері. Легкий вітерець піднімав з плеса дрібні хвильки і підганяв їх назустріч надбережним зарослям. Припадали до очерету й хитали його стрункі стеблини, та колихали латаття. За хвилину озеро вигладжувалося і лежало сонне й тихе, задивлене в зелень берегів.

У дерев'яній повітці, куди запливали човни, вода стояла непорушна й прозора, і на жовтявому дні, присипаному піском, виглядала як олія. Там хиталися злегка водорослі, риби запливали й випливали і все виглядало як акваріум. Більшість риб лежала в воді непорушно, тільки легенький рух зеленявого хвоста зраджував, що риба жива. Ось ви помічаєте, як цікаве риб'ячо-скляне очко дивиться ласо в гору, відкіля люди силлють крихти хліба. Час від часу запливала черепаха, держачись у воді наче підводний човен, тільки перископ голови виставила

наверх і на ньому хижі паща і малі очка, наче з чорних пансьорків.

Та ось раптом показався з під дощок хвостовий плавець-дводільний, широкий може з на три пальці: мабуть належав більшій рибі. Рухався поволі як віяло. Час від часу появлялася з під дощок чорна спина а далі й товстюча голова з широкою пащею й здоровенними вусами. Був то сом, що його звуть у цій країні "блек булфіш". Очевидно тут, під дошками, він мав свою печеру і нерадо вилазив з неї. Лиш інколи, як йому набридло лініве дозвілля, він швидко вилівав наче для розвідки і потім знову вертався до своєї печери крізь каламуть, що її зробив на дні. В таку пору малеча втікала з "акваріюму", так і пізнати було хто тут володар і кого бояться. Але як тільки сом зникав під дошками "акваріюм" знову ряснів дрібною рибою.

Люди стояли на лавці й спостерігали ці дії.

— Пане Василю, закиньте тут вудку, оцьому вусачеві перед самою пащу! — радила Наталя.

— Спробуємо. Але ви думаете, що така велика риба дурна й дасть себе впіймати та ще й тут же на дошках?

Василь начепив червяка й закинув вудку. Тягарець пірнув, червяк плавав по воді. Зараз же збіглась малеча й стала його обскубувати.

— А щоб вас! Та це ж не для вас! — злостиився рибалка. Одну, що ковтнула гачок, зняв і викинув назад у воду.

Сом вихилив голову і, побачивши, що малеча товпиться біля червяка, шугнув між неї, прогнав її і тоді швидко ковтнув щось живте, сяюче.

— Е!

Василь тягнув вудку, що вигиналася під тягарем риби. Наперед з води показалася товстюча голова, грізна вусата паща, а там вже й чорний тулуб.

Е! — вигукнув з тріумфом Василь, підносячи вудку

високо понад воду. В тій хвилині сом зірвався й стрибнув у воду.

— Був! Але вусатий! Та він не зірвався, він тільки виплюнув тягарець, що його був проковтнув.

Був знову під дошкою і тільки плавець хитався поволі. Ого, тепер він уже не дурний дати себе впіймати!

Василь наклав нового червяка.

— Закиньте йому перед сам ніс! — просила Наталя. Хоч вона ніколи не рибалила, тепер була повна рибальської пристрасти.

Тягарець лежав перед печeroю і червяк плавав.

— Знову малеча скубає, — злостився Василь.

Сом виринув та шугнув проганяти малечу: як сміє жиравати перед входом до його печери?! Малеча втікала в паніці. Вдаривши головою в намул, сом зробув каламуту і з неї погнався просто на червяка. Скубати? Ні, це не його діло! Він кілька разів вдарив плавцями, підплів під поверхню і — ковтнув черв'яка разом з гачком!

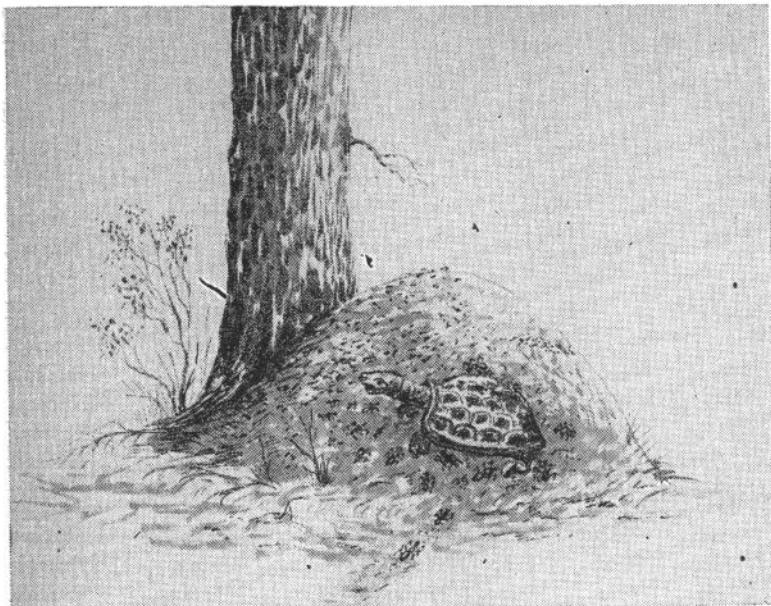
— Маю! — тішився Василь.

Риба билася о поміст, але гачок був глибоко і вже й рибалка не міг його витягнути. З вусатої пащі дивилося двоє безвиразних, банькатих сіравих очей.

— От, і дурень! — міркувала Наталя. — Я думала, що перший раз налякав його доволі й повчив. І як він проганяв усіх, шукаючи собі загибелі!

— З людьми буває часом теж так — філософував Василь, намагаючись видобути гачок. Але він відрівався і вже разом з ним риба пішла до відра і потім — на сковороду.

В тому часі в акваріумі настав давній лад. Малеча плавала, сонно дожидаючи кришок, два більші окуні вплили наче дві сигари і, пропливши попід стовпи, зникли в прибережних очеретах.

ГОЛІЯТ СЕРЕД ПІГМЕЇВ

У прибережному баговинні діти зловили черепаху — самця. Мекінук був майже вигляду кола, бо щит його був широкий майже на пів столи, лише трохи видовжений. Може й це тільки так здавалося, бо довгошия голова й гостро закінчений хвіст продовжували його розмір у напрямі передньо-заднім. Схований між двома роговим щатами — спинним і черевним — Мекінук легко веслував у воді ногами, закінченими плоскими долонями з пальцями й пазурцями на них. Колір його був зверху темноzielений, на череві й по боках червоно розмальований.

З яйця, що його мати знесла й запорпала в намул, він вилягся одної ночі і зараз же попростував до води.

Виляглось їх багато тієї літньої теплої ночі, і тільки невідомо — як вони розуміли, що їм негайно треба бігти до води. Якимось інстинктом знаходили вони спасене живло і швидко поринали в ньому. Був критичний час: прибережне птаство налітало зграями і з голосним криком кидалося на м'яких ще черепах. До схід-сонця вони мали смачний сніданок з тих, що не вспіли добігти до води. Щоправда, і в воді було немало небезпеки від птахів, вужів, шурів і видр, які не гордували смачною добичею. Але у воді черепахи плавали зручно й швидко, а болото давало їм завжди певний захист. З нього, як та кож з води, черепахи потребували тільки час від часу виринути на поверхню, щоб зачерпнути повітря. Всю решту необхідного для життя постачало озеро. В ньому Мекінук виріс і ніколи жодна небезпека не загрожувала йому. Інколи виходив на суходіл, щоб поживитися травою, але ніколи не віддалявся від рідного баговиння, і хаща напевно не існувала в його уяві. Коли ж зустрічав на березі яку тварину, що його непокоїла, ховав під щит голову й кінцівки, виставляв рогового рота і шипів погрозливо або й кусався беззубими, але твердими щелепами.

Те, що сталося з ним раптом, було зовсім несподіване й незрозуміле: не був ні в воді ні на суходолі, тільки високо понад ними в повітрі. Притриманий за краї щиту, він не міг боронитися, ні втекти. Йому не могло тепер допомогти ні порпання чи веслування, ні змагання повернути шию й кусати. Ворог десь по боках, де нічим не можна було його досягти. Тож після розпусливих спроб звільнитися Мекінук здався: втягнув усе між щити і навіть зачинив очі. І чув тільки, що посувается в повітрі, посувается безвільно. Аж покінчився такий незнаний йому досі спосіб порушування, і Мекінук знову опинився на землі, що сталося не без прикрощів і борсання. Алеж вкінці було знайоме під ногами: суходіл.

Те, що далі наступило, було зовсім неприємне: діти

стали гратися черепахою. Вони пускали її бігти по стежці, підганяли гілкою, повертали на спину й заходилися сміхом, бачучи, як тварина борсається, а вичерпавши всі спроможності, лежить наче мертвa. Справді бо черепаха може повернутися з такого положення тільки в воді. На суходолі вона засуджує її на неминучу смерть. Але це дошкульне положення не тривало надто довго: дітям хотілося чогось цікавішого. Перевернули черепаху, і коли вона стала втікати вниз, кидали в її щит каміння. Налякана черепаха ховалася під щит відкіля тільки стежили її живі, чорні очі. Вкінці дітям набридла ця забава, і вони вирішили забрати черепаху з собою до міста.

Мекінук опинився знову в невільному становищі. Була це тісна загорожа, в якій панував сутінок, не було суходолу, ні води, тільки стінки й дно з чогось гнучкого й неприємного. Мекінук дряпав і гриз — картон не був міцний, до того ж коробка насякла вогкістю від землі і була тільки злегка зіпнена по боках. В'язень порпав ногами й рухався настільки, наскільки йому дозволяла його широка спина. Вкінці стінки подалися, і Мекінук був на волі.

Розкидаючи смішно ноги, він швидко подався вниз по узбіччі. Відчував, що там, унизу, була ратівна вода. Та похід його не був легкий. Трави обмотувались довкола його ніг і йому було щораз тяжче їх вимотувати. До того ж ще зранку він був на суходолі, і його тіло страждало від посухи. Слизь, що намашувала його рогову поволоку, стерлася й висохла. Від того ще тяжче ставало рухати ногами, які ранилися від зустрічі з камінням та кусками дерева. Мекінук страждав від голоду й спраги. Було вже добре з полудня, а він зранку не пив, ні не їв нічого. Його очі тратили прозорість, мутніли й висихали. Проте він повз безупинно.

Ліс став рідшати. Зате трави стали довші й густіші. Згори припікало яскраве літнє сонце. Купини ріща, порозкидані гілки, кущі. Мекінук оминав їх і пролазив незручно та боязко. Один незручний крок міг його повер-

нути на спину. Дряпався пазурцями, рятуючись перед падінням. Ґрунт ставав щораз вогкіший, озеро щораз ближче. Пробився крізь кущ і неждано опинився на гладкій, хоч вузькій стежечці.

Чорняво-руді дрібні комашини бігали муравлинним гостинцем — одні в один бік, другі в протилежний. Несли вантаж або й без нього поспішали кудись. На їхньому шляху найшлася повільна, тяжка тварина. Лізла з трудом. Заметувшися лісовий народ. Перші кинулись на черепаху великі чорні мурашки. Пробували його рогову покриву губами й вусиками. Найшовши рані в шкірі ніг, укусили. Гострий біль, пекучий, з'їдливий. Мекінук спинився і став отрясати з ніг напасників. І, повертаючись поволі й важко став збочувати зі стежки в суміжні трави.

Неоподалік чорніла купина муравліська і сріблилася озерна гладь.

**

Два хлопці простували до озера.

— Черепаха! Що вона тут робить?

— Певно вийшла пастися. А може хто приніс її тут. Візьмім її з собою, кинемо до води.

Нахилився і взяв черепаху за береги щита. Мурашки швидко позбігали з нього. Але до ран на ногах присмокталося чимало. Вони не покинули черепахи.

— Глянь! Мурашки на нього напали. Такий великий, тяжкий і не потрапить оборонитися.

— Дурень, нездара. Добре йому так. І знаєш що: киньмо його в муравлісько. Побачимо що з того вийде. Він всеодно шкідник: винищує риб у озері.

Мекінук ще раз опинився високо в повітрі, але тим разом це тривало коротко: він відразу полетів стрімголів і опинився на середині муравліська. Падаючи, глибоко поринув у сипкий мул купини.

Розбурханий народ Зінгосткрі-мурашок виляг з глибини на поверхню й негайно кинувся на напасника. Тов-

стим шаром закрили його, так що й не стало видно його з-під безлічі Зінгосткрі, хоробрих борців і страшних напасників, що неподільно володіли в хаці.

Хлопці дивились якийсь час. Але швидко перестали цікавитись своїм ділом і подалися до озера.

**

Мекінук боронився.

Він рухав ногами, кусав щелепами. Одних струшував, безлічі натомість налазили на нього. Гріб ногами. Довкола було щось похоже на намул. Але воно було сипке, тряске й страшно живе. Що більше він гріб, то глибше закопував себе в муравлісько. Ні одного кроку вперед!

Зінгосткрі, мільйони їх, кусали, гризли, запускали їдь. Вгризались в рани на ногах, влезли по боках під щит і відгризали по кускові тіла живого ще Мекінука. Одні насичувались і відступали, на їхнє місце приходили інші. Куски м'яса відносили вглиб муравліська. Не щодня така добича трапляється в державі мурашок.

Гострий біль, мука, агонія. Muavolina їдь до решти спаралізувала Мекінука. З нього висмоктували соки, його обкусували живцем.

Піддався. Споконвічним звичаєм втягнув під щит кінцівки. Був уже сліпий: очі вигризли йому завчасу. Це ще більше обезброює добичу. Зінгосткрі — майстри вбивання й пожирання. Роблять це з великим знанням і вправою. Єдиний рятунок перед ними: втеча.

**

Літній день довгий. Літній вечір довгий. І навіть як сонце зайде, довго ще видно. Вода випромінює сяйво, а земля тепло.

Хлопці верталися з над озера. Спинилися біля купини.

— Фії! щось не видно нашої черепахи.

Розпорпали муравлисъко держаком вудки. Натралі-
ли на роговий щит.

— Є! Подивімось, що з нього зробили мурашки.

Підняли черепаху. Шкарадуща ще держалася: два
щити зазублені по боках. Рогові пальці з пазурцями й
загострений рот відлетіли. Їх ще докінчували вийдати му-
рашки.

— Чиста робота, присяйбо! Наш брат не потрапив би
так вичистити черепаху. Я пробував раз: дуже тяжка і
невдачна праця. Навіть в окропі не можна було відвари-
ти. Хотілося мати роговий щит.

— Тепер маєш без труду.

— Досконало! Буде гарна знахідка до моїх вакацій-
них пам'яток.

Після трудового дня мурашки готовились до сну.

ЗОЛОТА ОСІНЬ

День був чудесний. Усі дерева пишалися золотом у різних відтінках, багрянцем і темною міддю. Гордовиті лишою шатою осені, вони обіймали любовно соковиту зелень сосон і смерек. Крізь їхню сітку проблискувала сталь озера. З опустошілого пластового табору вийшла лара. Це подружжя Бойко. Пройшла поз карту України, висипану з камінців, поглянула на малий горбочок під щоглами, на якому сяяв тризуб. Дрімали в осінньому сні порожні, сонні курені.

Подружжя спинилося на площі і приглядалося якісь дії, що відбувалася на землі. Біля пенька метушилися мурашки. Із земних щілин вилазила їх безліч. Усі вони були крилаті і спиналися на стеблині трав, падали і знову спиналися й кожна комашина намагалася вилізти якнайвище. Вилазили на руки Осипа, що присів біля одної нірки, і лізди швидко в напрямі пучок пальців. Відтіля, як і з стеблин і гілок рослин вони кидались до лету, розправивши крильця. Багато падало на землю, але зараз же знову лізли на якнайвищі місця і таки вилітали в простір. Їхні прозорі крильця сріблились у сонці, тремтіли ніжною сіточкою, і були вони схожі на маленькі гелікоптери. Летіли, зникали у блакитному просторі. Дивлячись на цей весільний лет, думала Довбушанка:

— Он курені. Вже порожні. Діти наші повернули у чужий великий світ. Чи не потонуть вони в ньому? Чи вилетять вони з нього до золотого сонця і чи лет їхній понесе їх аж ген понад океані, понад гори і чужі суходоли? Аж туди, де золоті пшениця і співають карпатські ліси...

Золоте листя лягало на вітрові хвилі та безшелесно падало на зелень отави. Десять здалеку долітав гамір рухливих доріг.

Осінь сріблом лежала на головах подружжя. Але обличчя їхні були молоді й життерадісні. Оце знову минуло літо на спільніх життєвих шляхах. Відбули табори на цій новині, вирвали — хоч на короткий час — дітей з чужого світу. В тому часі діти навчилися любити і шанувати рідну мову та довідались про країну своїх батьків.

Тихі й опущені дрімали курені. На щоглах не маяли пралори і не було вже чутно життерадісних голосів у лісі й на площі. Оселю молодості пригортав до своїх грудей осінній день

З надміру почувань зроджуvalась розмова.

— Шкода, що табори тривали надто коротко. Якби ми мали можність побудувати кращі курені та продовжити побут молоді тут! І виховників у нас обмаль; розбрілись друзі по цілому світі. Ті, що їх виховали табори на Соколі, у Старяві, Ніжневі, в місцях зустрічей з волинським та закарпатським Пластом. Наростають вправді нові, але вони ще не цілком готові прийти на зміну...

Десь з далі минулого налітали спогади:

Осінь була золото-голуба, як оця. Після довгої, вірної дружби заручилися, щоб далі піти спільною стежкою. Вибралися у мандрівку в Горгани, хоч була вже пізня осінь.

— Так, друже. Ми спинилися у Підлютому, щоб спільно привітати наш табір. Як і цей, він був тихий і задуманий, і ми сиділи на подвір'ї і обдумували пройдений шлях. Будинки на Соколі дрімали, окутані чатинними лісами, внизу клекотіла Лімниця. Наче писанка був цей чарівний світ нашої молодості...

— Здовж Лімниці ми зійшли на Остодір. На містку понад Лімницею не було вже пластових стійок. Не гомоніли по ньому відмірені кроки, не чути було стукоту пластових палиць, вигуку "стій!" і зараз же після того свистка стійкового. Дрімала в осінній тиші Палатка, шумів

ліс горганськими чатинами і клекотіли потоки, що збігають до Лімниці.

Осінь тугу будила.

— Ми вступили до Митрополичної палати, яку відчинив нам старий господар, і ми попросили дозволу зайти в каплицю. Клякнувши перед образом Богоматері, я просила помочі на дальшу путь.

— Обідаючи, сиділи ми на подвір'ї, розглядали карту, накреслюючи дальшу мандрівку. І хоч непевно було — чи сніг не засипле нам стежок, ми все таки заплянували туру на Пороги, де жила тітка. Була це наша єдина прогулянка вдвійку. Раніш і потім ми мандрували з дружинами.

Тепло й ласково дивився Осип на свою дружину. І хоч сріблом ясніло її волосся, він бачив у ній тільки свою двадцятьлітню подругу, пластунку Довбушанку, з яою проходив життєвий шлях.

**

Снувалося в легенькому подуві вітру мідяно-багрове листя. Вже прохолодний подув стелився по отаві і десь, з посрілової далі, налітала туга осінній сум. Не довго дерева пишатимуться своїми барвистими шатами: небавом уже налетить північний вітер, обморозить листя і оголить ліс з його пишної краси.

Житиме все таки далі своїми діями Нова Земля.

З ЗЕМЛІ

Пізня осінь западає над Дібровою.

Вже пройшла золотінь і багрянець, що промережували глибоку зелень сосон, смерек і туй. Вона померкла, посіріла й лягла до стіп хащі. Голі віти чорніли понад лишною колись шатою і в глибокій жалобі хитали журно раменами або повисали наче в тяжкому жалю. По них збігали краплі осінніх холодних дощів; були як слози, що падуть з чорних вій на мертвєцьке покривало, що під ним лежить Весна.

Вже навіть модрини скинули золотисті смолоскипі з своїх веж і розсипали їхні бризки на рудь лісового підшиття. Потемніла зелень шпилькових дерев, і закутавшись в кожухи чатини збиралась зимувати. Тиша лягла на хащу й озеро. Ще де-не-де тільки загублена пташка скаржилася дрібним цвірін'янням самоти. Вже бо відлєтили синьо-червонозолотаві птахи, і тільки горобці та їхні побратими залишилися в Діброві.

З бурого неба сніг став політати. Віяв північний вітер і гонив наперед себе боввані тяжких хмар.

— Взимі, як позамерзають багна, мусимо в цьому році почистити береги озера, Петре! — говорив пан Ярослав. Усі ці хащі мусимо повирубувати, сухостій випрятати й попалити, почистити ліс і підшиття.

— Голо буде, — замітив Петро, що не забув гуцульських лісів та непролазності їх зворів і нетрів.

— Щож, годі. В хащах живуть вужі, всякі звірі, і гості боятьсяся. На очереті розплоджуються комарі й просто відстрашують нам людей. Мусимо все те почистити. Минулої зими ми робили пляж: возили пісок і цемент та силали на лід, там при березі. Коли лід розстав, все те пірнуло на дно, і ми дістали хоч он той клаптик, де можна купатися. Тепер же, як тільки все замерзне, мусимо приступити до чищення диковини.

Так вони плянували, обмірковували. Зараз же однак зійшли на схил і пірнули в гущавину, що поростала надозерну смугу. За ними сколихнулись віти туй і посыпались сиві ягоди ялівців.

**

— Вже сме вирубав той кусок, ніхто мя не варує, але що треба, то треба. А рубати є що.

Поскладав на купу зрізану осоку і став громадити вирубані кущі й очерет.

— Якби так мені — то мені що? Я би того не рубав.

Най би си було. Доми на горі, вода на долині, а ту, в лісі, най си кожде росте. Але пани всі однакі чи то там, чи ту, в Америці. Пани си все добагають. Бо їм добре.

Петро зовсім сам на цій землі, що неоподалік гомонить бігом авт, та живе силою фабрик, кopalень і вар-статів.

— Може якби сме знов письмо, робив би сме в фабриці, як ті всі решта. Але мене мати небіжка в школу не посилала, том ся не вчив. Но тілько що мі в лагрі навчили підписатися, а тоді американці сказали "о рейт" і взяли мя до Америки. Де? до фармера на роботу, куди ж інакше?

Петро ще й щераз бачить фарму і молоду фармерку. І далі говорить сам до себе, говорить голосно:

— Та мушу сам зі собов говорити. Нема з ким. Дурся голови чіпає. Вдома було нас двох. Той молодший ходив до школи, але тілько троха, а потім пішов до міста робити. А я з вітцем на цегольні гарував. І гроши були, хоць то робота прикра.

Ставав, клав пиду плазам до ніг і дивився на свої руки. Сам худий, невисокий, але руки робочі, важкі.

— Щось переробили ті руки, ого, переробили! Буvalо з татом небіжчиком місім глину, ну то вже ногами. Тяжко бо, тяжко. Але як вже глина вимішена, то тілько кельнею набираї в скринки, загладжуй і перевертай: цегла готова. І схне. А як вже висхне, то до печі. Але то вже не наша була робота. Від того був єнчий. Ми з татунем небіжчиком тілько цеглу робили, сиру цеглу.

Бачив невеликий клаптик поля і воно не годувало його. Тільки ті руки. Як не було роботи в цегольні, то Петро ніс їх у ліси гуцульських гір і вони з такою ж силою й справністю зрубували могутні дерева, білювали їх і спускали ризами в шумливі хвилі Прута.

— Але зато, хоцьсме тяжко робив, було прийду до-мів, а жона мя файнно вміє, та надінє чисту сорочку та файнно полюбит. То було для чого жити. А тепер сам-са-

мотний. Та ще коби між людьми. А то тут між деревами та водов. Дур голови ся бере. То мус говорити сам до себе, бо би часто гет занімів.

Петро рубає хащу і зима заїдає його. Ночі довгі, дні сірі і самота.

— То як мя вивезли німці, то також до бавера. Злапали мя, як того пса. Богатих не брали, не бійтеси, тілько бідних. Том в бавера робив, аж доки лягри не настали: до Інгольштату сме належав. Принаймні був сме між своїми людьми, а юсти то було раз ліпше, раз гірше — як коли.

Петро дивиться на буре плесо озера й міркує про тих своїх людей.

— Ніби тепер також свої. Через то м пішов від фармера. Та й ще тому, що фармерка вмерла: зробиласи їй туля на лівім плечі проти серця. Якби по правім боці, то ще нічого, а по лівім то смерть. І пішла. А фармер з розпуки всю попродав: корови, машини, свині — і кудась поїхав. То чого м мав сидіти? Але зле не було. Руками не тра було робити, всю тракторами. Правда, спочатку боявсміся, а потім привик. Хоць то машина, і Бог знає — що в ній сидить.

Так ото Петро працював кілька літ у фармера. І каже, що був задоволений. Взимку день був коротший і роботи менше, то платили йому двадцять доларів в місяць. А влітку, як день довший, то сорок.

— А я ті гроші до каси м ніс, аби було. Як наші люди іздили до Америки на зарібки, то шпарували гроші і посилали додому, і за то люди поле купували. Отже якби годен Василині післати — сидить з вуйком тай бідує — пише брат Микола.

Петро йде до хати, бо сутінок кінчить день і політає сніг, забуває, що це чужина і він сам.

— Гроші всі для тебе, Васа. Всі. Собі м нічо не купив ані тіцько. Де м робив, там мя годували, там обували й

одягали. А гроші всі для тебе. Бось файна газдиня та й добра жона.

У хаті холодно й пусто. Хоч гарний, муріваний будинок і з усіма вигодами американського житла, але Петро страждає: не привик до хатної роботи, то жіноча річ. На перед мама варила, а потім жінка. А тепер мусить варити сам, хоч як не любить тої роботи. Ось заколочує якийсь риж, смажить яйця. Часом кидає у воду м'ясо й потім єсть його, твердими пальцями відламуючи кусні хліба. І знову говорить сам до себе:

— Сам я, самотний, і вже певно вмирати треба, хоч ще не ті роки. Так мя болить під грудьми, так мя в ямці ссе. З туги мя так мордує. І все си думаю як добре було вдома і як зле в Америці. Але за Васютов ми жаль-жалений і хоч би тільки раз її ще ввидіти, хочби ще раз полюбувати.

Уночі Петро говорить крізь сон, і вночі туга не дає йому спокою. Коли його спитати що снилося і до кого говорив, каже: в хаті був сме, з жонов говоривсме.

Влітку куди веселіше Петрові. День ясний і довгий, ніч тепла й зоряна. І по будинках гості живуть, то є до кого обізватися. В неділю весело — музика, танці пани по озері пливають, в гуснику молоді парами ходять.

... якби мені така пані, то бим полюбував, то бим попестив...

Але він, проте, держиться здалеку від пань і панів. Хоч повно їх і в його будинку, і свою велику вітальню він мусить ділити з кількома панами.

І ще щось, допомагає Петрові жити: це телевізія. Дивиться як кавбої скачуть на конях та стріляють один одного, гори й степ та великі загони землі милі йому. Часом подрімує, задивившись. То знову любується легко повдяганими танечницями...

І листи, що інколи приходять з дому і mrія Васу перевезти сюди, до Америки.

— То бим ще пожив, то бим ще був щасливий у Бога.

Але літо коротке й проминає швидко і знову є пізня осінь і самота. І мрії про Василину залишаються тільки мріями і розвиваються як дим з ватри. У сні тільки вертаються і наче жива стає Васа. Така як була молода й гарна, яку любив. Але настає день, бурй пізноосінній день і Петро бере пилку й сокиру та йде в ліс. Цілий день чути гомін його приладдя. Коли підійти непомітно можна почути як говорить сам до себе.

Так ото Петро чистить ліс. І змагається з самотою, своїм смурком та тugoю за жоною. І серед своєї самоти нераз бачить те, чого ми не бачимо, і його приглухі вуха чують те, чого ми не чуємо.

На бурю збиралоси. Такі чорні хмари йшли, вітри ними гнали, як чорти по пеклі. І в гуснику вило й стогнало — чи я знаю, може то грішні душі де так заводять. Але цілий день громадив сме ріща. Виджу, що заносится на дощ і ліпше, щобим спалив то ріща. Обіллявім купу бензинов та й запалив. Як ся взяв огонь, став тріскотіти, а потім пішов дим, а далі крутіж, крутіж! А в нім ТОЇ сидів. Та й полетів на американське дерево то велике, що хто знає, відколи там росте. Там си сів. І пішла буря і грім в него вдарив, аж за ним си закурило і вже було по нім. А потім дощ став сипати, рясний такий.

... Питаєте чи м видів? Видів сме, як втікав, а як виглядав, то м не видів — де, де, ні, кажу! Бо якби м був видів, був бим щасливий у Бога, бо то тілько безгрішний го увидит, а котрий троха грішний, то ні.

Рубає ліс, чистить хащу і говорить сам з собою, з своїм минулим і Васютою. Не вірить в отрутні дерева, ні плющ, бере їх голими руками і йому не шкодять. Але чортовина всіляка важніша, як ті американські дерева. Що тижня приїздить з Дітройту "пан Андзінір", привозить харчі, приладдя та дає Петрові доручення. Зустрічає його радо, знімає сірого зімнятого капелюха і кла-

няється низько. Його цеглясто-бронзове обличчя пооране глибокими борознами. Очі якісь синяво-бурі глибоко під борознами на чолі. Але невиразний усміх кривить його рот і розсвічує обличчя.

НЕ В БИВАЙ!

Пишний зеленкаво-сірий вуж Підв'язочник жив собі в хащі і зінав її життя й закони. Полював на мишей, по правді пташками не гордував теж. Персні його пружкого тіла лисніли силою і зрученістю. Він посувався по стовбуру дерева і наче переливався відтіля на його гілки. Омотавшись потім хвостом довкола гілки, він граційним рухом звішував голову й розглядав світ у низу. З вісоти його сяючі, наче скляні очі добачали найменший рух у траві, і його тіло так швидко й зруечно, як влилося на гілку, сковзувало на землю і він полював дичину. А в надозерній трясовині було її завжди досить.

Коли знаходив собі пару, на пісковому пагорбку виводив свій весільний танець. Потім уже обоє лежали в теплому сонці, спілелись кільцями так, що й не впізнав би, де чиї. Дві голови винурювались з поміж кільців, що лежали непорушно на піску. В лінивій дрімоті посувався день до вечора.

Але он холодніє на пагорбку, і Підв'язочник прокинувся зі сну. Сонце вже лягало за озером, залишаючи сутінний холод у хащі. Вітер, що злегка морщив гладь озера, принишк, і вигладилася тафля сталевої води. Сонце поринало в її дзеркалі, кидаючи довгу стежку рожево-фіолетної заграви, що наче світляне веретено пробігала від берега до берега. Навздогін сонцю дивилися скляні очі Підв'язочника. Як заграва померкла. він безшлесно повз до озера і розкривши трикутного рота, смоктав ним воду, піддаючи її течію до горлянки своїм розколеним язиком. Западав густий сутінок, наставав час ловів.

У кутку біля будинку, що правив за склад господарського приладдя, був теплий пісок, і холоднокровний

Підв'язочник любив там вигріватися й спати. Петро, живучи самотою, радів кожній тварині, зновувужа й привик до його товариства.

— Віннич мені не каже, то я йому також нич не кажу, — говорив — видів сме гаде в лісі, але то, що челядина кусає, не таке.

І справді: Підв'язочник не лише не шкодить людині, а навіть корисний, бо винищує всяку погань коло хати. Він теж не лякається людини, заходить до хати поласувати. Інколи люди держать його в хаті як кота або пса, його можна дечого й навчити. Скажете, що ви не хотіли б мати в хаті вужа, хоч він гарний. Он же ваші сусіди мають в акваріумі малого крокодиліка, хтось там ходить на прохід з пантерою чи тигром, а той з левом; є такі, що люблять вужів.

Як би там не було: Підв'язочник приятелював з Петром, ще з тої пори, як линяв. Шкіра у його прорвалася біля рота і він повз поволі по землі. Стара пірвана шкіра сковзнула, наче рукавичка, і Петро підняв її і придивлявся. Була ніжна, як з тонісінької шовкової тканинки, на ній рівненька краточка рисунку, наче майстерно зложенного з очок сітки. Тканина ця на голові міцніша, а на місці очей були скляні окуляри — дві сяючих пластинки, наче з цельофану. І поперечний розріз на рот. Шкіра була довжини приблизно півтора метра і звужувалась у напрямі хвоста, що немов тоненьким мотузочком закінчував її.

Підв'язочник повз поволі й ґраційно і його нова шкіра листіла кольором листя, обмитого теплим весняним дощем. Пишний у своїй красі, вуж звинно й пливко подався в гущавину. Шкіру Петро повісив на цвяшку між приладдям і там вона висіла, доки одна лікарка не взяла її з собою до Дітройту. Тому, їй тільки тому Петро подаврив їй, бо думав, що вона з неї зробить якийсь чудесний цілющий лік проти його шлункових болів.

Отож Підв'язочник підповзав часто під поріг будинку, і Петро радо годував його. Відтіля їх взаємна привязь і довір'я.

**

Пластова кухня стоїть на краю мочара під пагорбком. Цілий рік вона — непомітний цегляний будиночок, ніби якась шопа на господарські відпадки. Але влітку вона виконує відповідальну роль: вона годує пластунів. Бож, скажіть самі — як можна собі уявити табір без кухні? І без алюмінієвих ідуночків і без бляшаних чи алюмінієвих ложок або складаної трійці? Чи без фасу та дижурів у кухні, без "репеток" і без здорового смакування їжі серед природи?

Підв'язочник не був пластуном, це певне. Але пластова кухня принаджувала його не менше, як і пластунів. А може навіть більше. Вечорами він оплітав собою гілки дерева, що затінювало вхід, і його велика пласкувата голова звисала вниз, коливалася, наче на гумовій тичці. Його бистрий зір розглядав обстанову й людей. Коли їхній гамір стихав, Підв'язочник зруочно спускався вниз і вповзав до кухні. Його там вже знали і давали йому їсти.

Знали його пластуни і пластовим звичаєм не шкодили йому. Одно з найкращих у пластовому житті: зрозуміння для природи й усіх її дітей: тварин, рослин, їхнього права на життя. А щодо Підв'язочника, то про його нешкідливість людині й корисність для людської господарки, пластунів ще в школі навчали.

Отак із табором, зглядно його кухнею, дружив Підв'язочник. Аж доки одного дня не знайшли його неживого, з розбитою головою. Знайшли пластуни й принесли до табору. Швидко розійшлася вістка, що Підв'язочника вбито. Алеж хто й пощо вбив його?!

Групка людей стояла біля будинку управи і живо сперечалася.

— Так, я убив цю гадюку! — нахвалявся пан Дмитро. Алеж міцна була й боронилася — стрибала, казилася, так що я з трудом оцілів у цій боротьбі. Уявіть собі: один недобре виміряний удар тичкою — і вона могла кинутись на мене й покусати. А це ж тобі Америка і тут все: рослини й тварини більше ідовиті, як у нас. Такий моказин...

— Алеж, пане, який там моказин! — перервав його нетерпляче старший пластун, що якраз прийшов зі скаргою за вбитого вужа. — Цеж наш добрий приятель Підв'язочник, він нікому не шкодив; він не кусає зовсім, бо в нього нема отрутного зуба. Таких вужів усі шанують, держать навіть у городах і називають помічником городника. Тільки у вашій уяві він страшний.

— А ви краще виховуйте своїх дітей, ніж мене! — обурився пан Дмитро. Гадюка є гадюка і кожна небезпечна. Запитайте гостей: усі з полегшею зідхнули, коли довідалися, що я вбив її. Це ж відпочинкова оселя, і тут не місце для небезпечних плазунів.

Декілька пань, що прислухувались розмові, дуже живо притакнули і, взявшись пана Дмитра під руку, лішили з ним на площу, де грали грамофонні платівки, а пари танцювали, притуливши одне до одного.

ОСТАННІЙ РЕЙД

Ні, пливацьке мале товариство не було молоде. Власне, воно складалося з Плаваючої Пані, Плаваючого Пана (це не було подружжя, борони Боже), двох молодих, дуже молодих дівчаток і одної пані, що була дружиною Плаваючого Пана. Пан мав не дуже здорову печінку, принаймні так думав про цей дивний орган. І ще дивніше було те, що про нього думав ніби йому помагає холодна дібров'яна купіль. Інші люди думають, що на печінкові хвороби помагає грілка і вигрівають печінку, наче курка яєчка. Але Плаваючий Пан казав "мушу йти плавати, бо моя печінка відзвивається". Так отже дібров'яна вода помогала не лише проти хворіб суглобів. (Це знову чудасія, бо всі думають, що їх треба вигрівати). Але Старший Пан (це знову хтось інший) думав, що на його хворі коліна найкращий лік — мочити в дібров'яній тванюці, тій, що при березі в деяких місцях. І запевняв, що болото напевно радіоактивне і помагає. Інший пан — назвім його "Жолудківцем" — впевняв усіх, що його кишки найкраще працюють, коли нап'ється дібров'янки. Ну, може не з озера, а з помпи, тої, що її вмонтували напроти вікон двох стоячих остронь, на узбіччі дімків.

Ну добре. Що Діброва помічна, це певне. Навіть Авторка, вибачте, що з великої букви, це не з пихи, але замість імені власного, так як от Плаваючий Пан, отже вона випрактикувала на собі: після кожної хвороби чи операції в роді вбивання цвяхів до кісток чи їх виймання, вона якийсь час "вилизувалася" в Діброві. Вважала, що рух, відпочинок на повітрі допомагають завжди. Але що до плавання, то вона вповні погоджується з усіма панами й панями: воно помічне. От, хочби на збереження ваги, чи

теж її втрату, чи навіть збільшення — як кому. Бо хто ходить, плаває й єсть тільки одну скибку хліба з чимось на день, той позбудеться, скажімо, трьох фунтів ваги. Але хто єсть наперед своє, потім сусідове, потім пікнікове, потім ще закусує мороженим в дорозі, то легко може підібрати вагу, особливо коли добре під'єсть вареників чи голубців та зап'є рідною американською кока колею.

Але вертаймось від медицини до плаваючого товариства. Так отже плаваюче товариство складалося з Плаваючого Пана, що отруював усім життя граматикою й мовознавством і лаяв усіх за відступство від чистоти мови й національної лінії. З його двох донечок, з яких старша мочила свої довгі коси в дібрів'янці, (мабуть, від того її волосся росло довге й дорідне) і молодшої, яка ще не вміла так плавати, як старша, і яку Пан принукував і заохочував до далекого рейду озером. З Пані Дружини, що не плавала, тільки купалася і, звичайно, бувала більше в човні, як у воді і з Плаваючої Пані-Недружини, що плавала разом з Паном і його двома донечками. Часом прилучувався до них ще Пан Александр і його пес Боско. Та найчастіше пан і пес плавали окремо, і тоді було дуже приємно дивитися як Боско невеликими лапами гріб воду, час від часу поглядав на свого пана і вірно ескортував його аж до острова. На острів вони не вилазили, бо всі запевняли, що там водяться змії. Так отже Пан Александр завертав як вода ставала мілка і в поворотній дорозі часом говорив щось до Боска. Коли ж обидва вилізли на берег, Боско струшував воду зі шкіри і щоб розігрітися, бігав у коло по ділянці свого пана, де зеленіла буйним руном молода конюшина, а біля деревця хиталися сочняшки.

Плавати починало товариство з ділянки Пана Александра, де паркувало авто Пані-Недружини, що ним часом приїздило ціле товариство, і де був зручний доступ до води. Там Пан Александр обложив берег товстими стовбурами дерев і на дно насипав піску. Так болотяний берег

замінився на досконалий зіступ. Ліворуч був Місток Бандуристів, з якого вони рибачили і ви могли стрибнути в глибшу воду, таким способом не проходячи повільного намочування вашого тіла смуга за смugoю.

Друга половина вересня. Ще не наспіло індіянське літо, що в жовтні золотить ліс і має луки озимою зеленою трав. Але вже на прибережних пустирях цвілі осінні рослини: аметистові айстри збитими кущами пишалися найкращим фіолетом, золотожовта воскобойна хилила граційно свої важкі від пухкого квіту китиці, дикі соняшники різної породи вистрибували понад трави й бур'яні та танцювали на високих стеблах.

І ночі були холодні, і ранки густо-росяні, а днями випадав дощ, і хмари часом покидали небесні левади й туманами спадали на землю. Озеро вигладилося, і вода його стала прозора, холодно-зелена. Навіть крізь неї можна було бачити, як риби плили в глибині, а водорості лягали на дно густим шаром. Ніхто не каламутив води. Денеде снувався поволі човен, і з нього вистрибуала вудка, чатуючи на рибу в той час, як один чи другий старший пан подрімував, задивлений в плесо минулих днів.

— Я вмираю з голоду! — заявила Плаваюча Пані.

— Мені дошкуляє печінка і я йду в воду — так Плаваючий Пан.

— Ми обидві з Лесею пливемо човном, — заявила Пані Дружина.

Уже батько з донькою стояли по кістки в воді й вирішували, що вона тепла, а Плаваюча Пані не мала до себе пари й не знала, що їй зробити: чи плисти човном, чи плавати з батьком і донькою. Але вода має чар, непереможний чар для неї: вже роззулі черевики й замочила ноги.

— Ой, яка ж холодна! Та це просто лід! — вигукувала.

— Нічого страшного, ви побачите, що вода чудова, тільки б привикнути до неї. Черевце Плаваючого Пана

будило довір'я, а його печінка так і кликала в воду.

Раз мати родила! — вирішила Плаваюча Пані. — Як погибати на суші, то краще в воді!

Стояла по пояс у воді, і вода ламала кістки. Найгірше там, де доторкалася ще незмоченого тіла. Тож вирішила: раз, два, три! і шустъ у воду. Тоді швидко в рух руки й ноги, швидко, швиденько, щоб розігрітися.

Гребли зручно й швидко всі троє: лані посередині і батько з дочкою по обох боках. Береги їхали назустріч і сміялися гляннястими зубами.

Вже осінь почала золотити надбережний ліс. Сита зелень уже дісталася мазок червіні, денеде тільки торкнулась її золота бронза. Стояла в пишній ситозеленій шаті й приглядалася собі в гладенькому дзеркалі плеса. Була як відданиця, що в її буйні кося вплели стрічки. Та й вони не змогли ще прислонити чар пищих кіс. І зелена модрина танцювала здовж берега, побравши за руки присипані дрібною чатиною, і туї чорніли вежами пірамід і про щось шепотіли з вітром. Були як свахи на весіллі, що спліткують приглядаючись молодицям; вони, модрини, завели дівоцький танець.

Острови виринали й потопали в озері, і плавці пили, розгортаючи воду, й вона перестала бути льодово холодна. Навіть Пан заявив, що вода прекрасна і що крашої й не може бути, і що його печінка дуже сподобала собі цю воду. І Плаваюча Пані розповідала, що в неї вдача, як у братового пса: хай тільки побачить воду, не видержує й лізе — хоч би в ополонку. Тільки Дада мовчала, і її товсті бронзові кося пили поза нею, наче дві молоді щуки і бліде личко біліло над водою, наче водяна лелія. На березі ж шафірові тирличі цвіли купинами. Іхній нічно-глибокий шафір, ніжно витинаний на краєчках рурковатих віночків, розкривався до сонця на славу осені. Сполохані рухом на озері черепахи стрибали з плюском у воду й лимали плесо в прибережні бризки.

Гребці пили і забували, що вода холодна, і що це

осінь. Це бо останній рейд, прийде зима і довгі хмарні дні, і вода залишиться літнім спомином. Ще на берегах люди поодиноко щось робили. Найчастіше громадили ріща й палили. Сизий дим вставав над багаттям і повз по хащі.

— Вони певно думають, що ми божевільні, — говорила, Пані Плаваюча показуючи головою в бік людей, що грілися при ватрах.

— А я можу думати, що вони божевільні, — самовпевнено заявив пан.

Рейд закінчувався; знову наблизився Місток Бандурристів, гребці вийшли на берег і швидко стали одягатися. Бо вже пора було додому. Десь з-поза горбовини насунулись бурі хмари й став накrapати дощ. Хмари падали низько й лягали на озеро, наче густа бура тканина. З них сіяла холодна мжичка і тирличі замикали чащі а воскобойни хилилися низько, плачуучи дощевими краплями.

Не боялися дощу тільки два молоді дівбров'яни. Пан Іван розіклав ватру й вирішив пекти картоплю. Може, заки вона спечеться і випогодиться, і він теж зможе викупатися. Пан Євген взявся палити товстючого стовбура, що стояв на міцному корінні, начеб жилавими раменами тримався землі. Зносив колоди й ріща і кидав у багаття, підсичував його. Криваві пальці полум'я обіймали чорне, звугліле коріння, що всеж не давалося вогневі.

Добре було сидіти біля цієї ватри та, загорнувшись у непропусний для води плащ, слухати як дощові краплі снуються по ньому й скапують на землю, і міле тепло обіймає її висушує захололе тіло.

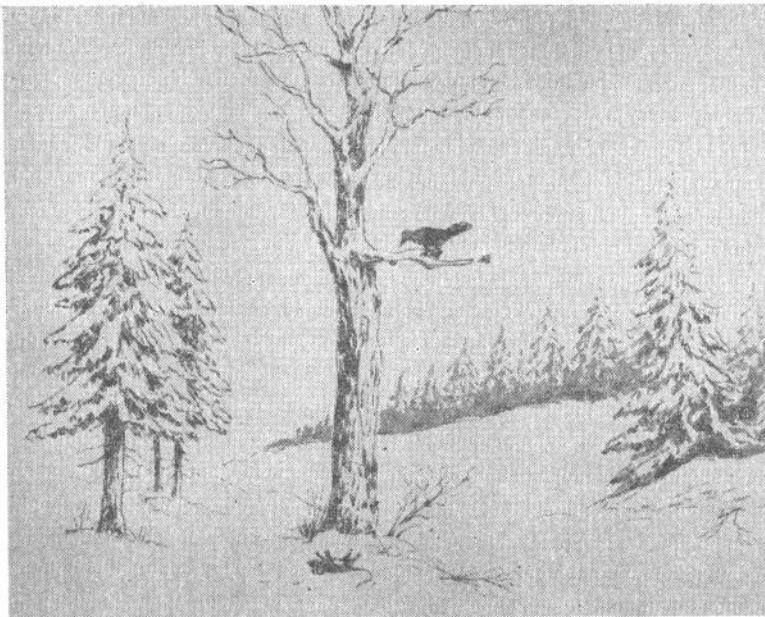
Осінь бо скапувала дощовими струмками, і в лісі кричали птахи перед відлетом, птахи сині й червоні, і гливі й жовті. Десь качка піднеслася з понад води й летіла низько, прямуючи до стада.

З И М А

Коли настали великі морози, стало замерзати озеро. Тонкий прибережний лід вибігав довгими язиками назустріч хвилям. Лягаючи на ожеледу, вони залишали на ній новий шар льоду. Були тяжкі й ліниво-сонні; вода ж буро-зелена була густа і малорухлива. Північний вітер стинав ожеледу і клав на озеро щораз густіший шар льоду, аж поки воно зовсім не закрилося — завмерло. Під мерствою покривою поверхні ще якийсь час ледве колихалася вода, але швидко і її приборкав мороз. Товсточий пласт льоду сягав в повітці аж до дна і був зовсім прозорий. І здавалося, що ціле озеро замерзло на невідому глибину. Що ж сталося з рибами, черепахами, водяними леліями — живим світом дібров'яного озера?

Сніг присипав лід і озеро скидалося на одну білу площину. Тепер уже можна було пройти по ньому від берега до Мушиного острова, що тужив одинокою туєю, чорніючию на біляві озера. Он пристань Бандуристів: забутий ланцюг біля стовпця, що до нього прив'язували човен, лавка присипана снігом, замерзла криниця — і нікого ніде. Петро сидить на забутій лавочці, його обличчя збирається в густі зморшки, а очі дивляться байдуже понад льодову гладь.

Час від часу чутно грімкий гук: це тріскає лід. І стає страшно самотній людині: здається, що зараз же весь цей лід порозтріскується на скляні куски, озеро вийде з оков і розіллеться аж ген під горбовину. Але мороз кріпшає, лід твердне, і Петро вертається до хати. По дорозі находить неживого опоса, ще теплий — мабуть щойно замерз. Мале сіре сотоворіння з довгим голим хвостом, наче у шура. Підносить, оглядає. Це самка: має на животі

торбу, як у кангура, де перебувають її діти по народженні. Родяться маленькі, як бджоли, і дуже безпомічні. Яким чудом находять теплий приют на матерньому тілі — невідомо. Тут присмоктується до грудей і кому це вдається — виживає.

Петро кладе неживого опоса в возівні, потім відчинив хату й вертається по тваринку. Але вона якимсь чудом зникла! Петро не знає, що опос, в разі небезпеки, прикладається мертвим.

Наближається вечір і Петро вкладає мисочки з зерном до ямок в пеньку, що повисає перед його хатою. Бранці птахи клюватимуть залите лоєм зерно. Перед великих вікна кидає кілька качанів кукурудзи: на снідання для фазанів і диких курочок.

Сидячи в затишку хати, Петро любуватиметься гістими.

Швидко западає ніч над Дібровою. Самітне вікно
ще якийсь час пронизує темряву і довгу, ясну смугу ки-
дає на ліс, що гомонить у зимовому вітрі. Гомонить глу-
хо, придавлено, погрозливо.

Потім світло гасне, темінь запановує на схилах. Ще
тільки ясніє плесо озера, покрите льодом. Його побілив
сніг.

